

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Historie og historiedidaktikk	Høstsemesteret, 2023 Åpen
Forfatter: Johannes Ellingsen	..... (signatur forfatter)
Veileder: Dolly Jørgensen	
Tittel på masteroppgaven: Å vise omsorg for søppel: En historisk analyse av an måke med tre tær Engelsk tittel: Caring for trash: A historical analysis of a gull with three toes.	
Emneord: Krykkje, måker, Tromsø, infrastruktur, konservering, søppeldyr, miljøhistorie, dyrehistorie, vitenskapshistorie.	Antall ord: 36 861 + vedlegg/annet: 4490 Stavanger, 16.11.2023 dato/år

Forord

Oppgaven du nå er i ferd med å lese tok allerede for tre år siden sine første steg ut i verden. Nærmere bestemt var det da de første spørsmålene mine rundt krykkja begynte å dukke opp inni mitt konstant filosoferende hode. Gjennom disse årene har de små kornene av ideer nøysomt blitt pleiet, men de hadde aldri i dag fremstått som et helhetlig fysisk produkt uten min veileder Dolly Jørgensen. Det var hun som først viste meg at de små tankene faktisk kunne bli en historie. Hun har gjennom hele denne prosessen oppmuntret, vist interesse og gitt meg solide tilbakemeldinger. I det hele hadde denne oppgaven aldri fremstått slik den gjør i dag uten hennes hjelp og hun fortjener dermed en stor takk.

Denne oppgaven ble i tillegg skrevet tilknyttet forskningsprosjektet *AtHome (Histories og animals, infrastructure and the making of more-than-human homes in the modern age)*. Jeg er av den grunn også evig takknemlig til Dolly for at jeg fikk lov til å delta i dette. Jeg kan trygt si at det har vært en opplevelse og erfaring jeg verdsetter enormt. *AtHome* har også, gjennom norsk forskningsråd, gitt økonomisk støtte til denne oppgaven i form midler som tillot meg å gjennomføre en forskningsreise til Tromsø (Prosjekt 324180).

To the members of *AtHome* (Matthew Holmes, Charlotte Alexandra Wrigley and Dmitrijs Porsnovs) I would like to offer my biggest appreciation for welcoming me and supporting me in my mission to understand the kittiwake.

Jeg vil i den sammenheng også rette en takk til krykkja. Hun har aldri samtykket til å delta i dette prosjektet eller vært klar over det (Jeg er forferdelig dårlig på kittivæææk-språket), men mine møter med henne i Tromsø har vært en grunnleggende inspirasjon til denne oppgaven.

I løpet av arbeidet med denne oppgaven har jeg fått hjelp av en rekke personer i forbindelse med forskningen. Jeg vil først få takke mine informanter for at de satte tid til å snakke med meg og dele sine erfaringer og tanker. Jeg vil også takke bibliotekar ved Stavanger museum Bente Kvame Hadland for å hjelpe meg med å spore opp informasjon om Einar Brun. Hans liv hadde i stor grad forblitt ukjent hennes hjelp. Til sist vil jeg også takke byarkivet i Tromsø og Anna Fina Broks Hagen for å ha gravd opp så mye som mulig om måker i byen.

Selv om jeg står i stor takknemlighetsgjeld til både akademikere, arkivarer og måker hviler denne oppgaven også på en rekke andre personer. Jeg vil først få takke Vebjørn Ekmann for at han ga meg kost og losji under min forskningsreise til Tromsø. Takk også for gjennomlesning av oppgaven, samt flotte turer i byens fjell. Jeg må også takke Helene Åsnes for

engasjementet i denne oppgaven, samt gjennomlesningen av hele. Til slutt vil jeg takke Thomas Thorsen for både gode og dårlige arbeidsdager i lag.

Mine foreldre har gjennom hele arbeidsprosessen med denne oppgaven fungert som motivatorer og rådgivere. De fortjener dermed en varm takk for dette. Til tross for min preokkupasjon med krykkjas hjem er det få som kan slå et lite småbruk ved Viksefjorden.

Til tross for god støtte og hjelp fra overnevnte ligger selvsagt alle feil og mangler på meg.

Da jeg var liten, var noe av det kjekkeste jeg visste å høre på mine besteforeldres historier fra fortiden. Farmor fortalte om krigen på Utsira, morfar om livet som sjømann og mormor om slektninger tilbake i tid. Det er vanskelig å se for seg at denne oppgaven noen gang hadde blitt til uten disse historiene. Av den grunn dediseres denne oppgaven til mine besteforeldre.

Johannes Ellingsen

Stavanger, november 2023

Sammendrag

Denne oppgaven er en historisk analyse av måkearten krykkje og tar utgangspunkt i en større debatt som har herjet i byen Tromsø de siste årene. På rødlisten er arten listet som sterkt truet, men i byen mente mange at den var et skadedyr. Dette medførte at noen sjøfuglforskere, sammen med kommunen, begynte å konstruere artifiisiell infrastruktur for krykkja, kalt krykkje-hotell. Problemstillingen oppgaven dermed etablerte er: hvordan krykkja fikk et hjem i Tromsø? For å gi et dypere svar på dette spørsmålet satte oppgaven fokus på de to sidene ved krykkja; artens lengre historie som et konserveringsobjekt, samt Tromsø sitt lengre forhold med måker generelt. Perioden oppgaven tar for seg er 1960 til 2023.

For å svare på disse spørsmålene tar oppgaven i bruk en mengde ulikt kildematerialet blitt innhentet, og inkluderer både avisartikler fra byens lokalaviser, vitenskapelige rapporter, ikke-skriftlige kilder (fotografier) og en mindre mengde offentlige brev og rapporter. Dette materialet ble innhentet både digitalt og gjennom arkivbesøk. I tillegg ble det utført et intervju med to aktører tilknyttet konstruksjonen av krykkje-hotellene. Materialet er blitt analysert gjennom bruk av en rekke teoretiske perspektiver. Dette inkluderer teori om infrastruktur som et symbol på menneske-dyr relasjoner, biologisk konservering som en form for kontroll over naturen og forventet utryddelse, samt konseptet om søppeldyr

Gjennom undersøkelsene av empirien kommer oppgaven, i første omgang, frem til at krykkja som et biologisk konserveringsobjekt ikke kan skilles fra dens posisjon som sjøfugl. Det var en generell forventning av sjøfuglenes utryddelse, samt kontroll over større deler av naturen som gjorde den til et konserveringsobjekt. Samtidig kommer også oppgaven frem til at gjennom den generelle nedgangen arten har opplevd ble den mer skilt ut som et eget objekt som måtte bevares. På samme tid kommer også oppgaven frem til at mens krykkja ble et konserveringsobjekt var den Tromsø sitt forhold til måker generelt dårlig. De ble forstått som søppelfugler og denne forestillingen fortsatte etter at krykkja ankom byen. Den endelige konklusjonen oppgaven kommer frem til er at selv om disse to fortellingene rundt arten er sentrale i å forstå byens respons på krykkja var det arten selv, i kombinasjon med infrastruktur, som var de sentrale elementene i hvordan krykkja fikk et hjem.

Abstract

The following thesis is a historical analysis of the Black-legged Kittiwake (*Rissa tridactyla*) and takes basis in a larger debate that has afflicted the Norwegian city of Tromsø in the last years. Classified as an endangered bird on the Norwegian red list of threatened species it was still largely regarded as a pest in the city. This issue led scientists to cooperate with city administration to construct artificial infrastructure for the species called kittiwake-hotels. The main question this thesis established than was how the kittiwake got a home in Tromsø? To properly answer this question, it turned to the two aspects surrounding the species: it's longer history as a conservation object but also the cities former relationship with gulls, which the kittiwake is.

To answer these questions the thesis utilizes a series of different sources. First and foremost, it builds on newspaper coverage, scientific reports, non-written material (photographs). In addition, an interview was conducted with two actors connected to the construction of kittiwake-hotels. To analyse this material the thesis utilizes a series of different theoretical perspectives. This includes infrastructure as an arena for human-animal relations, biological conservation as a form of mastery over nature and anticipated extinction, the concept of trash animals and perspectives around numbers and objectivity.

The thesis concludes with that the kittiwake as a biological conservation object cannot separated from its status as a seabird. It was the anticipated extinction of seabirds at large and the need for mastery over larger parts of nature that initially made the bird a species to be cared for. At the same time, the thesis also shows how the city of Tromsø understood gulls as trash animals and this understanding largely continued after the kittiwake entered the city. The general conclusion is that while these two sides of the kittiwake played a part in making a home for the bird in Tromsø it was, first and foremost, the infrastructure of the city and the species itself who did this.

Innholdsfortegnelse

Forord	ii
Sammendrag	iv
Abstract	v
Kapittel 1 - En måke med tre tær	1
1.1 – Forskningsspørsmål.....	4
1.2 – Avgrensninger og bemerkninger.....	6
1.3 – Historiografi.	7
1.4 – Kilder.....	14
1.5 – Teoretiske perspektiver.....	19
1.6 – Disposisjon	24
Kapittel 2 – Tragedien om en biologs sjøfugltakseringer	27
2.1 – Biologen	28
2.2 – Jakten på systematikk.....	30
2.3 – En dypere tilstand rundt sjøfugl	33
2.4 – Fotografen	37
2.5 – Et behov for større kontroll	41
2.6 - Tragedien i det hele	45
Kapittel 3 – Havets kanarifugler og hvordan en krise ble skapt	46
3.1 – Havets kanarifugler	48
3.2 – Produksjonen av kunnskap.....	50
3.3 – Å presentere harde uomtvistelige fakta	53
3.4 – Et kunnskapshull i norsk sjøfuglforvaltning.....	58
3.4 - Tallene som markerte krisen	64
Kapittel 4 – Luftens rampete sjarlataner	65
4.1 – Søppelfugler	66
4.2 – En økologisk trussel	69
4.3 – Krig eller renovasjon?	73
4.4 – Elsket kjæledyr	78
4.5 – Å sette standarden for en ny måke	80
Kapittel 5 – Et nytt hjem	81
5.1 – Ingen tilhørighet, men allikevel velkommen?	82
5.2 – Et hjem er mer enn et reir.	86
5.3 – Konservering i byen	92
5.4 – Fremtiden til krykkja	99
Kapittel 6 – Hvordan ivareta søppel?	101

6.1 – Krykkja som et konserveringsobjekt	102
6.2 – Tromsøs forhold til urbane fugler	104
6.3 – Hvordan krykkja fikk et nytt hjem?.....	106
Personlige kilder	110
Bibliografi	110
Arkivmateriale.....	110
Digitale primærkilder	110
Vitenskapelige rapporter/artikler/bøker.....	110
Andre kilder.....	113
Sekundær litteratur	113
Liste over illustrasjoner	117
Vedlegg 1 – Informasjonsskriv	118

Kapittel 1 – En måke med tre tær

"Kanskje er det et eksempel på at toleransen vår nå har blitt grenseløs og at vi er ute av stand til å ta noen kontroversielle, men nødvendige valg," undret politisk redaktør i avisen *Nordlys*, Skjalg Fjellheim, sommeren 2022.¹ Tidligere det året hadde han satt seg som mål å starte et bedre liv og nå gikk han hver dag til jobb. Det var på disse turene han ble vitne til hvordan Tromsø hadde tapt kampen mot måkene. Fuglene hadde flere steder overtatt hegemoniet i byen og sto tilnærmet over mennesket i næringskjeden. For Fjellheim var det hele et trist syn og han argumenterte nå for å "justere de nasjonale fredningsbestemmelsene."²

Måken Fjellheim hovedsakelig siktet til var krykkje (*Rissa tridactyla*), en art som hadde inntatt Tromsø noen år tidligere, og ved å gå inn for en endring i fredningsbestemmelsene beveget han seg fort inn i et minefelt. På samme tidspunkt befant nemlig arten seg i en kritisk situasjon. Siden sent på 80-tallet hadde klimaforandringer og predasjon forårsaket en kraftig bestandsreduksjon. Det som en gang hadde vært et av de mest tallrike sjøfuglene i Norge var nå oppført som sterkt truet (EN) på rødlisten, og fremtiden så stadig mørkere ut. Ved flere fuglefjell, hvor arten tradisjonelt sett hadde hekket, var den nesten i ferd med å forsvinne helt.³ For mange hadde dermed arten behov for omsorg ifra mennesket. Å ivareta krykkja i Tromsø ville være å gi en håndrekning til en art mennesket selv hadde vært med å ødelegge livet for.

Mange av oss har en forståelse for hva det vil si å ivareta en art. Vi har gjennom livet gjerne hatt et kjæledyr, husdyr eller en plante vi har vist en særegen form for omsorg til. Dette er arter vi verdsetter og deler våre liv med, hvor de blir gitt mat, kos, varme og kjærlighet. De er det filosof Donna Haraway kaller "companion species." Arter som er aktive partnere og sammenfiltret våre liv.⁴ Samtidig strekker ivaretakelse av arter seg lenger enn dyr vi lever i kompaniskap med. I en tid hvor antropogene klimaendringer og naturødeleggelser stadig utsetter økosystemer for høyt press, er det å ivareta naturen et sentralt element i større

---

¹ Skjalg Fjellheim «Tromsø har gitt opp og tapt kampen mot fuglene som har overtatt byrommet,» Hentet 13.09.2023 fra: [Kommentar, Måse | Tromsø har gitt opp og tapt kampen mot fuglene som har overtatt byrommet \(nordnorskdebatt.no\)](#)

² Fjellheim, «Tromsø har gitt opp».

³ Årsaken til nedgangen er kompleks, men generelt sett fremheves klimaforandringer, næringsendring og predasjon. Se for eksempel Sandvik m.fl, «The decline of Norwegian kittiwake populations: Modelling the role of ocean warming,» *Climate research* 60, 2 (2014); Fauchald m.fl *The status and trends of seabirds breeding in Norway and Svalbard* (Norsk institutt for naturforskning: NINA Rapport 1151).

⁴ Donna Haraway, *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness* (Chicago: Prickly Paradigm Press, 2003).

miljøbevegelser. Historisk sett har det for eksempel vært grunnleggende aspekter ved miljøvern som konservering, økologisk restaurering og preservering.⁵

Hvordan viser vi derimot omsorg for søppel? Krykkja er nemlig svært lik andre måkearter og de hadde allerede en historie i Tromsø. I lengre tid hadde arter som fiskemåke og gråmåke fått et rykte på seg for å "terrorisere" byens befolkning. De stjal mat, lagde støy og var generelt til sjenanse for den menneskelige beboer. Krykkjas oppførsel i Tromsø var ikke noe annerledes. Gjennom nedskiting av både bygninger og fortau, den påfølgende stanken av guano, samt støyen ifra hekkingen på urban infrastruktur var den verdiløs og måtte vekk. Like fullt var den en fredet art og lokale myndigheter, samt gårdseiere måtte dermed balansere på en tynn linje mellom ivaretagelse og skadedyrkontroll i forsøket på å håndtere krykkja. Resultatet var at arten forandret Tromsø.

Krykkje er av de seks måkeartene som har tilhold på det norske fastlandet, og regnes som den mest tallrike i verden. I Norge hekker den fra kysten av Rogaland til Finnmark, men har primært hatt tilhold lengst nord i landet. Utseendemessig er den relativt liten med hvitt hode, hals, bryst og underside. Ryggen og vingene er grå med helt svarte vingespisser. Dette gjør arten svært lik andre måker og generelt sett kan den være vanskelig å skille fra fiskemåken (*Larus canus*), men det finnes likevel noen klare forskjeller. Krykkja har for eksempel svarte ben der fiskemåken har mer gulgrønne. Karakteristisk er også de svarte vingespissene og de tre tærne (Se bilde 1.1).⁶ Krykkja mangler nemlig den bakerste tåen som andre måker har og det binominale navnet til arten kommer faktisk av denne særegenheten. På gresk tyder *tri* = tre og *dactylos* = finger/tær.⁷

---

⁵ Laura J. Martin, *Wild by design: The Rise of Ecological Restoration* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2022).

⁶ Svein Haftorn, *Norges fugler* (Oslo: Universitetsforlaget, 1971), 359.

⁷ Rob Barrett, «Krykkja, måsen med tre tær,» *Nordlys* 9. Mai 1983, 6.

Bilde 1.1: krykkjer som flørter. Fotograf Rob Barrett (Publisert med tillatelse fra Norges arktiske universitetsmuseum).

Det er derimot artens levevis som tydeligst skiller den fra sine slektninger. Krykkja er den arten som er mest pelagisk i sitt levevis og befinner seg store deler av livet til havs. Fuglen er overflatebeitende og spiser hovedsakelig virvelløse dyr og fisk. Rundt februar/mars trekker den inn mot land for å hekke, primært mot kolonien den vokste opp i. Dette gjør krykkja til en filopatrisk art, en fugl som med andre ord føler kjærlighet til sitt eget hjem.⁸ På samme tid signaliserer også trekket mot land starten på den mest hektiske perioden i året for voksne individ. Par skal dannes, reir skal bygges, egg legges og unger skal fostres opp. Eggleggingen tar til i mai og tradisjonelt sett legges det 2 – 3 egg, med en rugetid på 25 til 32 dager. Ungene fostres opp på halvfordøyd mat og forlater redet etter rundt seks uker. Under hele hekkingen opprettholdes også en form for likestilling. Både hann og hunn bidrar like mye i ruging og oppfostring. Denne avhengigheten av hverandre bygger på et sterkt parforhold, hvor parene ofte bruker lang tid på å flørte med hverandre før hekkingen tar til for fullt. Typisk er den velkjente kittivæk – seremonien hvor paret står vendt mot hverandre og skriker i vilden sky, gjerne akkompagnert av bukkende bevegelser. På høsten vender fuglen tilbake til havet igjen, bare for å gjøre det samme på nytt året etter.⁹

Krykkja er, som nevnt ovenfor, kjent for å hekke i fuglefjell ute ved kysten, men dette er bare et sted hvor den har slått seg ned for å bringe frem en ny generasjon. Historisk sett har arten

---

⁸ Thom van Dooren, *Flight Ways: Life and Loss at the Edge of Extinction* (New York: Columbia University Press, 2014), 70.

⁹ For mer informasjon om artens biologi, se Haftorn, *Norges fugler*, 359 – 364.

vært kjent for å hekke på artifiell infrastruktur langs kysten. Helt siden 30-tallet hekket for eksempel krykkja på sjøbuer i både Ålesund og Røst, men de senere årene har også dette fenomenet blitt mer omfattende.¹⁰ Generelt sett har arten nå blitt mer urban, hvor både Tromsø, Hammerfest, Berlevåg og Vardø er eksempler på steder som krykkja har etablert seg i senere tid. Kort oppsummert er urbane områder i stor grad blitt krykkjas foretrukne hjem.

1.1 – Forskningsspørsmål

Den følgende masteroppgaven er en historisk reise rundt krykkja som art og navigere seg gjennom flere aspekt rundt sammenveving med mennesket. Det grunnleggende forskningsspørsmålet har vært som følger:

Hvordan har krykkja funnet et hjem i Tromsø?

Det er mulig å svare på dette spørsmålet med å kun se på krykkja i Tromsø, men dette ville være ukomplett. Selv om det hadde gitt noen svar ville det også manglet en dypere forståelse av artens sider, både som konserveringsobjekt og måke. Historie er tross alt også en temporal disiplin og krever dermed et fokus på de temporale sidene av saken. I denne oppgaven tyr jeg derfor til fortiden for å kunne mer helhetlig svare på problemstillingen. Spørsmål tilknyttet problemstillingen er som følger:

- Hvordan ble krykkja et biologisk konserveringsobjekt?
- Hvordan forholdt Tromsø seg til urbant fugleliv i fortiden?

Disse spørsmålene vil bli adressert i de til sammen fire kapitlene i denne oppgaven. Kapittel 2 og 3 vil i den forstand ta for seg krykkja som konserveringsobjekt, mens kapittel 4 og 5 fokuserer på urbant fugleliv i Tromsø.

Det kan være grunnlag for å stille spørsmålstegn ved nytteverdien av en historie om den lille måken med tre tær. I bunn og grunn kan den virke ubetydelig og uten påvirkning i den store historiske prosessen. Her omfavner jeg det dyrehistorikere allerede har vist i en årrekke: skal man i det hele tatt få en god forståelse av fortidens hendelser og prosesser må man sette fokus på dyrene. I likhet med mennesket har også de agens: de er i stand til å påvirke den historiske prosessen gjennom sine interaksjoner med mennesket. Sistnevnte er et tydelig tilfelle når det gjelder måker. Gjennom tid har, både de og mennesket, vært sammenvevd med hverandre på ulikt vis og utnyttet hverandres tilstedeværelse. Denne oppgaven kan dermed avdekke deler av denne sammenfiltringen.

---

¹⁰ Svein Haftorn trekker blant annet frem Ålesund og Røst. Se Haftorn, *Norges fugler*, 362.

På et grunnleggende nivå er også denne oppgaven samfunnsmessig relevant. Tematikken rundt urbane krykkjer strekker seg langt utenfor Tromsø og de siste årene har flere andre norske byer opplevd samme fenomen. I både Hammerfest og Vardø har en økende bestand av krykkjer skapt debatt, hvor de sentrale elementene også har vært de samme; hvordan i det hele tatt ivareta en fredet art, og samtidig håndtere det mange mener er skadedyr? Jeg skal i den sammenheng ikke påstå at denne oppgaven kan løse konflikten, men heller at en historie rundt krykkja og Tromsø kan skape perspektiv. Dette faller inn under et grunnleggende element ved historie, som miljøhistoriker William Cronon trakk frem for over tretti år siden. Hans poeng er verdt å sitere her: "I would assert the virtues of narrative as our best and most compelling tool for searching out meaning in a conflicted and contradictory world."¹¹ Historikere er i så måte bundet til fortellingen som form, og gjennom den skapes struktur i både fortiden og nåtidens tilsynelatende kaos. Dette er også et sentralt punkt ved denne oppgaven, å invitere med leseren tilbake til fortiden for slik å forstå både den og nåtiden bedre.

Når jeg tyr til en historie om krykkja er det også fordi jeg mener at den kan vise oss svakheter i menneskelige ideer, først og fremst rundt det artifisielle. Dette ordet blir gjerne brukt i tilknytning til det kunstige og menneskeskapt. Cambridge dictionary, for eksempel, definerer det som "made by people, often as a copy of something natural."¹² Ordet står i den forstand som en motsats til det naturlige, noe som ikke kommer av naturen, men heller er skapt utenfor. I dag er ordet ofte tilknyttet datateknologien og menneskeskapt intelligens (artifisiell intelligens), men ordet har også vært brukt om byen og dens infrastruktur. Teatersjef Tormod Skagestad, for eksempel, påpekte i 1980 at "jo større en by er, og jo mindre grønt, dess mer artifisiell."¹³ Simen Skjønsberg fra *Dagbladet* hevdet i 1983 at stjernene bak gatelyktene virket kunstige i København og knyttet dette til hvor artifisiell byen var blitt.¹⁴

Synet på byen som artifisiell faller inn under hvordan den i lengre tid har blitt ansett fra en rekke ulike hold. Innen vestlig filosofi har større filosofer som Platon og Voltaire poengtert at byen var av og til mennesket, og moderne forskning har fulgt i samme spor.¹⁵ I Nils A. Ytrebergs trebindsverk om Tromsø sin historie, for eksempel, er søkelyset på mennesket og

---

¹¹ William Cronon, «A Place for Stories: Nature, History and Narrative», *The Journal of American History* 78, 4 (1992): 1374.

¹² «Artificial,» Hentet 17.10.23 fra: [ARTIFICIAL | English meaning - Cambridge Dictionary](#).

¹³ Gro Jarto, «Jeg er ferdig med teatersjefen: Tormod Skagestad fyller 60 og ser seg ikke tilbake,» *Morgenbladet* 9. august, 1980, 10.

¹⁴ Simen Skjønsberg, «Nordens pilot-prosjekt,» *Dagbladet* 8. januar 1983, 5.

¹⁵ Peter S. Alagona, *The Accidental Ecosystem: People and Wildlife in American Cities* (Oakland, CA: University of California Press, 2022), 1.

dets virksomheter gjennom tid i byen.¹⁶ Med andre ord viser han dermed hvordan byen er menneskeskapt og artifiisiell. Selv om en rekke historikere har vist at domestiserte dyr i fortidens byer streifet rundt omkring i gatene ble de sakte, men sikkert byttet ut med det menneskeskapte. I Oslo var det en gang hestene som drev byens kollektivtransport, men etter hvert ble den erstattet av den elektriske trikken.¹⁷ Ved krykkjas hekking på urban infrastruktur i Tromsø mener jeg dette skillet ble visket ut. Arten gjorde dikotomien mellom artifiisielt og naturlig uklar.

På et punkt vis er denne oppgaven også personlig. Jeg ble først interessert i krykkja da jeg jobbet som lærer i Tromsø første halvdel av 2020. Som utdannet naturfagslærer kjente jeg godt til forskjellen på de ulike måkeartene, og på dette tidspunktet hadde jeg til vane å identifisere arten jeg observerte hver gang jeg så en måke. Det var under en av mine mange gåturer den pandemivåren at jeg først kom over krykkja. På en vegg midt i sentrum observerte jeg en titalls fugler som galte i vilden sky og til min forbauselse virket de å være hjemme. Til da hadde min tanke vært at deres naturlige tilholdssted var fuglefjellet, men i Tromsø virket de ikke til å være affektert en plass over hekkingen på artifiisiell infrastruktur. Krykkja syntes i det hele tatt å trives svært godt. Denne observasjonen sto derimot i kontrast til hvordan folk, generelt sett, oppfattet arten. Gjennom både kollegaer og generell debatt i byens aviser var det klart at arten og dens nære slektninger (andre måker) ikke var ønsket. Kort sagt, hvordan kunne krykkja være hjemme, men samtidig ikke?

Dette spørsmålet skulle komme til å surre i hodet mitt med jevne mellomrom de neste årene, også etter at jeg flyttet hjem til Vestlandet igjen. Denne oppgaven er dermed et forsøk på å besvare dette spørsmålet nærmere: Få en dypere forståelse av krykkja, de andre måkene og deres sammenfiltring med mennesket.

1.2 – Avgrensninger og bemerkninger

Denne oppgaven omfatter et vidt spekter av spørsmål og det har dermed også vært behov for å avgrense prosjektet på flere måter. For det første innebærer det en begrensning i tid fra 1960 til 2023. Denne tidsperioden er valgt basert på når det første naturvitenskapelige forsøket på sjøfuglkonservering forekom (1960-årene), samt et sentralt år i Tromsø bys håndtering av krykkja (2023). På et punkt vil jeg derimot gå lenger tilbake i tid for å skape et nødvendig perspektiv sett i forhold til den større historien rundt sjøfugl.

---

¹⁶ Nils A. Ytreberg, *Tromsø bys historie*, bind 1 (Oslo: Tell forlag, 1946); Nils A. Ytreberg, *Tromsø bys historie*, bind 2 (Tromsø, 1962); Nils A. Ytreberg, *Tromsø bys historie*, bind 3 (Tromsø, 1971).

¹⁷ Liv Emma Thorsen, *Dyrenes by: Hover, klover og klør i Kristiania* (Oslo: Forlaget press, 2020).

På samme måte er også denne oppgaven, til en viss grad, sentrert geografisk rundt Tromsø av flere årsaker. Fra et vitenskapshistorisk syn var for eksempel norsk sjøfuglkonservering tidlig sentrert rundt byen og dens museum (Tromsø museum). Senere i tid har også institusjonen vært en sentral aktør i dette arbeidet, men på et vis blitt overskygget av den større aktøren Norsk institutt for naturforskning (NINA). Samtidig skal det påpekes at naturvitenskap er en kosmopolitisk virksomhet og dermed blir også geografiske grenser rundt sjøfuglkonservering på et punkt flytende. Alt foregår derimot innenfor norsk kontekst i denne oppgaven. På den andre siden er også valget tilknyttet hvor sentral byen har vært i den større saken rundt urbane krykkjer. Selv om Tromsø ikke er den eneste norske byen som har opplevd dette fenomenet er den på mange måter blitt det mest kjente nasjonale eksemplet. Byens forhold til krykkjer og andre måker har for eksempel blitt dekket nasjonalt av blant annet NRK. Når det er sagt har også fenomenet med urbane krykkjer også forårsaket større situasjoner i andre byer som Hammerfest. I den forstand hadde det vært interessant å ha dratt inn dette perspektivet, men jeg har i denne oppgaven motstått fristelsen til å gjøre det. Dette kommer primært av de tidsmessige forholdene rundt selve oppgaven og behovet for begrensning fra den siden.

Et av de underliggende spørsmålene i denne oppgaven refererer til urbant fugleliv og i seg selv er dette et vagt begrep. Det kan i det hele omfatte en mengde artsgrupper som troster, spurver, duer, måker og kråker. I denne oppgaven vil derimot uttrykket omhandle de to sistnevnte, hvor årsaken ligger i to spesifikke forhold rundt de to artsgruppene. For det første er det disse fuglene som kan sies å være best tilpasset livet i urbane landskap. De skyr ikke mennesket og er heller ikke kresne i dietten (fuglene er altetende). For det andre er deres tilhold i urbane landskap ofte mer utsatt for negativ oppmerksomhet fra menneskelig side. Eksempelvis ved at deres atferd bringer dem i konflikt med oss. Det vil si at når jeg refererer til urbant fugleliv i denne oppgaven er det måker og kråker jeg sikter til. Når jeg sikter til spesifikke arter innenfor disse gruppene vil deres angitte artsnavn bli benyttet.

1.3 – Historiografi

Krykkja kjenner ingen grenser. Arten er, som alle andre dyr, blind ovenfor menneskeskapte skillelinjer som separerer et område fra et annet. Verden er ett for den, fri for menneskelige soner eller andre klart definerte områder av tilhørighet. Dette utsagnet kan i bunn virke noe poetisk, men tjener også et større formål i denne oppgaven. Likt krykkja er oppgaven også, på et vis, grenseløs. Den har en fot i en rekke forskjellige subdisipliner av historie og tematisk føyer den seg til både miljøhistorie, dyrehistorie og vitenskapshistorie.

Miljøhistoriske perspektiver.

Den grunnleggende tematikken ved miljøhistorier er skissert av miljøhistoriker J. Donald Hughes. Han beskriver feltet som:

(1) The influence of environmental factors on human history, (2) the environmental changes caused by human actions and the many ways in which human-caused changes in the environment rebound and affect the course of change in human societies, and (3) the history of human thought about the environment and the ways in which patterns of human attitudes have motivated actions that affect the environment.¹⁸

Hughes vektlegger i den forstand at de fleste miljøhistoriske verk er innoen flere av disse da de ved flere tilfeller overlapper. Denne oppgaven faller primært innenfor kategori 3 ettersom den undersøker hvordan naturvitenskapene har ansett sjøfugl de siste 50 årene, men også hvordan mennesket forholder seg til dyr i byen. På den andre siden er den også innoen de andre kategoriene ved ulike anledninger. For eksempel i forhold til hvordan krykkja ble et konserveringsobjekt.

Den moderne globale miljøhistorien til mennesket er godt dokumentert av historiker John R. McNeill. I de to bøkene *Something New Under the Sun* og *The Great Acceleration* (medforfatter med Peter Engelke) peker han på hvordan menneskelig miljøpåvirkning oppskalerte til et nytt nivå på 1900-tallet. Gjennom et økende behov for energi, forurensning, urbanisering og generelle ideer, forandret mennesket planeten. Alt fra atmosfæren, hydrosfæren og biosfæren gjennomgikk store endringer i denne perioden grunnet menneskets handlinger. I den forstand har McNeill argumentert for at særlig perioden etter 1945 skiller seg ut, og at dette året markerer starten på den store akselerasjonen (derav navnet på boken). En tidsepoke hvor den antropogene effekten på jorden nådde nye høyder.¹⁹ Generelt sett tar dermed McNeill for seg de større miljømessige hendelsene på 1900-tallet og i denne oppgaven frembringer det noe av den større konteksten rundt sjøfugl. Som det meste på planeten har også de blitt påvirket av klima- og naturendringene mennesket har forårsaket.

I denne oppgaven tar jeg også for meg konseptet med *søppel*, som innen miljøhumaniora har vært et større undersøkt tema. Helt grunnleggende kan det spores tilbake til Michael

---

¹⁸ J. Donald Hughes, *What is Environmental History* (Cambridge: Polity Press, 2016), 4.

¹⁹ John R. McNeill, *Something New Under the Sun: An Environmental History of the Twentieth Century* (New York, NY: W. W Norton & Company, 2000); John R. McNeill og Peter Engelke, *The Great Acceleration: An Environmental History of the Anthropocene After 1945* (Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press, 2014).

Thompsons bok *Rubbish Theory* hvor han argumenterte for å sette fokus på nettopp dette konseptet. Hans grunnleggende prinsipp er at det finnes to typer objekter i samfunnet, de varige og de flyktige. Førstnevnte er gjerne artefakter med en økende verdi og uendelig livsløp, mens sistnevnte har synkende verdi og et begrenset livsløp. Søppel, ifølge Thompson, plasserer seg mellom disse kategoriene og fortsetter å eksistere i en limbo. Det har fortsatt et livsløp, men har mistet all sin verdi. Et hovedpoeng han har derimot er at alle objekter også søppel kan endre kategori avhengig av samfunnet det befinner seg i.²⁰ Avfall kan over tid, visst det ikke allerede har blitt til støv, bli et artefakt gjennom at menneske plutselig finner det interessant.

En rekke forskere har videreutviklet Thompsons konsept rundt søppel. Historiker Martin Melosi benytter i boken *Fresh kills*, søppelfyllingen i New York med samme navn, som brennpunkt for et større perspektiv rundt søppel. Han legger vekt på hvordan det er sterkt knyttet sammen med både konsum og sted. Det er gjennom forbruk av varer at søppel oppstår, og med det også et behov for å plassere det et egnet sted. Dette behovet for søppelhåndtering forekom i New York. Grunnet den massive veksten av storbyen, ble det konsumert varer og produsert søppel i store mengder. Byen valgte til slutt å løse dette problemet ved å plassere avfallet i et område som var regnet som verdiløst, nemlig Staten Island.²¹ Innenfor studier av søppel har også Melosi skrevet flere større verk, for eksempel *Garbage in the cities*. I boken viser han hvordan søppel har vært til stede i urbane bebyggelser siden de første byene oppsto, og hvordan det på slutten av 1800-tallet begynte å bli et problem i amerikanske byer. Et sentralt poeng i boken er nemlig at det var da mennesket begynte å oppfatte det som noe uhygienisk og lite tiltalende. Resultatet var at amerikanske byer begynte å iverksette en rekke tiltak for å håndtere avfallet, men samtidig var tendensen at et hvert innovativt forsøk som ble igangsatt fort ble overskygget av mengden søppel produsert. Det hele endte med en større søppelkrise i slutten av det 20. århundret.²² Slikt sett er søppel tett tilknyttet konsum, men grunnet dets tilsynelatende uhygieniske karakter, oppstår også behovet for å kvitte seg med det. Det hører ikke til i nærheten av mennesket og blir dermed plassert et sted hvor det

---

²⁰ Michael Thompson, *Rubbish Theory: The Creation and Destruction of Value* (London: Pluto Press, 2017).

²¹ Martin V. Melosi, *Fresh Kills: A History of Consuming and Discarding in New York City* (New York: Columbia University Press, 2020).

²² Martin V. Melosi, *Garbage in the Cities: Refuse, Reform and the Environment* (Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press, 2005).

kommer i mindre kontakt med folk. "Out of sight, out of mind," slik Melosi uttrykker det i *Fresh Kills*.²³

Generelt sett forfekter studiene ovenfor den menneskelige relasjonen til objekter som spiller en sentral rolle i samfunnet. Sjøppel er ikke bare en klassifisering, men noe som evner å påvirke oss i ulik grad. Det dikterer våre handlinger mot objektene selv. En tom melkekartong har mistet sin verdi, samt primære bruksområde og kan dermed kastes eller ødelegges. De overnevnte studiene danner til sammen også min egen tankegang rundt sjøppel, men der de konsentrerer seg om objekter har denne oppgaven et annet fokus. Den peker på at konseptet også gjelder menneskets relasjon med det ikke menneskelige liv. Både dyr, fugler og planter kan bli stemplet som sjøppel. Helt generelt er dette et mindre undersøkt felt i miljøhistorie, men oppgavens fokus henger sammen med det antologien *Trash Animals*, redigert av akademikerne Kelsi Nagy og Phillip David Johnson II, tar opp.²⁴ I boken viser bidragsyterne hvordan konseptet sjøppel på ulike måter tilfaller dyr. Journalisten Andrew D. Blechman, for eksempel, diskuterer hvordan duer i byen, fra et antroposentrisk perspektiv, gjerne blir omtalt som skitne, uhygieniske og smittebærende – akkurat som sjøppel.²⁵

Videre er også oppgaven et bidrag til diskusjonen om byen som et sted, nærmere bestemt hva vi skal anse byen som. Det er i seg selv vanskelig å gi en håndfast definisjon av dette stedet. Historisk og geografisk sett har byvekst utartet seg forskjellig og omfattet en rekke ulike samfunnsenheter.²⁶ Det finnes derimot en rekke punkter å sette fingeren på. I boken *Norsk byhistorie* for eksempel peker historiker Knut Helle på deres sentrale og strukturelle funksjon. Generelt sett har byene sentralitet gjennom å være økonomiske, styrende og kulturelle sentrum, samt at de har klare fysiske, økonomiske, administrative og sosiale strukturer.²⁷ Jeg er i stor grad enig med Helle på et punkt her, slike strukturer er grunnleggende elementer ved byen. På den andre siden skiller også denne oppgaven seg ut fra dette perspektivet på byen ved at den setter et søkelys på den levende siden. Tromsø var og er en by fullt av både

---

²³ Melosi, *Fresh Kills*, 3 – 4.

²⁴ Kelsi Nagy og Phillip David Johnson II, red. *Trash Animals: How we Live with Nature's Filthy, Feral, Invasive and Unwanted Species* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2013).

²⁵ Andrew D. Blechman, «Flying Rats,» I *Trash Animals: How we Live with Nature's Filthy, Feral, Invasive and Unwanted Species*, red. Kelsi Nagy og Phillip David Johnson II (Minneapolis: The University of Minnesota Press, 2013).

²⁶ Knut Helle m.fl., *Norsk byhistorie: Urbanisering gjennom 1300 år* (Oslo: Pax forlag, 2006), 9 – 11.

²⁷ Knut Helle m.fl., *Norsk byhistorie*.

menneskelig og ikke-menneskelig liv. Når det er sagt, innrømmer også Helle selv at det menneskelige livet er en mangel ved hans definisjon.²⁸

I forhold til byen er det også verdt å trekke frem det monumentale verket innenfor miljøhistorie, William Cronon's *Nature's Metropolis*. I boken argumenterer han for at skillet mellom det urbane og det rurale er en kunstig dikotomi. Ved å bruke den amerikanske byen Chicago som utgangspunkt viser han at det ikke på noe tidspunkt i dens historie eksisterte et skille mellom de to motpolene. I stedet var de to gjensidig tilknyttet hverandre.²⁹ Spesielt interessant i denne sammenheng er Cronon's begrep om "second nature." Dette peker mot at byen blir en del av naturen. I denne oppgaven er dette grunnleggende perspektiv rundt byen og jeg viser at dette begrepet omfatter Tromsø.

I fra et naturvitenskapelig perspektiv kan også begrepet "second nature" settes i sammenheng med det den nederlandske evolusjonsbiologen Nino Schilthuizen har argumentert for. I den populærvitenskapelige boken *Darwin i byen* peker han på mennesket som en økosystemkonstruktør. Gjennom byen har mennesket konstruert et eget økosystem som en rekke arter har tilpasset seg å leve i og som driver frem evolusjon. Schilthuizen legger blant annet vekt på svarttrosten (*Turdus merula*) og viser til hvordan de urbane populasjonene av denne fuglearten er i ferd med å skilles genetisk fra de rurale og bli en ny art.³⁰ Dette støtter opp byen som noe mer enn en menneskelig sone, og peker på hvordan det er et sted ikke-menneskelige liv kan blomstre, uavhengig av hva mennesket måtte tenke om saken. Det er et aspekt også denne oppgaven forfekter. Generelt sett vil den dermed kombinere de ulike poengene ved byen gjengitt ovenfor. Tromsø blir et sted i naturen bestående av større strukturer og ulike former for liv.

Dyrehistoriske perspektiver.

På et helt annet nivå setter denne oppgaven dyr i fokus. Den går vekk ifra ideen om at dyr er en del av det menneskelige miljø, til at de selv er subjekter i sin egen verden. De siste årene har dette vært et voksende forskningsfelt med bidrag fra en rekke ulike disipliner. I forhold til krykkja kan det være verdt å nevne det eneste andre forskningsmessige bidraget rundt denne arten, sett vekk ifra naturvitenskapelig forskning: Geograf Helen F. Wilson sin artikkel om krykkja i Newcastle. I artikkelen tar hun for seg hvordan fuglen siden slutten av 1940-årene

---

²⁸ Knut Helle m.fl., *Norsk byhistorie*, 18.

²⁹ William Cronon, *Nature's Metropolis: Chicago and the Great West* (New York: W. W. Norton & Company, 1991).

³⁰ Nino Schilthuizen, *Darwin I byen: Evolusjon i gatenes jungel* (Oslo: Font forlag, 2020).

sakte, men sikkert, ble fordrevet innover land, langs elven Tyne, og til slutt endte opp i selve byen. Resultatet var at det etablerte seg en sameksistens mellom krykkja og mennesket i Newcastle, men Wilson argumenterer for at denne har vært ustabil. Ifølge henne har ikke de etiske imperativene rundt det å ivareta en truet art alltid vært forenlige med menneskelige systemer rundt urbane rom, tilhørighet og artens verdi.³¹ Hun peker dermed på en tvetydighet rundt det å ivareta arter i det urbane landskapet, et aspekt som også kommer til syne når det gjelder krykkja i Tromsø. Denne oppgaven vil derimot se dette i et historisk perspektiv og ikke gjennom de geografiske rommene til Wilson.

Innenfor studiet av dyr har deres agens vært en sentral diskusjon, som denne oppgaven også vil ta del i. Den peker på, som nevnt innledningsvis, at dyr evner å påvirke den historiske prosessen på ulikt vis. Blant annet har historiker Virginia DeJohn Anderson vist hvordan dyr i det tidlige Amerika forårsaket ulike handlinger hos urbefolkningen og europeerne. Et av tilfellene hun beskriver er blant annet hvordan kråkas status hos førstnevnte ledet til de aldri drepte arten, som europeerne gjorde, selv om kråka tok såkornet som var plantet.³² Det var dermed en menneskelig ide om kråka som la grunnlaget for beskyttelse fra urbefolkningens side. Fuglen gjorde ingenting i seg selv, men menneskelige tanker rundt den ledet til to forskjellige historier.

Fra norsk hold og i tilknytning byen har det samme blitt vist av etnologen Liv Emma Thorsen. I boken *Dyrenes by* argumenterer hun for at hester, kyr og fugler var de fundamentale enhetene i Oslo sin vekst til å bli storby. Fra 1859 til 1925 var de sammenfiltret det økonomiske, sosiale og kulturelle liv. Hestene var maskinen som drev byens motor, og kyrne var energikilden for mennesket, mens fuglene var tilknyttet estetiske tanker fra ulikt hold.³³ I det hele peker Thorsen på to former for agens: den psykologiske Anderson også pekte på, men også en mer fysisk form. Hesten var for eksempel en aktiv deltager i byggingen og driften av byen gjennom fysisk kraft.

Begge bøkene peker dermed på et spesifikt punkt ved dyrs agens. De kan få dette gjennom fysisk interaksjon med mennesket, men også menneskelige ideer rundt dem. Kråka, i Andersons tilfelle, interagerer ikke med urbefolkningen, men den kulturelle tanken var nok til å gi fuglen agens. Denne oppgaven bringer videre dette poenget, men skiller seg også ut fra de

---

³¹ Helen F. Wilson, «Seabirds in the city: Urban Futures and Fraught Coexistence,» *Transactions – Institute of British Geographers* 47, 2 (2022).

³² Virginia DeJohn Anderson, *Creatures of Empire: How Domestic Animals Transformed Early America* (Oxford: Oxford University Press, 2004).

³³ Thorsen, *Dyrenes by*.

overnevnte verkene ved at den fokuserer mer på en art fremfor dyr generelt. I den forstand er også oppgaven mer tilknyttet det historiker Andria Pooley-Ebert har argumentert for i artikkelen *Species Agency*.³⁴ Hennes poeng er at konseptet "animal agency" har vært fruktbart innenfor historiske studier, men at det ofte blir for vagt grunnet en løs konseptualisering, hvor alle dyr blir slengt inn i en tilsynelatende uniform kategori. Ifølge Pooley-Ebert kan det dermed være gunstig å legge vekt på spesifikke arters agens, og i artikkelen viser hun dette ved å undersøke den historiske hesten i urbane og rurale strøk rundt Chicago og Illinois. Blant annet trekker hun frem hvordan arten ved dårlig behandling fra kusken viste resistans ved å ikke gjøre jobben som var ønsket fra menneskelig hold.³⁵ Når det er sagt, skiller denne oppgaven seg ut på nettopp det artsmessige planet i tillegg. Selv om den zoomer inn på krykkja vil den også på ulike punkt divergere for å få en dypere forståelse for arten. For eksempel ved at den generiske kategorien måker settes i perspektiv.

Vitenskapshistoriske perspektiver.

Sist, men ikke minst undersøker denne oppgaven den vitenskapelige praksisen i forhold til sjøfuglkonservering, nærmere bestemt hvordan vitenskapelige fakta ble produsert. Den deltar da i en lengre diskusjon innen både sosiologi og historie. Fra det holdet har det i en årrekke blitt poengtert at vitenskapen er avhengig av, samt bidrar til sosiale, politiske og kulturelle verdier. Kort sagt at vitenskapelig praksis er en del av det større samfunnet.

Et sentralt verk i den tilknytning er sosiologene Bruno Latour og Steve Woolgars *Laboratory Life*. I boken, hvor de argumenterer for at vitenskapelige fakta er konstruert, ser de innsiden av et spesifikt laboratorium gjennom en antropologs perspektiv. Deres grunnleggende observasjon var at hovedfunksjonen til et laboratorium syntes å være produksjonen av vitenskapelige artikler. All aktivitet sentrerte seg rundt dette. Ved hjelp av teknologiske artefakter ble diagrammer og grafer produsert, mens en rekke teknikere kodet, markerte og tok notater. Denne produksjonen av tekst endte til slutt opp hos forskere som til tider benyttet dem i en større produksjon av artikler. For Latour og Woolgar var det også tydelig at denne fabrikkeringen omhandlet å overbevise større deler av "vitenskaperstammen" om at deres syn på virkeligheten var korrekt. Alt handlet om å forsøke å flytte ulike påstander fra å være tvilsomme til å bli uomtvistelige fakta.³⁶ Med andre ord avdekker ikke vitenskapen en

---

³⁴ Andria Pooley-Ebert, «Species Agency: A Comparative Study of Horse-Human Relationships in Chicago and Rural Illinois,» I *The Historical Animal*, red. Susan Nance (New York: Syracuse University Press, 2015), 149.

³⁵ Pooley-Ebert, «Species Agency.»

³⁶ Bruno Latour og Steve Woolgar, *Laboratory Life: The Construction of Scientific Facts* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1986).

virkelighet som er der ute, men i stedet blir den til i en større interaksjon mellom forskere, teknologiske artefakter og vitenskaperkulturen.

Denne oppgaven omfatter derimot ikke laboratoriet, men konsentrerer seg om feltforskning. Den setter fokus på hva som har kjennetegnet vitenskapelig praksis i felt. Innenfor dette området av vitenskapshistorie er Robert E. Kohler en sentral historiker, hvor et av hans verk sentrerer seg rundt forskjellen mellom laboratoriet og feltforskningen. I boken *Landscapes and Labsapes* påpeker han at det etter framveksten av førstnevnte på midten av 1800-tallet etablerte seg et kulturelt skille mellom de to variantene av vitenskapelig praksis. Et skille som kom til syne gjennom språk, metodikker, materiale og moralske økonomier. Kohler poengterer derimot at det ikke eksisterer noen fysisk barriere mellom de to kulturene, men at den heller er kjennetegnet av å være en flytende sone mellom to ulike praksiser³⁷ Feltforskningen har dermed en vitenskapelig praksis som skiller seg fra laboratoriets. Allikevel er det verdt å poengtere at Latour og Woolgar sitt argument ikke forsvinner av den grunn. Et tydelig tema ved nettopp Kohlers verk er at det samme også gjaldt vitenskap utført utendørs.

I denne masteroppgaven bygger jeg videre på poenger fra de to overnevnte verkene. Den kommer til å vise at innen norsk sjøfuglforskning var både de eksterne strukturene ved vitenskap, samt feltforskningens egne utfordringer og metodikker grunnleggende aspekter ved konserveringsarbeidet.

1.4 – Kilder

Denne oppgavens empiriske grunnlag vil omfatte en rekke ulike kilder og inkluderer mediemateriale, vitenskapelige arbeider, intervjuer (muntlig historie), samt ikke-skriftlige kilder. Det er en tanke at disse primærkildene vil supplere hverandre godt og dekke perioden det skrives om godt. Et viktig aspekt å anerkjenne derimot er det historiker Sarah Maza refererer til som samtidshistoriens forbannelse.³⁸ Med det sikter hun primært til den overfloden av kilder som medfølger moderne historie og dette gjelder for denne oppgaven også da hendelsene som omtales foregår relativt nært i tid. Helt generelt innebærer dette at det finnes mengder med mulig empiri som aldri har blitt undersøkt av forfatter. For eksempel er all empiri i form av nyhetsinnslag på TV, radio-innhold eller diskusjon i sosiale media utelatt.

---

³⁷ Robert E. Kohler, *Landscapes and Labsapes: Exploring the Lab-Field Border in Biology* (Chicago: The University of Chicago Press, 2002).

³⁸ Sarah Maza, *Thinking about History* (Chicago: The University of Chicago Press, 2017), 12.

Å gjøre dette hadde fort blitt en umulig oppgave, og dette innebærer derfor at viktige elementer, muligens, aldri har blitt analysert.

Innenfor mediemateriell valgte jeg tidlig å konsentrere meg om de to Tromsø-avisene, *Nordlys* og *iTromsø* (tidligere *Tromsø*) da disse har størst tilknytning til det geografiske kjerneområdet. Førstnevnte er i det hele en regionalavis som dekker hele Troms – regionen, mens sistnevnte kan kategoriseres som en lokalavis. Slikt sett dekker begge avisene kjerneområdet godt og gir et godt innblikk i bysamfunnets holdninger og tanker i de aktuelle tidsperiodene. Selv om saken rundt for eksempel krykkja også er dekket fra annet hold er denne empirien utelatt i denne omgang, primært grunnet en mindre tilknytning til Tromsø.

Materialet fra media ble innhentet på to måter. Eldre nyhetsartikler, reportasjer og leserinnlegg (1960 – 2006) ble anskaffet gjennom nasjonalbibliotekets digitale samling, mens nyere stoff ble undersøkt gjennom avisenes digitale arkiv (2015 – 2023). Årsaken til dette er at det meste av det nyere materialet hos *Nordlys* og *iTromsø* ligger under begrenset tilgang hos nasjonalbiblioteket. For førstnevnte avis gjelder det alle utgaver nyere enn femten år, mens det for sistnevnte kun er det nåværende året. Det er mulig å skaffe tilgang til dette materialet hos norske bibliotek, men i dette tilfellet er muligheten valgt bort. Det ble regnet som enklest å benytte avisenes eget arkiv da forfatter allerede hadde abonnement hos begge.³⁹

Det eldre mediematerialet ble anskaffet gjennom nasjonalbibliotekets søkemotor, hvor sentrale søkeord da var: "krykkje", "måse", "måser," "svartbak," "søppel," "Ørmdalen," og "kråke," og "kråker." Det er i den sammenheng også verdt å komme med et par påpekninger i anledning søkene. En gjentakende tendens var at flertallsformen av både "måse" og "kråke" ofte ga flere resultater enn entallsformen, selv om begge formene var benyttet i selve artikkelen. Dette peker mot at søkemotoren ikke alltid fanger opp alt av materialet, og kan slikt sett fremstå som en svakhet ved oppgaven. Det gjør det mulig at enkelte artikler aldri ble undersøkt av forfatter. I anledning søkene er det også verdt å nevne at ordet "måke" ble forsøkt, men dette ga bare resultater tilknyttet verbet å måke. Det nyere materialet ble innhentet gjennom søkemotoren på de to avisenes respektive nettsider, og benyttet kun ordet "krykkje."⁴⁰

Selv om aviser tillater en historiker å dykke dypt ned i perioden han eller hun undersøker er de også kilder med svakheter. Til vanlig trykker de alt fra nyhetsartikler, reportasjer,

---

³⁹ Merk: abonnement hos begge aviser koster penger.

⁴⁰ Se: www.nordlys.no og www.itromso.no

leserinnlegg, annonser og artikler fra nyhetsbyrå (f.eks NTB), hvor sistnevnte er et masseprodusert materiale som alle aviser kan trykke mot betaling. Slikt sett gjenspeiler det heller ikke samfunnet i perioden det blir skrevet om. Dette materialet er heller ikke benyttet i oppgaven, men det er verdt å poengtere at det ved et tilfelle vil bli referert til en slik artikkel. Dette har grunnlag i en generell mangel på annet avismateriale.

Et annet aspekt er gjerne det som omtales som partipressen. Tradisjonelt sett hadde gjerne norske aviser en tilknytning til politiske partier og fungerte som talerør for dem. Dette var også tilfelle for begge Tromsø-avisene i deler av perioden de er benyttet (*Nordlys* soknet til AP, mens *Tromsø* til Venstre). I mitt tilfelle er det ikke observert noen større politiske variasjoner når det gjelder materialet og det kan antas at dette har en tilknytning til generelle temaet. Fugler og dyr er ikke alltid politiske vesener. Når det er sagt har det blitt funnet tilfeller hvor de to avisene har motsagt hverandre, men disse artiklene er ikke benyttet i oppgaven.

Det vitenskapelige kildematerialet i denne oppgaven innbefatter en mengde artikler og rapporter som er publisert i perioden 1960 – 2015, anskaffet både digitalt og fysisk. Fra nasjonalbibliotekets hjemmesider er en mengde artikler publisert i det ornitologiske tidsskriftet *Sterna* undersøkt (søkeord var navnet på tidsskriftet), mens rapporter fra det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl er innhentet gjennom Norsk Institutt for Naturforskning sine hjemmesider.⁴¹ Hos sistnevnte ligger alt tilgjengelig i en egen database på instituttets hjemmesider, og dette ble tilgjengeliggjort ved å langsomt gjennomgå alt av det publiserte materialet deres. Det ble forsøkt å benytte en egen søkemotor der det primære søkeordet var "krykkje," men generelt sett ga ikke dette nok resultater. Søkemotoren ga da resultater av nyere dato, mens det var allerede klart at databasen inneholdt betydelig mer. Det er av den grunn også mulig at enkelte dokument aldri er blitt funnet av meg. I tillegg er også en mindre mengde rapporter, artikler og brev undersøkt ved statsarkivet i Tromsø og biblioteket ved Stavanger museum. Hos førstnevnte arkiv var dette empiri i tilknytning det nasjonale overvåkingsprogrammet, mens hos sistnevnte var det snakk om en diverse årbøker fra museet, samt en mindre mengde publiserte vitenskapelige arbeider. I den anledning er det verdt å gjøre leseren oppmerksom på at alle utgaver av *Sterna* ligger tilgjengelig ved museets bibliotek.

---

⁴¹ Se: www.nina.no

Et problem med vitenskapelig produsert empiri er at det er bygget på objektivitet. Personlige meninger, holdninger og andre synspunkt kommer sjelden til synet i materiale og det kan være vanskelig å trekke ut dypere poeng ved teksten. Jeg har forsøkt å overkomme dette ved å nøysomt lese tekstene og ved enkelte tilfeller skrive dem ned for hånd for å lettere kunne gå i dybden på materialet. Jeg har i den forstand trukket ut det jeg anser som sentrale aspekter ved empirien, men dette betyr også at det er mulig å finne andre elementer ved materialet som jeg aldri har funnet relevant.

Under arkivmaterialet som ble innhentet til denne oppgaven er det også verdt å gjennomgå et par aspekter. Foruten empirien tilknyttet sjøfuglkonservering som ble undersøkt ved statsarkivet i Tromsø ble også byarkivet besøkt. Hovedintensjonen var å anskaffe saksdokumenter tilknyttet byens forhold til måker og kråker. Det var derimot, i stor grad, mangel på empiri på dette område, og det kan antas at dette kan kobles til det faktum at dyr ikke alltid finner veien inn i menneskelige kilder. Det lyktes allikevel forfatter å få tak i en rekke mindre brev og saksrapporter. Dette materialet omfatter ulike dokumenter fra kommunen, samt Troms fylkeskommune. I den anledning bør det også nevnes at mitt opphold ved statsarkivet var begrenset, og at det dermed er gode muligheter for at empiri aldri kom forfatter til gode. For eksempel klarte jeg å identifisere en rekke saksmapper som aldri ble gjennomgått grunnet mangel på tid. Dette er en mulig svakhet i selve oppgaven.

Når det gjelder krykkje-situasjonen ble det også forsøkt å innhente saksdokumenter ifra kommunen. Ifølge medieomtale skulle blant annet dette ha blitt diskutert internt høsten 2020. Jeg lyktes derimot aldri med å oppdrive denne empirien. Det er allikevel grunn til å tro at intervjuene til en grad vil dekke over dette hullet.

Til sammen ble det også utført to intervju i tilknytning oppgaven og informantene ble plukket ut etter en spesifikk tilknytning til krykkje-situasjonen i Tromsø. Dette valget var i stor grad basert på en gjennomlesning av mediematerialet hvor de to fremsto som sentrale aktører, men med ulikt ståsted. Informant 1 var tilknyttet kommunen og byggforvaltningen, mens informant 2 representerte den naturvitenskapelige posisjonen. Det ble innhentet tillatelse fra Sikt (tidligere NSD) til å gjennomføre intervjuene og hver informant skrev under på samtykkeskjema (se vedlegg 1). Det ene intervjuet foregikk fysisk, mens det andre foregikk digitalt hvor det også ble tatt lydopptak av begge. Begge ble i etterkant av intervjuet transkribert og deretter slettet.

Den grunnleggende formen på begge intervjuene var det psykologene Steinar Kvale og Sven Brinkmann kaller det semistrukturerte livsverden-intervjuet. Dette innebærer at det hverken er en åpen eller helt lukket samtale, men heller generelle spørsmål som er designet for å bringe informanten innom ulike sentrale tema.⁴² Valget av denne intervjustrukturen var basert nettopp på dette poenget. Det gjorde det mulig for mine informanter å fortelle fritt, samt at jeg kunne holde fokus på selve tema for oppgaven.

Generelt sett har intervjuer innen historisk forskning vært omstridt. På den ene siden har det blitt argumentert for at muntlige kilder mangler reliabilitet; de er subjektive, basert på minner og vanskelige å verifisere.⁴³ Denne formen for historie har dermed stått som en motsats til en generell tanke innen historieskrivingen. Slik Leopold Von Ranke, det vitenskapelige historiefagets far, uttrykte det skulle historikeren beskrive fortiden hvordan den faktisk var.⁴⁴ Samtidig har andre historikere, som Paul Thompson, argumentert for at dette er et tilfelle ved alle kilder. Det er ingen som er rent objektive og dermed forsvinner distinksjonen mellom muntlig og skriftlig empiri. Sett fra et annet hold har også muntlig historie gått vekk ifra å kun oppdrive fakta fra fortiden, men har heller fokus på hvordan informantens egne perspektiver bidrar til en større forståelse av fortidige forhold.⁴⁵ I denne oppgaven har det samme fungert som et bærende fundament for innhenting av muntlige kilder. Jeg var, som nevnt ovenfor, i større grad på jakt etter informantens egne perspektiver om fortiden enn de faktiske forhold. Det er allikevel verdt, vil jeg påstå, å være klar over forskjellen mellom muntlige og skriftlige kilder. Jeg har både under selve intervjuene og ved analysen forsøkt å la informantene tale for seg selv. Mer bestemt vil det si at jeg ikke har vært på jakt etter generelle fortellinger, men heller personenes egen forståelse av en situasjon eller hendelse, men hvorvidt jeg har lyktes med dette er opp til enhver leser å bedømme.

Deler av denne oppgaven benytter seg av fotografier i selve analysen, og er bilder anskaffet gjennom Norges arktiske museums fotoarkiv. Dette er et arkiv tilknyttet de fem universitetsmuseene i Norge sin database, hvor det også er mulig å søke etter spesifikt innhold.⁴⁶ Dette innebærer at man kan angi hvilke søkeresultater som er ønsket, og i denne oppgaven var det "Norges arktiske universitetsmuseum," samt "fotoarkiv." Søkeordene som

---

⁴² Steinar Kvale og Svend Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju* (Oslo: Gyldendal norsk forlag, 2015).

⁴³ Lynn Abrams, *Oral History Theory* (Abingdon: Routledge, 2016).

⁴⁴ Georg G. Iggers, *Historiography in the Twentieth Century: From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge* (Middletown, CT: Wesleyan University Press, 1997), 25.

⁴⁵ Lynn, *Oral History theory*.

⁴⁶ Se [Unimusportalen](#).

da ble benyttet var "krykkje" og "Einar Brun." Det er innhentet skriftlig tillatelse fra Norges arktiske universitetsmuseum for publisering av disse fotografiene.

Generelt sett er fotografier ikke-skriftlige kilder som krever kunnskap om selve konteksten rundt bildet sett i forhold til selve analysen. Informasjon som hvor og når det er tatt, samt historien rundt er ofte nødvendig for en dypere forståelse av det spesifikke bildet. Denne informasjonen var det derimot, i stor grad, mangel på ved flere av bildene i museets fotoarkiv. For eksempel var aldri fakta om når fotografiet var tatt aldri oppgitt, og dette aspektet vanskeliggjorde analysen av ved enkelte anledninger. På en annen side har det ved gjentatte anledninger vært mulig å kunne tilknytte det spesifikke fotografiet til funn i skriftlige kilder, og dette danner ofte et fundament for min analyse av de enkelte fotografiene. Når det er sagt, vil jeg poengtere at et bilde av den grunn ikke nødvendigvis er direkte tilknyttet informasjonen fra de andre kildene, men at det kan antas at det er tilfelle basert på en rekke indisier.

1.5 – Teoretiske perspektiver

For å analysere den anskaffede empirien har en mengde teoretiske perspektiv blitt tatt i bruk. Til en grad vil disse bli gjennomgått i hvert kapittel, men helt generelt finnes det også noen underliggende perspektiver som er mer gjennomgående for hele oppgaven. Dette inkluderer: mer enn menneskelige hjem, konservering, objektivitet og søppeldyr.

Mer enn menneskelige hjem

På et grunnleggende nivå ser denne oppgaven spesifikt på infrastruktur og historisk sett er dette en større tradisjon i forholdet mellom mennesket og dyr. Både tamme og ville dyr har gjennom tid fått egne hus spesifikt designet til å oppbevare dem på ulikt vis. Kua har fått et fjøs, kjøttmeisen et fuglehus og laksen en merd. På generell basis kan også denne typen infrastruktur fremstå som ren fysisk materie og ingenting annet. De står der og utfyller sin funksjon uten å være forringet av større forhold. Sosiologene Kristian Bjørkdahl og Tone Druglitrø påpeker derimot at dette ikke er tilfelle. Infrastruktur bygd for dyr er større arenaer for en sammenfiltrering av vitenskap, politikk, etikk og historisk tankegods.⁴⁷ Et eksempel på dette kan være praksisen med å sette høns i bur (burhøns) i matproduksjon. I seg selv var buret bare en struktur av metall, men sett fra en større kontekst hadde det en rekke ulike meninger. Innføringen symboliserte en effektivisering av matproduksjonen og omdannet på et

---

⁴⁷ Kristian Bjørkdahl og Tone Druglitrø, «Animal Housing/Housing Animals: Nodes of Politics, Practices and Human-Animal Relations,» I *Animal Housing and Human-Animal Relations: Politics, Practices and Infrastructure*, red. Kristian Bjørkdahl og Tone Druglitrø (Abingdon: Routledge, 2016), 1.

vis gården om til en fabrikk. Fra en annen side signaliserte praksisen med bur at større deler av relasjonen mellom dyr og bonde forsvant. Høna ble forvandlet fra et subjekt til et objekt, bare en del av et større maskineri.⁴⁸

Sett i forhold til ville dyr har etnologen Knut Fageraas trukket frem et sentralt punkt ved infrastruktur bygd for dyr. I en artikkel tar han for seg den lengre tradisjonen med å bygge hus for ærfuglen (*Somateria molissima*) på Vegaøyene i Nordland. Helt siden vikingtiden har det der blitt satt opp egne strukturer som hunfuglen tar i bruk i forbindelse med hekking. Intensjonen fra menneskets side rundt dette har vært økonomisk grunnlagt. Etter endt hekking ligger nemlig en mengde dun igjen i husene, som hunnen plukket av for å varme eggene. Dette dunet har gjennom historien vært tillagt stor økonomisk verdi og har dermed fungert som en viktig inntekt for innbyggerne.⁴⁹

Poenget til Fageraas ved å dra frem denne tradisjonen er de ulike synspunktene som infrastrukturene fordrer. På et nivå kan de ses på som en form for domestisering der ærfuglen blir et husdyr. Gjennom infrastrukturene bidro mennesket til at arten fikk en suksessfull reproduksjon, og utnyttet den sådan for økonomisk virksomhet. Ærfuglhusene representerte dermed en sosial kontrakt mellom mennesket og fugl hvor begge sider fikk goder ut av forholdet. Fageraas mener derimot at dette er et for snevert syn og at det blir for antroposentrisk. For det første ble ikke ærfuglen utnyttet da dunet faktisk lå igjen etter hekking, og for det andre utelater det ærfuglens perspektiv. Han hevder i stedet for at husene kan ses på som en særegen relasjon mellom mennesket og fugl hvor begge parter hadde nytte av hverandres tilstedeværelse. De dannet grunnlaget for både økonomisk virksomhet og en hel kultur hos mennesket, mens de for ærfuglen tydelig representerte både en kilde til mat grunnet nærliggende fiskeaktivitet og sikkerhet.⁵⁰ Det vil si at selv om infrastruktur bygd for dyr ofte kan tilknyttes domestisering blir dette perspektivet ofte for enkelt sett, sett i forhold til dypere relasjonene de kan representere.

Sosiologen Marianne Lien har under dette perspektivet spesielt trukket frem tryggheten artifiisell infrastruktur kan representere for andre arter. I en artikkel setter hun fokus på en av de største omveltningene innen norsk matproduksjon de siste tiårene, nemlig lakseoppdrett.

---

⁴⁸ Eksempelet er delvis inspirert av det Bjørkdahl og Druglitrø drar frem. Se Bjørkdahl og Druglitrø, «Animal Housing/Housing Animals,» 1.

⁴⁹ Knut Fageraas, «Housing Eider – Making Heritage: The Changing Context of the Human-Eider Relationship in the Vega Archipelago,» I *Animal Housing and Human-Animal Relations: Politics, Practices and Infrastructure*, red. Kristian Bjørkdahl og Tone Druglitrø (Abingdon: Routledge, 2016).

⁵⁰ Fageraas, *Housing Eiders – Making Heritage*.

Inspirert av sosialantropologen Marianne Gullestads tanker om et hjem, poengterer hun hvordan merden (en not som er holdt oppe av en ramme og stikker 20 – 80 meter ned i sjøen) er oppdrettslaksens fysiske hjem. Fisken har aldri opplevd et annet liv da den er kultivert på land og ved rømningstilfeller er dette som oftest tilknyttet skader i infrastrukturen selv. Merden er dermed hvor laksen er trygg, mens fjorden utenfor er et utrygt område.⁵¹ Det vil si at den har en grunnleggende karakteristikk når det gjelder et hjem. Et menneske vil for eksempel gjerne føle seg tryggest innenfor husets fire vegger, mens verden utenfor kan virke mer uforutsigbar.

Kort sagt er dermed infrastruktur levende enheter med ulik mening for dyr og mennesket som til sammen danner grunnlaget for ulike relasjoner og politikk. I denne oppgaven vil dette være et grunnleggende perspektiv for å svare på oppgavens problemstillinger. Jeg peker da på de ulike meningene Tromsøs infrastruktur hadde for krykkja og mennesket, samt en større konflikt rundt dem. Et sentralt ord i den sammenheng er konseptet med et **hjem**, hvor jeg argumenterer for at det var nettopp dette bygningene i Tromsø var for krykkja. Der laksen i Liens artikkel hadde klare fysiske grenser mellom trygghet og uforutsigbarhet trekker jeg derimot frem at dette ikke alltid er tilfelle fra et antroposentrisk syn. Det er ikke alltid grensene mellom hjemmet og omverdenen er like klare fra et menneskelig perspektiv.

Konservering

I introduksjonen av dette kapitlet hentydet jeg til tre former for miljøvern: konservering, preservering og økologisk restaurering. Dette er aktiviteter som alle har en kjerne i å ivareta naturen på ulikt vis, men denne oppgaven vil derimot ikke være noen synoptisk undersøkelse av alle disse. I stedet, som poengtert i de første underspørsmålet, konsentrerer den seg heller om førstnevnte, nemlig konservering. På generelt grunnlag er dette en noe diffus form for miljøvern, men det har allikevel noen klare trekk. Historisk sett oppsto konservering på 1800-tallet i tilknytning en ny menneskelig ide rundt dets relasjon til naturen. Tidligere hadde mange dyr kun vært objekter som aller helst burde bli utryddet, men i denne perioden ble det et større fokus på å ivareta naturen. Hvis fremtidens mennesker skulle kunne jakte eller bare nyte naturens storslagenhet måtte den, i større grad, bli bevart.⁵² Uttrykt med andre ord

---

⁵¹ Marianne Lien, «Hjemløse laks og laksens hjem: Domestisering, fangenskap og tilhørighet langs norskekysten,» *Norsk antropologisk tidsskrift* 31, 1-2 (2020).

⁵² Thomas R. Dunlap, *Saving Americas Wildlife: Ecology and the American Mind, 1850 – 1990* (Princeton, NJ: Princeton university press, 1988).

handler dermed konservering både om en forvaltning av naturens ressurser, samt en romantisering av dens estetiske uttrykk.

Geograf Jamie Lorimer peker i boken *Wildlife in the Anthropocene* også på et lignende punkt ved konservering. Ifølge han er det en reaktiv form for miljøvern som søker kontroll over både mennesket og en prehistorisk natur, for eksempel gjennom opprettelsen av nasjonalparker.⁵³ I den sammenheng har også historiker Dolly Jørgensen argumentert for at det dreier seg om en spesifikk form for reaksjon. Konservering er, generelt sett, tilknyttet kriser i naturen og en forventning om utryddelse (anticipated extinctions). Tiltak blir ofte iverksatt i forbindelse med hypotetiske sluttunkt for en art.⁵⁴ Det vil altså si at et mulige scenario for fremtiden blir vevd inn i nåtidens grunnlag for å iverksette tiltak, og historisk sett har dette ofte vært tilfelle. For eksempel har historiker Ryan Tucker Jones vist hvordan konserveringstiltak på 1800-tallet ble iverksatt først etter at stellersjøku (*Hydrodamalis gigas*) var blitt utryddet og en bestandsnedgang hos pelssel (*Callorhinus ursinus*) var blitt registrert.⁵⁵

Generelt sett er dermed konserveringsarbeid en forventning om utryddelse hvor et sentralt mål er å kontrollere både mennesket og romantiserte versjoner av naturen. Dette er nødvendig for å sikre fremtiden til den spesifikke arten eller landskapet. I denne oppgaven er dette også det grunnleggende synet jeg baserer meg på for å svare på et av oppgavens underliggende spørsmål: Hvordan ble krykkja et biologisk konserveringsobjekt?

Objektivitet

For å svare fullstendig på dette er det derimot behov for et supplerende perspektiv. Ovenfor var jeg innom hvordan Bruno Latour og Steve Woolgar har påpekt at en sentral del av vitenskapelig virksomhet er å overbevise andre i forskerstammen om at deres syn på virkeligheten er korrekt. For å gjøre dette blir objektivitet grunnleggende. Forskeren må vise at hun eller han ikke har en partisk tilknytning til resultatene; at de ikke har en egeninteresse av at deres perspektiv blir godkjent som fakta. I klassisk vitenskapsfilosofisk tankegang omhandler dette å si noe om hvordan forholdene faktisk er, og objektivitet oppnås dermed når

---

⁵³ Jamie Lorimer, *Wildlife in the Anthropocene: Conservation after Nature* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2015), 5.

⁵⁴ Dolly Jørgensen, «Extinction and the End of Futures,» *History and Theory* 61, 2 (2022): 2015.

⁵⁵ Ryan Tucker Jones, *Empire of Extinction: Russians & the North Pacific's Strange Beasts of the Sea, 1741 – 1867* (Oxford: Oxford university press, 2014).

en forsker ikke er subjektiv ovenfor egne resultater.⁵⁶ Muligheten for denne typen har derimot vært kraftig kritisert. Det innebærer at en person må ha et tredje øye, slik filosofen Friedrich Nietzsche uttrykte det.⁵⁷ Man må fristille seg fra sitt eget sinn for å kunne si noe om de faktiske forhold uten å være påvirket av egne holdninger, og dette blir fort umulig.

Samtidig finnes det andre måter å konstruere objektivitet på. På generelt grunnlag har historiker Theodore M. Porter pekt på tre forskjellige typer av dette konseptet. I første rekke er den absolutte objektiviteten omtalt ovenfor, men i tillegg kommer disiplinær og mekanisk objektivitet. Normalt er førstnevnte tilknyttet det å oppnå enighet innenfor en spesifikk vitenskaperstamme.⁵⁸ Hvis flere forskere innenfor samme disiplin er enstemmige om et resultat eksisterer også objektive fakta. Porter påpeker derimot at denne formen ikke er selvoppholdende. Den er avhengig av at det eksisterer en konsensus blant forskerne og at utsiden (samfunnet) oppfatter dem som eksperter. Det er i den tilknytningen mekanisk objektivitet kommer inn i bildet og omhandler at reglene har blitt fulgt. Regler som har blitt designet for å unngå menneskelig partiskhet.⁵⁹ Med andre ord innebærer mekanisk objektivitet at den anerkjente metodikken innen et fagfelt er blitt tatt i bruk i den spesifikke sannhetssøkingen.

Det er innenfor denne formen for objektivitet Porter setter lyset på matematikk og kvantifisering. Tall er på generelt grunnlag produsert gjennom matematiske former eller større teknologiske instrumenter og dermed tilsynelatende frigjort fra menneskelig subjektivitet.⁶⁰ De lyger ikke, som det gjerne uttrykkes i dagligtalen. Produksjonen og benyttelsen av tall blir dermed også et grunnleggende punkt i hvordan forskere viser objektivitet. Saken derimot er at tall aldri er helt objektive. Avhengig av hvordan det blir plassert i de større rammene rundt har de ulike narrativ, som blant annet antropologen Emily Brooks har hevdet. Byggende på Theodore Porters poeng rundt kvantifisering og objektivitet, peker hun på hvordan tallene benyttet i lokal konflikt rundt vannmangel i USA ble symbolske i ulike fortellinger rundt vannet. Narrativer som alle var formet av politiske, vitenskapelige og historiske rammer.⁶¹

---

⁵⁶ Theodore M. Porter, *Trust in Numbers: The Pursuit of Objectivity in Science and Public Life* (Princeton, NJ: Princeton university press, 2020), 3.

⁵⁷ Friedrich Nietzsche, *Moralens genealogi* (Oslo: Spartacus forlag, 2010), 123.

⁵⁸ Porter, *Trust in Numbers*, 4.

⁵⁹ Porter, *Trust in Numbers*, 4.

⁶⁰ Porter, *Trust in Numbers*, 5 – 6.

⁶¹ Emily Brooks, «Number Narratives: Abundance, Scarcity, and Sustainability in a California Water World,» *Science as Culture* 26, 1 (2017).

I denne oppgaven er dette synet på kvantifisering og matematikk et grunnleggende perspektiv jeg har rundt krykkja som konserveringsobjekt. Mer bestemt vil det si at jeg argumenterer for at grunnleggende forhold ved norsk sjøfuglforskning var søken etter objektivitet og i den sammenheng ble tall sentrale elementer. Det var slik større fortellinger rundt arten oppsto.

Søppeldyr

I den historiografiske seksjonen på denne oppgaven påpekte jeg hvordan dyr også kan bli forstått som søppel, og dette hang sammen med det Kelsi Nagy og Phillip David Johnson sitt konsept om søppeldyr. Deres poeng med dette begrepet er derimot ikke at avfall er en iboende egenskap ved artene, men heller at det beskriver menneskets relasjon med dem.⁶² Det er med andre ord mennesket selv som gir dyrene denne merkelappen avhengig av hvordan de blir tolket. Invaderende arter, for eksempel, blir gjerne ansett som verdiløse i spesifikke landskap fordi de utgjør en trussel mot det tilhørende arts mangfoldet, mens andre dyr blir fremstilt til å ha en spesiell tilknytning til avfall, for eksempel rotter. Generelt sett vil det si, som Nagy og Johnson også påpeker, at stempelet søppel kan komme fra både kulturell og en naturvitenskapelig side.⁶³

Samtidig er ikke søppeldyr noen kategori mennesket plasserer på arter. Ifølge Nagy og Johnson kan heller begrepet forstås som en metafor. Det er et billedlig uttrykk for hvordan vi forstår og håndterer dyrene.⁶⁴ Hvis en spesifikk art er definert som søppel vil det også danne behov hos mennesket for å kvitte seg med dem, akkurat som søppel. Det vil dermed si at konseptet med søppeldyr kan bidra med å analysere fremstillingen og den grunnleggende forståelsen av urbant fugleliv i Tromsø. Jeg vil i den sammenheng benytte det for å bedre kunne forklare problematikken rundt krykkjas ankomst i 2015.

1.6 – Disposisjon

Innenfor rammene av denne oppgaven fokuserer jeg på to historiske aspekt ved krykkja som art. Dens rolle som sjøfugl og konserveringsobjekt, samt dens biologiske status som en måke. Nærmere bestemt undersøker jeg hvordan krykkja ble et konserveringsobjekt, hvordan den kom til å bli ansett som truet og hvordan Tromsø forholdt seg til urbant fugleliv i fortiden.

---

⁶² Kelsy Nagy og Phillip David Johnson II, «Introduction,» I *Trash Animals: How we Live with Natures Filthy, Feral, Invasive, and Unwanted Species*, red. Kelsi Nagy og Phillip David Johnson II (Minneapolis: University of Minnesota press, 2013), 4.

⁶³ Nagy og Johnson II, «Introduction.»

⁶⁴ Nagy og Johnson II, «Introduction,» 4 – 5.

I oppgavens kapittel 2 forteller jeg historien til de første systematiske sjøfugltellingene som foregikk i Norge på 60- og 70-tallet. Jeg setter i den forstand spesifikt fokus på biologen Einar Brun, personen som gjennomførte tellingene. I seg selv var det å kvantifisere naturen ikke noe nytt fenomen, men som det kapitlet vil vise var Brun gjennomgående mer metodologisk enn tidligere forsøk. Jeg argumenterer da for at hans grunnleggende motivasjon for dette var konservering av artene. Ved gi et pålitelig estimat over de fire klassiske fuglefjellsartene i Norge var det mulig å etablere en forvaltningsmessig kontroll på tvers av geografisk distanse. Kapitlet avsluttes med hvordan Brun forsøkte å opprettholde tellingene for en mer varig kontroll av sjøfuglene og hvordan hele prosjektet plutselig kom til en stopp. Hovedkildene som blir benyttet er Bruns egne publiseringer i det ornitologiske tidsskriftet *Sterna*, samt diverse annet materiale som eldre naturhistorikerens arbeid og beskrivelser.

Kapittel 3 begynner med året 1987 og det som kan beskrives som den store sjøfuglkrisen i Norge. Det går nærmere inn på hvordan det første helhetlige programmet for sjøfuglkonservering ble initiert, dets organisatoriske struktur og den vitenskapelige produksjonen i perioden 1987 – 2008. Jeg viser da hvordan krykkja fikk status som en truet art i samfunnet. For forskerne som sto bak hele programmet var nettopp denne strukturen et sentralt element. Tilnærmet alt de gjorde ble tilknyttet samfunnet. Det var et sentralt aspekt i deres argumentasjon for sjøfuglkonservering, strukturen på hele programmet, samt den vitenskapelige produksjonen. Kapitlet avsluttes med hvordan hele konserveringsprogrammet ble utvidet og gjort til å være avhengig av en rekke større samfunnsaktører. Hovedkildene som benyttes er primært vitenskapelige rapporter tilknyttet konserveringsprogrammene, samt mindre arkivmateriale og avisartikler.

I kapittel 4 snur jeg meg mot Tromsø og byens lengre historie med urbant fugleliv i perioden. Mer spesifikt ser jeg på hvordan måker og kråker ble fremstilt i perioden 1966 – 1991. Jeg argumenterer da for at fuglene ble konstruert til å være søppeldyr. Byboere, naturvitere og journalister trakk alle frem deres særegne tilknytning til det uhygieniske, destruktive og smittebærende. Måker og kråker måtte stå til ansvar for både byens urenheter og større ødeleggelser i naturen. Det var dermed også et behov for å få noe gjort noe med den generelle problematikken artene representerte, men derom var det uenighet rundt hvilket tiltak som hadde best effekt. Når det er sagt var det allikevel en gruppe mennesker som viste et helt annet forhold til de urbane fuglene, men det eksisterte allikevel en klar forskjell mellom dem og de som pekte på fuglene som søppel. Den grunnleggende empirien kapitlet benytter seg av er avisartikler, ispedd mindre arkivmateriale og vitenskapelig arbeid.

Kapittel 5 fungerer som en syntese av de foregående kapitlene. Det tar for seg krykkjas inntog til Tromsø og hvordan de to større fortellingene rundt arten ble sentrale elementer i byens debatt rundt fuglen. Jeg ser da hele historien gjennom konseptet gjestfrihet og argumenterer for at dette var det sentrale spørsmålet i forhold til hvordan byen skulle håndtere krykkja. Skulle Tromsø være gjestfrie ovenfor en truet art eller var den bare søppel og dermed uten krav til et hjem i byen? Grunnleggende elementer i kapitlet vil dermed også være byens tiltak for å hindre krykkjas hekking på infrastruktur, samt hvordan naturvitere grep inn for å sikre en helhetlig konservering av arten i byen. Det hele avsluttes med en seksjon rundt artens fremtid i både Tromsø og norske farvann. Den grunnleggende empirien kapitlet benytter seg av vil bestå av både avisartikler og to intervjuer.

Kapittel 6 vil oppsummere de foregående kapitlene og besvare oppgavens hovedproblemstilling og underliggende spørsmål. Jeg vil i den sammenheng trekke inn både historiografien og de teoretiske perspektivene for å gjøre dette. Kapitlet vil rundes av med et par generelle punkter som kan bli dratt ut av hele oppgaven, samt forslag til videre forskning.

Kapittel 2 – Tragedien om en biologs sjøfugltakseringer

De er store, de er bråkete og de hekker i illeluktende kolonier. Samtidig er det utenkelig at de skulle bli borte fra kysten (Rob Barrett, 2010).⁶⁵

Etter to år med lengre arbeid ble Sjøfuglprosjektet lansert i 1979. Dannet på bakgrunn av en registrert nedgang hos sjøfuglene skulle prosjektet studere populasjonsdynamikken til artene krykkje, lomvi og lunde. Formålet var at denne forskningen skulle tjene som basis for videre forvaltning av fuglefjelllets karakteristiske arter.⁶⁶ Ved å inkludere krykkja gjorde prosjektet det klart at fuglen var et konserveringsobjekt, men dette var av obskure årsaker. Der forskning hadde registrert en betydelig nedgang hos alkefuglene, var det motsatte tilfellet med krykkja. Arten hadde økt jevnt over tid og sto ikke ovenfor noen direkte trussel om utryddelse.⁶⁷

Det er lett å se konserveringsstatusen til krykkja som et produkt av tiden. 70-tallet ble i vesten preget av forståelsen om en miljømessig krise. Naturen var i fare og det var større oppmerksomhet rundt konsepter som utryddelse og biodiversitet. Mennesket hadde i lengre tid opptrådd dominerende ovenfor naturen og nå fikk denne holdningen sin egen antitese.⁶⁸ Fra politisk side var det dermed et behov for å verne om naturen. Sjøfuglprosjektet, som ble initiert av miljøverndepartementet, var et eksempel på dette, og som prosjektets rapport også uttrykte hadde Norge et særskilt ansvar når det gjaldt sjøfugl. Med de millionene som hekket i landet hadde den norske stat både et nasjonalt og internasjonalt forvaltningsansvar.⁶⁹

Det er mulig 1970-tallet var en pågangsdriver mot krykkja sin status som konserveringsobjekt, men historie er ikke bare preget av en forandring i tid. Kontinuitet spiller en like stor rolle. Selv om sjøfuglprosjektet kan sies å markere starten på omfattende og systematisk sjøfuglbevaring, kan den grunnleggende ideen spores tilbake til det tidlige 60-tallet, da til de første systematiske tellingene av sjøfugl i Norge (som inkluderte krykkje). I det følgende kapitlet settes fokuset nettopp på disse tellingene. Da for å dypere kunne forklare artens status som konserveringsobjekt. Det vil argumentere for at arten fikk denne statusen

---

⁶⁵ Rob Barrett, «Hva er en sjøfugl,» *Ottar* nr. 283 (2010): 3.

⁶⁶ Nils Rørv, red. *Sjøfuglprosjektet 1979 – 1984* (Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk: Viltrapport 35).

⁶⁷ Einar Brun, «Present Status and Trends in Populations of Seabirds in Norway,» I *Conservation of Marine Birds in Northern North America*, red. James C. Bartonek & David N. Nettleship (United States Department of Interior, Fish and Wildlife Service: Wildlife research report 11).

⁶⁸ For en kort innføring i miljømessige aspekter i det 20. århundret. Se John R. McNeill, *Something New Under the Sun*.

⁶⁹ Rørv, *Sjøfuglprosjektet*, 16.

grunnet kulturelle sider ved arten og en sosial konstruert relasjon til andre sjøfugler. Krykkja ble ikke ansett til å være under noen direkte trussel, men ble allikevel plassert i en kontekst rundt arter som var det. På lignende vis var også arten regnet for å være en viktig del av en estetisk vakker natur.

2.1 – Biologen

I mars 1965 publiserte konservator ved Tromsø museum, Einar Brun, et opprop i det ornitologiske tidsskriftet *Sterna*.⁷⁰ Målet med det korte, men intense kallet, var å samle inn kjente hekkeforekomster av de typiske fuglefjellartene. Ifølge Brun var "alle sikre opplysninger om hekkeforekomster" av interesse, "hvis mulig med en angivelse av antall fugl eller hekkende par." Likedan, fortsatte han, var "opplysninger som kan belyse hvorvidt en bestand har avtatt eller tiltatt de senere år" av stor interesse. I det hele, avsluttet han, kunne en liten tilleggsopplysning "komme til å være av stor verdi."⁷¹ Bakgrunnen for Bruns engasjerende opprop etter opplysninger om norske fuglefjell var klar. Noen år tidligere hadde han igangsatt et større forskningsprosjekt rundt sjøfugl i Norge. Intensjonen var å fremkalle de første gode tallestimat over de norske bestandene. På den tiden var det nemlig en mangel på slike tallanslag. "De tilgjengelige var få og svært uadekvate," som han reflekterte senere.⁷²

På mange måter kunne Einar Brun virke som et naturlig valg til å gjennomføre det "fjærete" målet.⁷³ Født i Sandefjord i 1936, som sønn av en skipsreder, hadde han en naturlig bakgrunn til et liv i biologiens tjeneste. Allerede i ung alder hadde nemlig Brun utviklet en interesse for naturen, og i tenårene var han en aktiv ringmerker for Stavanger museum.⁷⁴ I første omgang valgte derimot Brun å følge i farens fotspor og begynte på studier innen skipsdesign i Trondheim, men etter to år sluttet han. Interessen for naturen var for sterk og Brun tok i stedet fatt på biologiske studier ved universitetet i Oslo, hvor han ble uteksaminert i 1963. Turen gikk deretter til England hvor han begynte på en doktorgrad i marinbiologi. Det var under arbeidet med denne, i 1965, at Brun ble ansatt som konservator ved Tromsø museum, og siden så han seg aldri tilbake.⁷⁵ På kort tid ble han kjent som en aktiv populærvitenskapelig

---

⁷⁰ Einar Brun, «Norske fuglefjellarter,» *Sterna* 6, 5 (1965): 267.

⁷¹ Brun, «Norske fuglefjellarter,» 267

⁷² Brun, «Present Status and Trends,» 289.

⁷³ Bruns biografi finnes hos Wim Vader, «Einar Brun 1936 – 1976,» *Astarte: Journal of arctic biology* 9, 2 (1976): 33 – 35; Ola Skifte og Jan Raa, «Einar Brun,» I *Tromsø museums årsberetning 1976*. Publisert som en del av rapportserien *Tromura* i 1989, da som fellesserie Nr. 12.

⁷⁴ Nevnt i museets årbok fra 1952. Se Holger Holgersen, «Stavanger museums ringmerkingarbeid 1952,» I *Stavanger museum årbok 1952*, red. Holger Holgersen (Stavanger: Dreyer, 1953), 81. Brun nevnes også flere andre årbøker som aktiv ringmerker.

⁷⁵ Doktorgraden ble fullført i 1969.

formidler, og engasjert forsker med en sterk interesse i flere felt. Brun var i det hele en svært dynamisk mann som "rakk over så mye mer enn det som kan forventes av en enkelt person," slik kollegaer beskrev han i senere tid.⁷⁶

Bilde 2.1: Einar Brun i felt sammen med en gruppe havsuler. Fotograf: Rob Barrett (Publisert med tillatelse fra Norges arktiske universitetsmuseum).

I sin generelle form var Einar Bruns sjøfugltakseringer feltstudier og hadde et grunnlag i en mer skjult side ved denne formen for forskning. Historisk sett har feltforskning, som biologiske eller geologiske undersøkelser, en grunnleggende politisk og økonomisk side. Med kunnskapsproduksjonen de sto for var det mulig å utvide den politiske kontrollen på tvers av geografisk distanse.⁷⁷ Gjennom kartlegging, kvantifisering, og i det hele standardisering, ble naturen forenklet og gjort leselig. Kontroll ble etablert når staten, for eksempel, visste hvor mye salgbar ved man fikk ut av trær og hvor mange det var i skogen.⁷⁸

I det videre kapitlet analyserer jeg kontroll til å være det grunnleggende aspektet ved Bruns sjøfugltellinger. Jeg viser at dette både var motivet for å etablere pålitelige estimat over sjøfuglene, men også for at han, etter hvert, begynte å gjennomføre kontinuerlige tellinger.

---

⁷⁶ Skifte og Raa, «Einar Brun.»

⁷⁷ Jeremy Vetter, *Field Life: Science in the American West During the Railroad Era* (Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press, 2016), 140.

⁷⁸ James C. Scott, *Seeing Like a State: How Certain Conditions and Schemes to Improve the Human Condition Have Failed* (New Haven: Yale University Press, 2020).

Dette sett i forhold til et press mennesket utsatte sjøfugl for, og som i Bruns levetid virket å ha nådd nye høyder. Uttrykt med andre ord sto artene, tilsynelatende, i fare for å bli utryddet.

2.2 – Jakten på systematikk

Einar Brun, som henvist til ovenfor, var en svært aktiv forsker. I løpet av karrieren produserte han over femti vitenskapelige arbeider: Fra predasjon på sjøstjerner til hans hovedinteresse sjøfuglbiologi.⁷⁹ Det var da i det ornitologiske tidsskriftet *Sterna* han primært publiserte denne typen arbeid.⁸⁰ Skrevet på norsk med engelske sammendrag var de hovedsakelig rettet mot norske forhold, både vitenskapelige miljø og fugleinteresserte. Tidsskriftet var nemlig et samarbeid mellom Stavanger museum og Norsk ornitologisk forening (NOF), og virket som et medlemsblad, samt kanal for museets egne forskningsresultater (Primært resultater fra ringmerking). I den sammenheng inneholdt det både vitenskapelige arbeider, men også enkle bidrag fra den ornitologisk interesserte menigmann.

I tidsskriftet publiserte Brun en mengde vitenskapelig produksjon tilknyttet sjøfugl: Fra ulike arters status som rugende fugl i Norge til estimater over de norske populasjonene. Det var da artene lomvi (*Uria aalge*), lunde (*Fratecula arctica*) og alke (*Alca torda*) som fikk egne artikler tilknyttet takseringene. Han publiserte aldri direkte resultatet rundt den norske krykkje-bestanden, men det var allikevel klart at den også var av like viktig fokus. Første setning i Bruns studie av polarlomvien (*Uria lomvia*) som rugende fugl i Norge lød som følger: "I forbindelse med en regional taksering på lang sikt av norske alkefugl (*Alcidae*) og krykkje (*Rissa tridactyla*) besøkte jeg sommeren 1964 en rekke av våre fuglefjell i Nordland og Finnmark."⁸¹ Krykkja var dermed en like viktig del av takseringen og på lignende vis ville den også sporadisk opptre i senere arbeid.⁸²

Den første artikkelen tilknyttet sjøfuglpopulasjoner kom i 1966, og sentrert rundt lundefuglen stilte han i introduksjonen først en vitenskapelig diagnose av sjøfugltelling.⁸³ Dette var en oppgave som lå spesielt til rette for norske forhold og, som var både en fascinerende, men like fullt en utfordrende oppgave. Hver art bød på egne problemstillinger der lunden var beryktet for å være særs vanskelig.⁸⁴ Klassifiseringen av lunden som en vanskelig art var en referanse

---

⁷⁹ Se Vader, «Einar Brun,» 34 – 35 for en liste over mange av publikasjonene

⁸⁰ Unntaket var et par artikler tilknyttet lokale takseringer utgitt i Tromsø museums fagtidsskrift *Astarte: Journal of Arctic Biology*.

⁸¹ Brun, «Polarlomvien, *Uria Lomvia* (L.) som rugefugl i Norge,» *Sterna* 6, 5 (1965): 229

⁸² Se for eksempel Einar Brun, «Utbredelse og hekkebestand av lomvi (*Uria Aalge*) i Norge,» *Sterna* 8, 5 (1969): 219.

⁸³ Einar Brun, «Hekkebestanden av lunde, *Fratecula arctica* (L.) i Norge,» *Sterna* 7, 1 (1966).

⁸⁴ Brun, «Hekkebestanden av lunde,», 1.

til hekkelokalitet. Hekkende inne i små huler i fjellet lå den utenfor ornitologenes tellende blikk, men til tross for denne naturlige motstanden mot kvantifisering måtte arbeidet gjøres. Et godt estimat av populasjonen ville være av betydning både som en form for statlig kontroll over arten, samt som grunnlag for videre naturvitenskapelig forskning. Tallanslagene var som Brun uttrykte det "av stor verdi ved f.eks beskatnings og naturvernproblemer, og vil kunne danne et visst grunnlag for problemstillinger inne populasjonsdynamikk."⁸⁵

Kvantifisering av naturen var derimot ikke noe nytt. Naturhistorikernes klassifiseringer og beskrivelser inneholdt gjerne artenes størrelsesorden ved en spesifikk lokalitet. På 1800-tallet hevdet den svenske zoologen Sven Nilsson at lundefuglen hekket i "otroliga skaror," ved Lovund i Helgeland, mens Robert Collett, nesten hundre år senere, påsto at antallet lunde ved samme lokalitet måtte "regnes i millioner."⁸⁶ Begge bemerkningene falt i en tid hvor laboratoriet vokste frem som vitenskapelig institusjon og med det et nytt fokus innenfor feltforskningen. Laboratoriene fungerte som steder utenfor den reelle verden. Alt av kontekst og eksterne faktorer ble strippet vekk for å produsere genuin og universell kunnskap. I feltet var det motsatte tilfellet. Topografi, vær, dyr og planter interagerte med hverandre og skapte et sted i stadig forandring. Et øyeblikk var aldri likt det neste.⁸⁷ For å hevde seg mot laboratoriets konstruksjon av genuin kunnskap tydde feltbiologer til mer systematikk i forskningen. De lånte teknikker fra laboratoriets verktøykasse, og transverserte det historiker Robert Kohler kaller grensen mellom felt og laboratorium.⁸⁸ På lignende vis plasserte også Brun seg på denne grensen. I 1964 beskrev han eksempelvis hvordan Akerøya (Hvaler) kunne fungere som et feltlaboratorium og "gi verdifulle bidrag til både ornitologi så vel som biologi."⁸⁹ Hans sjøfugltakseringer var heller intet unntak. Med en grunnleggende tanke om objektivitet forsøkte han å eliminere feltets foranderlige karakter.

Innenfor norske ornitologi dukket systematikken innen sjøfugltellinger på 50-tallet. I 1956 forsøkte ornitologen Svein Myrberget å fastslå med sikkerhet antallet rugende par av lomvi ved Lovunden (Resultatet ble publisert i 1959).⁹⁰ Collett og Nilsson, som bemerket ovenfor, hadde allerede gitt en viss størrelsesorden av denne kolonien og Myrberget forsøkte nå å

---

⁸⁵ Brun, «Hekkebestanden av lunde,» 2.

⁸⁶ Sven Nilsson, *Skandinavisk fauna* (Bind 2) (Lund: C.W.K Gleerups förlag, 1858), 559; Robert Collett, *Norges fugle*, bind 3, red. Ørjan Olsen (Kristiania: H. Aschehoug & Co, 1921), 364.

⁸⁷ For forskjellen mellom laboratorium og felt se, Robert Kohler, «Place and Practice in Field Biology,» *History of Science* 40, 2 (2002).

⁸⁸ Kohler bemerker at denne grensen er strengt kulturell. Se Robert Kohler, *Landscapes and Labscapes*.

⁸⁹ Einar Brun, «Akerøya – En ny, norsk ornitologisk stasjon,» *Sterna* 6, 4 (1964): 181 – 182.

⁹⁰ Svein Myrberget, «Lundeura på Lovunden, og lundebestanden der,» *Fauna* 12, 4 (1959).

komme med et mer pålitelig estimat. I studien het det at flere tidligere metoder for telling av lunde var blitt gjort på sviktende grunnlag. Flere forsøk, var som Myrberg poengterte, ikke objektive nok og ville dermed ende opp i svært usikre estimat. Hans forsøk var da å benytte en ny foreslått metodikk. Lundeura ble delt opp i kontrollfelt og prøvefelt. I kontrollfeltene ble antall hekkende par etablert, mens det i prøvefeltene ble gjennomført en serie direkte tellinger av fugl som satt på bakken. Alle som landet eller lettet under telling ble ignorert. Basert på disse tellingene regnet Myrberget seg frem til tettheten av hekkende par innenfor hvert prøvefelt, som så ble antatt til å være representativt for et større hekkeareal. Medregnet en korrigerende faktor endte han opp med et anslag på rundt 120 000 individ.⁹¹ Einar Brun uttrykte derimot tvil rundt metodens gyldighet i sin egen studie. Myrberget hadde antatt at "det til samme tid var like stor del av fuglene til stede overalt i kolonien," men dette var etter all sannsynlighet kun tilfelle ved Lovunden.⁹² Han skrev: "i det fleste fuglefjell jeg besøkte, var koloniene spredt over slike arealer at ulik eksponering og samtidige forskjeller mellom sol og skygge tilsa at det ikke nødvendigvis var jevn besetning til samme tid,"⁹³

Brun fant det derfor nødvendig å modifisere metoden, men baserte seg allikevel på noe av det samme grunnlag som Myrberget, nemlig å bestemme populasjonstettheter innenfor bestemte hekkeområder. Antallet hekkende par innenfor oppmålte prøvefelt (primært 25m²) ble bestemt for så å bli regnet som representative for større områder med tilsynelatende lik populasjonstetthet.⁹⁴ For å etablere et godt estimat for hekkende par gikk han håndfast til verks i felt. Han skrev:

"I gresskledd jordbakker talte jeg antall reirhol idet ferske ekskrementer og oppsparkning utenfor reiråpningen ble brukt som kriterium for at de var bebodd (eventuelt også et håndfast bevis ved et kraftig bitt i fingeren når man stakk hånden inn). Prøvefelt i steinur var meget vanskeligere, og nøyaktigheten ble her følgelig vesentlig mindre. Imidlertid var det alltid mulig å finne et minimumstall ved å ta tiden til hjelp, plote inn direkte reirfunn, knurrelåt fra fugl som ikke kunne ses."⁹⁵

I motsetning til Myrberget talte dermed Brun direkte antall reir i stedet for antall fugl innenfor et oppmålt område. Samtidig gikk han også mer sensorisk til verks. Både øyne, ører og hender var verktøy for å etablere gode tallanslag. Anerkjennende ovenfor denne subjektiviteten

---

⁹¹ Myrberget, «Lundeura på Lovunden,» 147 – 151.

⁹² Brun, «Hekkebestanden av lunde,» 4.

⁹³ Brun, «Hekkebestanden av lunde,» 4 – 5.

⁹⁴ Brun, «Hekkebestanden av lunde,» 5.

⁹⁵ Brun, Hekkebestanden av lunde,» 5.

beskrev han også flere mangler ved metodikken. Det var grunnlag for å gjøre menneskelige feil, samt at nøyaktigheten ved fuglefjellene var "høyst forskjellig avhengig av biotopets karakter og den tid som var til rådighet."⁹⁶

Historiker Jeremy Vetter har beskrevet hvordan naturhistorikerne på 1800-tallet var avhengig av den større kosmopolitiske verdenen som var naturvitenskap, samt eget feltarbeid til innsamling av eksemplarer eller data.⁹⁷ Likedan, selv om Brun tydelig gikk til laboratoriet for systematikk viste han også klare naturhistoriske røtter. For å produsere tallene tilbrakte han flere døgn i felt, men han hadde også gått inn i den vitenskapelige litteraturen. I presentasjonen av hver koloni og tilhørende estimat refererte han ofte til andre naturviteres anslag.⁹⁸ På lignende vis var han også avhengig av lokal kunnskap. Tydeligst var dette for koloniene i sør hvor han hadde flere referanser til egen korrespondanse, for eksempel til ornitologen og entomologen Holger Holgersen gjennom referansen "in litt" (latin for i korrespondanse).⁹⁹ Det hele ga han til slutt grunnlag for å estimere bestanden til å bestå av rundt 1,5 millioner hekkende par. Samtidig, bemerket han, representerte dette "sannsynligvis et minimum."¹⁰⁰ Usikkerheten av takseringene var særlig stor ved kolonier som Nord-Fugløy og Røst, som meget vel kunne være større. Det endte med at Brun konkluderte med relativ sikkerhet at "det totale antallet hekkende lunde ligger innenfor intervallet 1,5 til 2 millioner par."¹⁰¹

2.3 – En dypere tilstand rundt sjøfugl

I Bruns levetid hadde sjøfugl en langt dypere historie med mennesket enn bare som objekter innenfor naturvitenskapelige forskning. Gjennom lengre tid hadde de vært gjenstander for jakt og fangst fra kystbefolkningen nært fuglefjellene. Egg og kjøtt var viktige kilder til energi hos mennesket, mens fjærene også kunne benyttes i husholdet. Allerede i 1591 hadde Erik Schønnebøl beskrevet denne utnyttelsen av lundefuglen. I *Lofoten och Vestraalens beskriffuelse* beskrev han hvordan jakten på fuglen foregikk, samt hvor viktig arten var for overlevelse. I hans ord fikk ikke fattige mennesker annet kjøtt året enn det fra lundefuglen. Samtidig viet han også en del ord til bruk av fjær. For skarpe og spisse til bruk i sengeklær var

---

⁹⁶ Brun, «Hekkebestanden av lunde,» 5.

⁹⁷ Se Vetter, *Field Life*, 28.

⁹⁸ Brun, «Hekkebestanden av lunde,» 8 – 12.

⁹⁹ Brun, «Hekkebestanden av lunde,» 8

¹⁰⁰ Brun, «Hekkebestanden av lunde,» 14

¹⁰¹ Brun, «Hekkebestanden av lunde,» 14.

de nyttige i det han kalte "benke dyner."¹⁰² Nesten 300 år senere skrev flere av 1800-tallets zoologer om lignende forhold. Sven Nilsson, for eksempel, påpekte i *Skandinavisk fauna* at krykkja var nyttig for mennesket, og "der de kläcka i stort antal, insamlas en mängd ägg och användas i hushållet."¹⁰³ Robert Collet beskrev nærmere hvordan hele innsamlingen foregikk ved krykkje-kolonien ved Sværholtklubben: "Hver vaar, naar æggene omkring midten af mai ere lagte, henter klubbens eier så mange af disse, som han kan naa med en lang stige fra fjeldets fod."¹⁰⁴

Jakt og fangst var dermed i lang tid en trussel mot sjøfugl, og utover på 1900-tallet ble det også økt fokus på denne tradisjonen. Frykten var at jakten gjorde stadig større innhogg i sjøfuglpopulasjonene. I 1937 skrev Landsforeningen for naturfredning i Norge (Dagens naturvernforbundet) at bestanden av sjøfugl "minker katastrofalt, særlig på grunn av jakt til revefor."¹⁰⁵ Med utsagnet fremhevet foreningen viktigheten av fredning. Om ikke dette kom på plass, het det videre, ville artene snart komme til være "sjeldenheter langs norskekysten."¹⁰⁶ Året etter hevdet de at "vi nå er langt inne i den ellefte timen når det gjelder å redde de siste restene av sjøfuglene våre."¹⁰⁷

Samtidig forekom det også planer på statlig nivå om en ny jaktlov. I 1937 hadde nemlig landbruksdepartementet nedsatt en komite som skulle utarbeide et forslag til denne, og året forelå innstillingen. I den ble det, angående sjøfugl, foreslått klare begrensninger for selve jakten. All sjøfugl skulle være fredet i perioden 1. januar til 20. august, og i tillegg ble det foreslått flere bestemmelser rundt hvordan den skulle foregå.¹⁰⁸ Det var derimot ikke før i 1951 at landsforeningen for naturfredning fikk sitt ønske fullstendig oppfylt. I lov om viltstell, jakt og fangst vedtatt dette året ble det fastslått jakttid på det man kalte småvilt. For sjøfugl ble det da ilagt fredning ifra 1. Mars til 20. August, men som det også het kunne viltstyret overskride denne bestemmelsen visst jakten var tradisjon ved en spesifikk lokalitet.¹⁰⁹ Av

---

¹⁰² Erik Hansen Schönnebö, «Lofoten og Vestraalens beskriffuelse,» I *Historisk topografiske skrifter om Norge og norske landsdele, forfattede i Norge i det 16de Aahundrede*, red. Gustav Storm (Christiania: A.W. Brøggers bogtrykkeri, 1895), 194 – 195.

¹⁰³ Nilsson, *Skandinavisk fauna*, 336.

¹⁰⁴ Robert Collett, *Fugleliv i det arctiske Norge: Et populært foredrag* (Kristiania: Albert Cammermeyers forlag, 1892), 9.

¹⁰⁵ «Sør-Fugløy i Troms blir nasjonalpark,» *Naturfredning i Norge*, årsberetning for 1937, 6

¹⁰⁶ «Sør-Fugløy i Troms blir nasjonalpark,» 6.

¹⁰⁷ «Sjøfuglenes skjebnetime,» *Naturfredning i Norge*, årsberetning 1938 – 1939, 5.

¹⁰⁸ «Sjøfuglenes skjebnetime,» 5.

¹⁰⁹ Carsten Lütken og Knut Rom, red. *Jaktloven av 14. Desember 1951 med kommentarer* (Oslo: Grøndahl og søns forlag, 1953), 77.

lovbestemmelsen ble dermed sjøfugl primært et jaktobjekt i vinterhalvåret, men i samme periode som loven ble vedtatt hadde nye eksterne trusler også oppstått.

Etter andre verdenskrig vokste perioden som har blitt kalt "den store akselerasjonen" frem.¹¹⁰ Kjennetegnet av en sterk økning i menneskets påvirkning på naturen forekom det en rekke større skifter i menneskets forbruk av energi. Et av disse var at olje overtok tronen etter kull som menneskets foretrukne energikilde. Hovedsakelig produsert i andre land enn hvor den ble konsumert ble den ofte transportert via havveien. Skipene var derimot ofte utsatt for ulykker til havs og fra slutten av 60-årene fikk man en mengde større oljekatastrofer.¹¹¹ Fra en sjøfugls perspektiv var dette en endring til det verre. Olje i havet ødela fjærdraktens isolerende egenskaper og ledet til avkjøling og potensiell død hos fuglene. Samtidig kunne den også gi sjøfuglene indre fysiologiske skader som for eksempel nedsatt motstandskraft mot infeksjoner.¹¹²

I studien av hekkebestanden av lomvi reflekterte Brun denne historien. I introduksjonen ble det fastslått at sjøfugl var under stadig større beskatningspress fra både jakt og spillolje, og det var dermed også av stor interesse å få "gode estimater over bestandene av våre viktigste sjøfuglarter."¹¹³ Samme år uttrykte han også noe lignende i forhold til alken. I artikkelen tilknyttet dens hekkebestand het det at alken på landsbasis hadde gått tilbake både i utbredelse og bestand. Det var derfor "av betydning å få taksert vår nåværende bestand."¹¹⁴

Å telle disse artene var derimot en helt annen prosess enn for lundefuglen. Slik Brun beskrev det kunne populasjonstetthet og arealregning kun benyttes når en art hadde tilnærmet lik tetthet over større områder, "uten markante aggregasjoner som var typisk for lomvien."¹¹⁵ Metoden han endte opp med var dermed en som baserte seg på direkte opptelling av hele kolonier. Ved å utnytte en rekke verktøy som teleskop og kikkert ble antallet individer på flere hyller fastslått, før han stadfestet antallet hekkende par på de samme hyllene gjennom telling av reir/unger. Ved hjelp av disse dataene fant han så en korrigerende faktor (antall hekkende par dividert på antall individ). Denne faktoren ble så multiplisert med antall individ for et mer nøyaktig anslag av hekkende par, men som Brun noterte varierte antallet fugl inne på hyllene

---

¹¹⁰ Begrepet sikter til den kraftige økningen av menneskelig påvirkning på naturen etter 1945. Se J.R. McNeill og Peter Engelke, *The Great acceleration*, 4 – 5.

¹¹¹ J.R. McNeill og Peter Engelke, *The Great Acceleration*, kap 1.

¹¹² Se Alv Ottar Folkestad, *Sjøfugl og oljesøl* (Trondheim: Tapir forlag, 1983) for grunnleggende informasjon om skaden olje påfører sjøfugl.

¹¹³ Brun, «Utbredelse og hekkebestand av lomvi,» 209.

¹¹⁴ Einar Brun, «Utbredelse og hekkebestand av alke (*Alca Torda*) i Norge,» *Sterna* 8, 8 (1969): 345.

¹¹⁵ Brun, «Hekkebestanden av lomvi,» 209.

gjennom hele dagen. En ny korrigerende faktor ble dermed også regnet ut for hver dag, og gjerne kun med noen timers mellomrom under tellingene.¹¹⁶ Samme metodikk ble brukt for alken; fuglene ble direkte telt i fjellet og deretter "multiplisert med en hekkekvotient."¹¹⁷

Bilde 2.2: Vanskeligheten ved sjøfugltelling. Lomvikoloni ved Grønnebakken. Fotograf: Einar Brun (Publisert med tillatelse fra Norges arktiske universitetsmuseum).

Videre var også de to studiene svært like, både i forhold til seg selv og den tidligere om lunden. Selv om størstedelen av koloniene var personlig undersøkt gjennom en rekke tellinger på 60-tallet, benyttet han også nettverket med andre naturvitere. I presentasjonen av hver koloni refererte han ofte til andre undersøkelser, og ved de sørlige koloniene baserte han seg igjen på litteraturangivelser og egen korrespondanse. Det hele gjorde han i stand til å estimere antallet lomvi til å bestå av rundt 140 000 hekkende par, mens alken ble fastslått til å være rundt 40 000. Systematikken bak dem til tross var han mindre objektiv mot dem. Tallene var, som han på ulikt vis uttrykte, overraskende lave.¹¹⁸ Uansett tvil var han likevel rimelig sikker på at begge artene måtte ligge innenfor intervallene 120 000 – 160 000 (lomvi) og 26 000 – 46 000 (alke).¹¹⁹

¹¹⁶ Brun, «Hekkebestanden av lomvi,» 209 – 210.

¹¹⁷ Brun, «Hekkebestanden av alke,» 345.

¹¹⁸ Brun, «Hekkebestanden av lomvi,» 220; Brun, «Hekkebestanden av alke,» 354

¹¹⁹ Brun, «Hekkebestanden av lomvi,» 220; Brun, «Hekkebestanden av alke,» 354

2.4 – Fotografen

På 1800-tallet representerte utviklingen av enkle og billige kamera en forbedring av mye feltarbeid innen naturvitenskapene. Der forskerne tidligere hadde måttet forholde seg til håndskrevne notater for å systematisk dokumentere alt av iakttakelser i felt kunne de nå fange øyeblikket ved et fotografi. Kameraet ble et verktøy som systematisk dokumenterte alt de kom over, men var også en mulighet for å fange estetisk vakker natur.¹²⁰ Einar Bruns fascinasjon for naturen og fuglelivet var også behørig dokumentert av han selv. I Norges arktiske universitetsmuseums fotobase (dagens Tromsø museum) finnes fortsatt en stor mengde fotografier han tok i løpet av livet. Flere viser landskap fra ulike deler av landet eller fugler Brun, antageligvis, hadde møtt: Fra sangsvaner (*Cygnus cygnus*) ved Kvaløya, en liten blåstrupe (*Luscinia svecica*) sittende i et tre eller utstoppet snøugle (*Bubo scandiacus*) som stirrer bedårende inn i kamera.

For Brun var derimot kameraet mer enn bare et verktøy for å dokumentere alt han kom over, men også et instrument for systematisk telling. I artiklene tilhørende sjøfugltakseringer bemerket han ofte hvilke verktøy som hadde vært benyttet for å omgå vanskeligheter i felt. Vanlige instrument var både teleskop og kikkert, men senere utnyttet han også kamera. "Antall voksne fugl til stede i fjellet ble også opptalt og kontrollert ved telling på fotografier," skrev han for eksempel vedrørende havsuletakseringen i Sør-Norge.¹²¹ Instrumentet fungerte i den sammenheng både som et hjelpemiddel for systematiske tellinger, men også som en form for avgrensning av feltet. Det fanget de deler av koloniene bedømt til å være viktige. Slikt han selv beskrev det var fotografier "til god hjelp med å holde de enkelte deler av kolonien fra hverandre."¹²² Ved bruk av et polaroidkamera kunne de enkelte subkoloniers avgrensning, deres reirantall og fugl bli inntegnet i felt.¹²³ I Tromsø museums fotoarkiv finnes også et slikt takseringsfotografi. Tatt ifra luften ser man, i svarthvitt, en bar holme med en rekke nedtegnede røde prikker sentrert rundt svarte noen svarte objekter (Se bilde 2.3). Inntegnet er også "70+2 = 72," og fotografiet er dermed med stor sannsynlighet tilknyttet en havsulekoloni ved Lofoten han beskrev i 1970. Denne lokaliteten beskrev han nemlig som en holme bestående av "nakent fjell uten jordsmonn," hvor det også hekket "anslagsvis 70 par storskarv (*Phalacrocorax carbo*)."¹²⁴ I den sammenheng ga Bruns bildebeskrivelse også mer informasjon. De enkle ordene han beskrev fotografiet med var: "Phalacrocorax carbo,

---

¹²⁰ Kohler, *Landscapes and Labscapes*, 124 – 127.

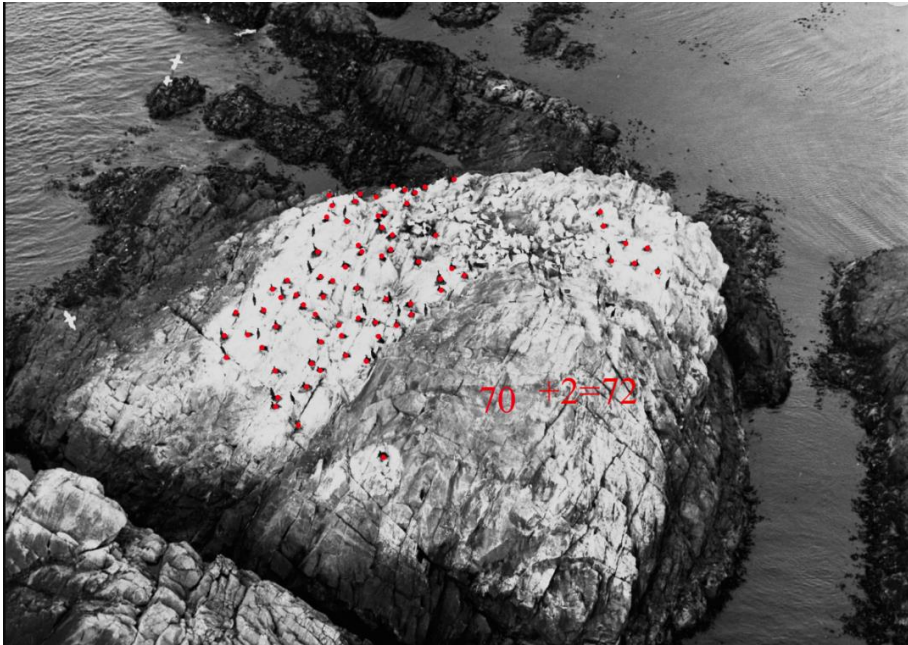
¹²¹ Einar Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter i Sør-Norge,» *Sterna* 10, 1 (1971), 36.

¹²² Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 36.

¹²³ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 36.

¹²⁴ Einar Brun, «Havsulen, *Sula bassana*, hekker nå i Lofoten,» *Sterna* 9, 3 (1970), 141.

havsule, Sula Bassana, telling," der stedet også ble oppgitt til å være Moskenes (kommune i Lofoten).¹²⁵

Bilde 2.3: Takserings fotografi etter all sannsynlighet av storskarv. Fotograf: Einar Brun (Publisert med tillatelse fra Norges arktiske universitetsmuseum)

I likhet med takseringsfotografiet konsentrerte også en stor andel av Bruns bilder seg på sjøfugl, og dette var særlig rundt en lokalitet. I 1972 var han nemlig leder for en ekspedisjon til Bjørnøya, hvor det primære formålet var å undersøke sjøfuglbestanden. Vedrørende den uttalte Brun til avisen *Nordlys* at han var fascinert over fuglelivet der. Øya var "det eneste sted i verden hvor man finner alle seks alkefuglarter samlet," samtidig som den mest sannsynlig hadde "den største bestanden av alke og polarlomvi."¹²⁶ Denne fascinasjonen var veldokumentert av Brun. I fotoarkivet finnes en mengde bilder som etter all sannsynlighet kan tilskrives dette toktet, hvor fotografiene har et særlig fokus på lomvi. Det var nærbilder av to individer stående tett sammen til større fotografier, tynt estimert, av flere tusen fugler ved ulike lokaliteter på Bjørnøya. Et slikt bilde viste tilnærmet bare en grå fjellmasse med en betydelig mengde svarthvite objekter stående på hyller oppetter fjellet. Den korte forklaringen Brun la til lød: "Lomvier på Kapp Kolthoff" (Se bilde 2.4, Kapp Kolthoff ligger sør på Bjørnøya). Et annet inkluderte også krykkje. Tatt i fra avstand ser man bare en svær gråbrun

¹²⁵ Unimusportalen, Norges arktiske universitetsmuseums fotoarkiv, «Phalacrocorax carbo, havsule, Morus bassanus, telling,» Hentet 20.07.23 fra: [Unimusportalen](#)

¹²⁶ «Fascinerende sjøfugleliv på Bjørnøya,» *Nordlys* 6. juli 1972, 8.

fjellvegg stigende opp fra havet mot en speilblank blå himmel. Det ser egentlig ikke ut til å inkludere sjøfugl i det hele tatt, men antageligvis var det av krykkje og lomvikoloni ved øya. Emneordet tilknyttet fotografiet er "Krykkje- og lomvikolonier i Avdalen" (Se bilde 2.5).

Bilde 2.4: Lomvikoloni ved Kapp Kolthoff. Fotograf: Einar Brun (Publisert med tillatelse fra Norges arktiske universitetsmuseum).

Bilde 2.5: Krykkje- og lomvikolonier ved Avdalen. Fotograf: Einar Brun (Publisert med tillatelse fra Norges arktiske universitetsmuseum).

Fotografiene Brun tok av lomvi og krykkje fanget et generelt bilde av fuglefjellet. Helt siden 1800-tallet hadde en rekke personer fremstilt det på romantisk vis, og presentert det som en særegen form for natur. Fuglefjellet kunne, som Robert Collett bemerket i 1892, være en "uutømmelig kilde til iagttagelser."¹²⁷ I 1929 ga også forfatter Carl Schøyen ut et verk om fuglefjellet hvor han la frem den kulturhistoriske verdien denne typen landskap var for kystbefolkningen. Slik han beskrev det fungerte sjøfuglenes ankomst som vårtegn, samt at selve landskapet var en del av dagliglivet til folk.¹²⁸ Nesten hundre år senere besto fortsatt bilde, men gjennom trusselen sjøfugl sto ovenfor var også selve landskapet i fare. For Einar Brun var fuglefjellene "et av våre mest verdifulle naturperler og enestående naturfenomen som i et stadig mer utnyttet og stresset naturmiljø begynner å bli stor mangelvare."¹²⁹ Sitatet kom i forbindelse med en populærvitenskapelig artikkel han hadde skrevet (Utgitt 1976) og i artikkelen presenterte han denne naturen for et allment publikum. Det var, ifølge Brun, et landskap som var tilnærmet særegent for Nord-Norge grunnet hvor gode næringsforholdene for sjøfugl var i landsdelen. De vanligste artene var krykkje, lomvi, alke og lunde som i de største fjellene samlet seg i belter oppover berget. De bratteste partiene, nærmest sjøen, tilhørte krykkja også fulgte de andre artene gradvis etter dette, med lundefuglen øverst.¹³⁰

Videre tok også Brun for seg flere kjente fuglefjell i Norge og dro i den sammenheng, tilsynelatende, inn egen forskning. Ved Sværtholtklubben, "kanskje det mest kjente fuglefjell i Nord-Norge," hadde tidligere forskere kommet frem til at det måtte bestå av flere millioner krykkje, men at moderne takseringer hadde kommet frem til "et mer realistisk tall, ca 60 000 hekkende par."¹³¹ Det hele ledet etter hvert over i endringer som var registrert blant sjøfuglbestandene og årsakene bak dette. Flere arter, primært alkefuglene, hadde gått kraftig tilbake og det var klart at mennesket som økologisk faktor var grunnen til denne endringen.¹³² I konklusjonen kom han dermed med et større poeng rundt den omtalte situasjonen alkefuglene sto ovenfor. Dersom olje, jakt og fiske uhindret fikk desimere bestandene var "det bare et tidsspørsmål hvor lang tid det går før alkefugl, karakterfuglene i våre fuglefjell, forsvinner helt. Vi får imidlertid håpe og tro at denne negative utvikling lar seg stanse slik at

---

¹²⁷ Collet, *Fugleliv i det arctiske nord*, 7.

¹²⁸ Carl Schøyen, *Fuglefjell* (Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1929).

¹²⁹ Einar Brun, «Fuglefjell i Nord-Norge,» *Ottar* nr. 90 (1976): 8.

¹³⁰ Brun, «Fuglefjell i Nord-Norge,» 8 – 10.

¹³¹ Brun, «Fuglefjell i Nord-Norge,» 12.

¹³² Brun, «Fuglefjell i Nord-Norge,» 12 – 13.

også fremtidige generasjoner får gleden av å oppleve det myldrende liv i våre enestående fuglefjell."¹³³

Bruns uttalelse fanget i stor grad nødvendigheten av egen forskning. Gjennom produksjonen av tall etablerte han kontroll over en større deler av naturen. Med den spådde undergangen til alkefuglene ville ikke bare artene forsvinne, men også et særegent norsk landskap. Krykkja måtte bli et konserveringsobjekt for å sikre dette. Den var like fullt en viktig del av fuglefjellet, som fotografiet hans også viste. Dens undergang ville like mye bety et tap av det storslåtte landskapet som alkefuglene. Samtidig fantes det en annen side ved krykkja som konserveringsobjekt. Et estimat over arten ga ikke bare kontroll over art og natur, men også større forståelse av de negative faktorene

2.5 – Et behov for større kontroll

I 1969 hadde Einar Brun publisert estimater rundt tre av fire arter han tidligere hadde satt ut for å taksere, men like mye som årene gikk gjorde sjøfugl det også. Deres antall varierte fra år til år og var langt ifra statiske. Dette aspektet var et sentralt tema i en kort nyhetsartikkel avisen *Tromsø* publiserte i 1968.¹³⁴ I artikkelen forklarte Einar Brun at det hadde blitt foretatt regelmessige tellinger av fuglebestanden ved nord-norske fuglefjell de siste årene. Dette var nødvendig for "på den måten kan vi få et bilde av hvordan fuglebestanden varierer fra tid til annen."¹³⁵

Bruns utsagn fungerte som en logisk fortsettelse av det å etablere systematiske estimat. Det var viktig, slik han også uttalte til avisen, for at undersøkelsene skulle "ha noen verdi."¹³⁶ Samtidig refererte det også til et sentralt emne innen biologiske vitenskaper. Helt siden naturviterne tidlig på 1900-tallet hadde begynt å anse populasjonen som et verdig studieobjekt innen økologisk forskning var fluktuasjonene bestandene viste blitt tilknyttet bedre forvaltning av naturens ressurser. Den grunnleggende tanken var at en forståelse av populasjonenes variasjoner tilsa bedre kontroll over naturen. Det ble mulig å identifisere de spesifikke faktorene som hadde en innvirkning på bestanden, og dermed begrense deres effekter. På tidspunktet Brun kom med utsagnet hadde dette ledet til større matematiske modeller som mente å vise den større dynamikken populasjoner ville vise.¹³⁷ Brun selv

---

¹³³ Brun, «Fuglefjell i Nord-Norge,» 13.

¹³⁴ «Ny fugletelling vil finne sted i sommer,» *Tromsø* 11. juni 1968, 4.

¹³⁵ «Ny fugletelling vil finne sted,» 4.

¹³⁶ «Ny fugletelling vil finne sted,» 4.

¹³⁷ Se Sharon E. Kingsland, *Modelling Nature: Episodes in the History of Population Ecology* (Chicago: The University of Chicago Press, 1995).

publiserte aldri slike modeller, men populasjonsdynamikk en kjerne i hans forskning. I hans ord var gode populasjonsestimat "of fundamental importance to studies in population dynamics."¹³⁸

For større kontroll var det dermed behov for gjentatte tellinger, og dette var et sentralt tema i en senere studie Brun gjennomførte langs vestkysten av Norge. Tidlig på 50-tallet hadde det blitt gjennomført en rekke mindre sjøfuglundersøkelser langs Vestlandskysten, hvor enkle estimater også var inkludert.¹³⁹ I tidligere artikler hadde Brun referert til disse studiene når det gjaldt sørlige hekkelokaliteter, men som han også noterte var de aldri blitt undersøkt i senere tid.¹⁴⁰ Av den grunn satte Brun ut på en større reise sommeren 1970 langs Vestlandskysten der resultatet ble presentert i artikkel publisert 1971. De sentrale spørsmålene han forsøkte å besvare var tredelt. Brun var ute etter både utbredelse og hekkebestand av en rekke sjøfuglarter i 1970, samt hvilke populasjonsendringer som kunne påvises "ved sammenligning med tidligere opptellinger," og årsaken til "eventuelle populasjonsendringer."¹⁴¹

I introduksjonen av artikkelen skapte Brun et argument for kontinuerlig telling av sjøfugl. Bestandene var ikke av statisk karakter, men varierte årlig der enkelte arter viste "tydelig økende eller avtagende tendens på lengre sikt."¹⁴² Dette ble tilknyttet den dypere historien rundt sjøfugl referert til ovenfor og han påpekte:

"De typiske fuglefjellartene alke (*Alca torda*), lomvi (*Uria aalge*) og lunde (*Fratercula arctica*) er spesielt sårbare for menneskelig direkte og indirekte beskatning, og i en tid hvor forurensning av kystfarvannene er blitt et problem, er det særlig påkrevet å holde øye med disse populasjoner. Tre andre typiske fuglefjellarter, havhest (*Fulmarus glacialis*), havsule (*Sula bassana*) og krykkje (*Rissa tridactyla*), er i motsetning til de tre første ikke gjenstand for direkte beskatning."¹⁴³

Utsagnet kom med flere sentrale poeng. For det første var de tre alkefuglene såpass truet gjennom menneskelige faktorer at det var nødvendig å overvåke artene. Samtidig var ikke krykkja under noen slik trussel. Brun konstruerte dermed et nytt argument for overvåkning av disse artene. I ølge han kunne deres registrerte populasjonsendringer "gi interessante

---

¹³⁸ Brun, «Present status and trends,» 289.

¹³⁹ Se for eksempel Holger Holgersen, «Sjøfuglundersøkelser i Rogaland 1949 – 1950,» I *Stavanger museum årbok 1950*, red. Holger Holgersen (Stavanger: Dreyer, 1951).

¹⁴⁰ Se for eksempel: Brun, «Hekkebestanden av lunde,» 213; Brun, «Hekkebestanden av alke,» 346.

¹⁴¹ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 35.

¹⁴² Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 35.

¹⁴³ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 35.

utgangspunkt for sammenligninger og vurdering av den relative betydning av de enkelte bestandsregulerende faktorer."¹⁴⁴ Poenget ville senere danne et fundament i artikkelens diskuterende del.

Resten av artikkelen var relativt rett fram. Brun gikk igjennom hvordan de ulike artene var taksert, utstyret som var benyttet og hvilke kolonier som var besøkt. For hver art var takseringsenheten antallet hekkede par "som pr definisjon er likt antallet reir hvor det blir lagt egg."¹⁴⁵ Angående krykkja innebar dette både direkte sjekking av reir i mindre kolonier, og telling av tilsynelatende okkuperte reir der direkte sjekking var upraktisk. I de største koloniene ble krykkja talt gjennom fotografier og antallet, igjen, multiplisert med en korrigerende faktor.¹⁴⁶

Ved de sørlige koloniene fant Brun flere populasjonsendringer når det gjaldt sjøfugl. For både krykkje, havhest og havsule hadde artene økt både i utbredelse og bestand. Ved Runde i Ålesund var det klart at alle tre artene var i vekst, og i Rogaland hadde krykkja økt fra 12 hekkende par ved en lokalitet i 1949 til 116 par ved tre lokaliteter i 1970.¹⁴⁷ For alkefuglene var derimot tilstanden en annen. Brun registrerte en tydelig nedgang i løpet av de tjue årene som hadde gått, hvor artene også hadde forsvunnet fra enkelte kolonier.¹⁴⁸ Disse to endringene dannet grunnlaget for en større diskusjon rundt de bestandsregulerende faktorene. Krykkja, noterte Brun, hadde en stor potensiell vekstrate, og det var dermed hos denne arten man kunne forvente de største populasjonssvingningene.¹⁴⁹ Den sentrale grunnen for veksten måtte allikevel "antas å ha sammenheng med endrede næringsforhold."¹⁵⁰ Arten hadde profitert på fiskeavfall fra trålere og var også i liten grad offer for menneskelig og naturlig predasjon. Krykkja ble heller ikke jaktet på, og når det gjaldt rovfuglene var deres bestander så små at det unntaksvis hadde en betydning.¹⁵¹ For alkefuglene var det lignende, men allikevel motsatte forhold som var grunnlaget for nedgangen. I likhet med tidligere artikler pekte han spesifikt på jakt og oljesøl som de primære bestandsregulerende faktorene, men fremhevet nå et annet aspekt også. I artikkelen tilknyttet alkens hekkebestand hadde han kort nevnt fiske som en årsak til indirekte beskatningspress og, nå ble dette aspektet forklart nærmere.¹⁵² Siden

---

¹⁴⁴ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 35.

¹⁴⁵ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 36.

¹⁴⁶ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 38

¹⁴⁷ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 47 – 48.

¹⁴⁸ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 48 – 50.

¹⁴⁹ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 51

¹⁵⁰ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 51

¹⁵¹ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 51.

¹⁵² Brun, «Hekkebestanden av alke,» 349.

50-tallet hadde laksefisket økt i omfang og, nå betydde både laksenøter og drivgarnfiske "stor beskatning av alkefugl."¹⁵³ Satt opp under fuglefjell kunne de ta 80-90 fugl per døgn og dermed også virke inn på årets ungeproduksjon.

De negativt innvirkende faktorene ble satt i sammenheng med krykkje, havhest og havsule. For Brun kunne de ikke være påvirket i samme grad som alkefugl da det allerede lå en naturlig forskjell i artene. Selv om de seks artene var pelagiske sjøfugl var "alkefuglene mer bundet til sjøens overflate,"¹⁵⁴ og derfor mer utsatt for oljesøl enn de tre andre artene. Krykkje, havhest, og havsule tilbrakte mer tid i luften og var derfor mindre utsatt. Samtidig var også sistnevnte overflatebeitende arter, og således spilte drivgarn og nøter "en minimal rolle hos dem."¹⁵⁵ I det hele var Brun sikker på at det var "god dekning for å hevde at mennesket som økologisk faktor har forårsaket både positive populasjonsforandringer for havhest, havsule og krykkje gjennom redusert beskatningspress og økt mengde fiskeavfall, så vel som de negative forandringer hos alke, lomvi og lunde gjennom jakt, fiskerier og oljeforurensning."¹⁵⁶

Krykkja ga dermed også større kontroll over menneskets negative effekt ovenfor andre arter. Selv om arten ikke var direkte truet eksisterte det fundamentale forskjeller i leveviset som Brun mente ga et større innsyn i alkefuglenes populasjonsdynamikk. Krykkja ville dermed også sikre alkefuglenes videre konservering. Arter som var mye mer truet.

Resultatene og konklusjonen rundt populasjonsendringene i sør samsvarte også med større trender. I 1975 reiste Brun til USA hvor han, på et større symposium innenfor sjøfuglkonservering, presenterte utviklingen innenfor de norske sjøfuglbestandene (publisert i 1979 som en del av wildlife research report 11).¹⁵⁷ Bildet Brun tegnet var igjen dystert. Der arter som krykkje og havsule hadde økt, gikk det stadig nedover for alkefuglene, og igjen var det menneskelig påvirkning på naturen Brun trakk frem som hovedårsak til dette. Den overløpende konklusjonen han kom til for videre konservering av artene var dermed klar: Det var nødvendig med et totalt jaktforbud, en reduksjon i oljeforurensning, samt større kontroll over fiskeriene for å redusere dødeligheten forårsaket av fiskeutstyr.¹⁵⁸

---

¹⁵³ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 52.

¹⁵⁴ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 52.

¹⁵⁵ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 52.

¹⁵⁶ Brun, «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter,» 53.

¹⁵⁷ Brun, «Present status and trends.»

¹⁵⁸ Brun, «Present status and trends,» 300.

2.6 - Tragedien i det hele

På kvelden 13. Juli 1976 lettet Brun fra Langnes, Tromsø med sjøflyet sitt. Allerede en erfaren flyger skulle dette bare være en liten svipptur til Andsvatn. Planen var å hente noe radioutstyr der før den etter hvert skulle gå videre til Finnmark for nok en telling av sjøfugl. Klokken 21.40 gikk derimot alarmen. Brun var savnet. En leteaksjon ble straks satt i gang fra Bodø, men tidlig på morgenkysten kom meldingen. Flyet hadde styrtet i Vegatvatnet, kun fire kilometer fra endestinasjonen. Einar Brun var død, kun 39 år gammel. Flyet han hadde kjøpt for å lettere kunne omgå de store distansene mellom fuglefjellene ble til slutt, tragisk nok, hans endelikt.¹⁵⁹

Til tross for Bruns tragiske skjebne skulle det vise seg at hans arbeid hadde båret frukt. Han hadde lagt grunnsteinen for videre konservering av artene og, senere bevaringsbiologer ville nettopp se til han når de sporet den spede begynnelsen på egen forskning. I deres egne ord banet Brun veien for omfattende bestandsovervåking av sjøfugl.¹⁶⁰ På lignende vis var det også hans forskning som dannet grunnlaget for miljødirektoratets initiativ til Sjøfuglprosjektet i 1977, hvor en sentral del var bestandsovervåking. Ved dets avslutning ble det også anbefalt en fortsettelse av dette, men i betydelige større omfang.¹⁶¹ Av uvisse grunner ble derimot aldri anbefalingen satt skikkelig til livs. Krykke, lomvi og lunde fikk fortsette sine liv i fuglefjellet uten naturviternes overvåkende blikk. Så kom katastrofen.

---

¹⁵⁹ Avsnittet er basert på avisomtalen av Bruns død. Se blant annet Helge Åmotsbakken, «Professor Einar Brun omkom i flystyrt: Feilregnet sannsynligvis da han måtte nødlande,» *Tromsø* 15. juli 1976, 5; «Ny dødsulykke med småfly i Nord-Norge: Flyet traff vannflata med stor fart,» *Nordlys* 15. juli 1976, side 1 og 8.

¹⁶⁰ Tycho Anker-Nilssen, Kjell Einar Erikstad og Svein-Håkon Lorentsen, «Aims and efforts in seabird monitoring: An assessment based on Norwegian data,» *Wildlife biology* 2, 1 (1996): 17.

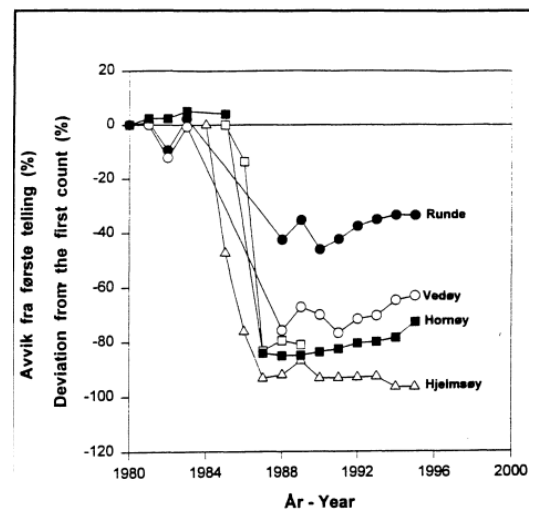
¹⁶¹ Røv, *Sjøfuglprosjektet*, 100 – 101.

Kapittel 3 – Havets kanarifugler og hvordan en krise ble skapt

*Tilstanden er fremdeles kritisk for flere bestander av sjøfugl (Avisenes nyhetsbyrå, 2005).*¹⁶²

Vinteren 1987 fløt masser av død lomvi inn langs norskekysten. Magre og utsultede ble de funnet ute på havet og i fjæresteinene. En kollaps i flere av fiskebestandene i Barentshavet hadde ledet til at arten, tilsynelatende, møtte sitt endelikt. Sjøfuglen var på vei mot utryddelse, slik *Nordlys* dystert uttrykte det i en overskrift.¹⁶³ Året var derimot langt fra over. Senere undersøkelser fra forskerne bekreftet deres verste mistanker. Havet var i økologisk ubalanse og flere av artene hadde sin verste hekkesesong i manns minne. Lomvien hekket ikke i det hele tatt, lundefuglen hadde total hekkesvikt ved Lofoten og krykkje hadde dårlig hekkesuksess, generelt sett, over alt.¹⁶⁴ Fremtiden for norsk sjøfugl så svært mørk ut.

Lomvikrakket og den svake hekkesuksessen til en rekke andre arter fikk alarmklokkene for alvor til å gå innen sjøfuglforskermiljøet. På initiativ fra dem og NOF innkalte direktoratet for naturforvaltning (DN) til et større møte høsten 1987. Det grunnleggende siktemålet var å utrede behovet for sjøfuglovervåking og resultatet var at en arbeidsgruppe ble nedsatt samme år. Bestående av representanter fra sjøfuglforskermiljøet, NOF, DN og fylkesmennene var formålet til gruppen å utvikle et helhetlig forslag til overvåking av norske sjøfuglbestander. Februar året etter lå også den den endelige rapporten i bordet. I betydelig større grad enn tidligere var planen å overvåke sjøfugl langs hele kysten av Norge. Alle fuglefjell-hekkende arter ble tatt med og i tillegg skulle det omfatte terner, ender og andre måker. I det hele hadde den negative utviklingen blant

Lomvi-krakket visualisert gjennom statistikk. Publisert i NINA – oppdragsmelding 374

¹⁶² ANB, «Kritisk for flere bestander av sjøfugl,» *Nordlys* 13. desember 2005, 8.

¹⁶³ Anders Cederløv, «Sjøfuglene mot utryddelse,» *Nordlys* 11. februar, 1987, 7.

¹⁶⁴ Wim Vader, Rob Barrett og Karl Birger Strann, «1987 – Svartår for sjøfuglene,» *Tromsø* 7. september 1987, 20.

sjøfuglbestandene "påkalt et behov for omfattende forskning, kartlegging og overvåkning," som arbeidsgruppens rapport uttrykte det.¹⁶⁵

Til tross for det ambisiøse forslaget var derimot ikke rammeverket til stede. I april 1988 sendte DN ut et brev om at de hadde sett seg nødt til å innskrenke programmet de første årene. Av budsjettmessige årsaker så de seg nødt til å prioritere artene som var "sterkest utsatt" for reproduksjonssvikt (krykkje, lomvi, lunde, skarv og sildemåke).¹⁶⁶ Behovet for overvåkning var imidlertid fortsatt til stede og den sommeren ble alt iverksatt. Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl var i gang, og i løpet av de neste årene ville det tett observere artenes hekkebestander ved en rekke lokaliteter rundt omkring i landet. For krykkjas del innebar det overvåkning ved fuglefjellene Runde, Sklinna, Røst, Hjelmøy og Hornøya.

Sjøfuglforskernes respons på kollapsen, og fokuset på de kriserammede artene samsvarte med den generelle tanken innen Konserveringsbiologi. Slik biologen, og en av feltets grunnleggere Michael Soulé definerte det, var det en krisedisiplin. Det var et vitenskapelig område hvor det viktige var aktiv handling mot de miljømessige krisene verden sto ovenfor. Forskerne måtte, ifølge Soulé, operere på et multidisiplinært nivå, og ta i bruk alle mulige metoder. Kort oppsummert måtte de handle før alle faktaene var på bordet.¹⁶⁷ I grunn handlet derimot konserveringsbiologi om mer enn bare en respons på kriser i naturen. Historiker Michael Egan har argumentert for at krisedisiplinene representerte et epistemisk skifte innen vitenskapelig produksjon. I et forsøk på å øke forsknings kredibilitet interagererte forskerne mer med samfunnet og produserte kunnskap spesifikt rettet mot politikken. Det ble fastsatt farenivåer for helseskadelige miljøgifter og gjennom risikoanalyser søkte de å etablere forhold som kunne bli trusler i fremtiden.¹⁶⁸ Helt generelt var dermed et fundament innen krisedisiplinene samfunnet. Den vitenskapelige produksjonen var for dem og handlet i det hele om å respondere på kriser konstruert til å omhandle samfunnets beste.

I det følgende kapitlet viser jeg hvordan det norske overvåkingsprogrammet for sjøfugl representerte det Egan kaller "survival science." Selv om kredibilitet ikke var en

---

¹⁶⁵ S.N., «Overvåkning av norske sjøfuglbestander: Forslag fra arbeidsgruppe 11.02.88,» Fylkesmannen i Troms, Kba 78, 461.767.3 Sjøfugl, Statsarkivet i Tromsø.

¹⁶⁶ Eldar Gaare og Svein-Håkon Lorentsen, «Det nasjonale overvåkingsprogrammet for sjøfugl,» Brev til Fylkesmannen i Troms, Kba 78, 461.767.3 Sjøfugl, Statsarkivet i Tromsø.

¹⁶⁷ Michael E. Soulé, «What is Conservation Biology,» *BioScience* 35, 11 (1985).

¹⁶⁸ Michael Egan, «Survival Science: Crisis Disciplines and the Shock of the Environment in the 1970s,» *Centaurus: Journal of the European Society for the History of Science* 59, 1/2 (2017).

gjennomgående faktor ved etableringen, var samfunnet allikevel en klart til stede i overvåkningsprogrammet. Sjøfuglenes nedgang ble fremstilt som bare en del av en større katastrofe, en krise som i større grad omhandlet samfunnet selv. I den sammenheng var også den vitenskapelige produksjonen rettet mot dette. Resultater ble proklamert til media og representert på en slik måte at aktører i samfunnet enkelt kunne utnytte dem. Til syvende og sist ble også overvåkningsprogrammet utvidet grunnet behov i fra storaktører innen det økonomiske, politiske og kulturelle Norge. Kapitlet vil da argumentere for at det norske overvåkningsprogrammet for sjøfugl gjennom vitenskapelig produksjon, og interaksjon med det større samfunnet skapte det grunnleggende fortellingen rundt krykkja: Fuglen var en art i krise.

3.1 – Havets kanarifugler

Vitenskapelige diskurser rund biodiversitet og utryddelse utelater ofte kompleksiteter rundt problemet som blir omtalt. Den generelle frykten er at krisen ikke må bli underminert, og med det dannes behovet for å bygge opp under den. I stor grad benytter forskerne seg dermed av det litteraturforsker Ursula Heise kaller "proxy-logic," hvor en del blir satt til å representere en større helhet.¹⁶⁹ Med andre ord blir for eksempel arter satt til å symbolisere tilstanden av hele økosystem, og dette var også tilfelle i den vitenskapelige retorikken rundt sjøfugldøden. Artene ble havets kanarifugler som gjenspeilet tilstandene i havet, og krisen ble på lignende vis større. Det var dermed også et behov for at samfunnet skulle engasjere seg i konserveringstiltaket

"Massedød – et signal om øko-katastrofe," sto det i overskriften av en reportasje *Nordlys* publiserte høsten 1987.¹⁷⁰ I artikkelen presenterte journalisten Gunnar Grytås et større bilde på sjøfuglkollapsen samfunnet hadde opplevd dette året. Allerede før dette skjedde, forklarte han, hadde havforskerne varslet om at lodda var redusert til ingenting. På det tidspunktet hadde derimot folk tvilt på rapportene, men nå hadde sjøfuglene vist at forskerne hadde rett. Våren 1987 var "det ingen som ba om å få kaste snurpenota etter lodde på finnmarkskysten."¹⁷¹ Ifølge Grytås hang dette sammen med en analogi sjøfuglforskerne ofte brukte når de forfektet viktigheten av en god sjøfuglbestand, likt kanarifugler før i tiden hadde varslet om gass i gruvegangene, gjorde nå sjøfugl det samme når det gjaldt tilstanden i havet.

---

¹⁶⁹ Ursula K. Heise, *Imaginig Extinction: The Cultural Meanings of Endangered Species* (Chicago: The university of Chicago press, 2016), 22 – 23.

¹⁷⁰ Gunnar Grytås, «Massedød – Et signal om øko-katastrofe,» *Nordlys* 10. oktober 1987, 40.

¹⁷¹ Grytås, «Massedød,» 40.

De fungerte som et "Early warning system: et varslingsanlegg som sier fra i tide om at nå er det fare på ferde."¹⁷²

Fortellingen fra Grytås sammenfalt også med hvordan naturviterne presenterte situasjonen. Allerede i mai 1987 fortalte marinbiologen Rob Barrett til *Nordlys* at det som nå skjedde med sjøfuglene var "et alvorlig faresignal."¹⁷³ Han forklarte videre: "Før i tiden sendte gruvearbeiderne kanarifugler inn i gruvegangene. Døde fuglene, var det fare på ferde. Tusenvis av død sjøfugl gir oss i dag de samme faresignalene når det gjelder livet i havet."¹⁷⁴ Senere den høsten publiserte også *Tromsø* en populærvitenskapelig artikkel fra Barrett og to andre sjøfuglforskere. I den påpekte de at det var næringsmangel som var årsaken til vanskelighetene hekkende sjøfugl hadde opplevd det året og knyttet det til en "ubalanse i Barentshavet."¹⁷⁵ Kort sagt var dermed en større natur i krise.

Innenfor overvåkningsprogrammet var også samme forhold forfektet. Når biologen Svein-Håkon Lorentsen argumenterte for viktigheten av dette i 1989 la ha trykk på nettopp sjøfuglenes rolle som indikatorer ovenfor det marine økosystem, men rammet derimot det hele inn i et samfunnsøkonomisk perspektiv. Ifølge han var sjøfuglene toppredatorer og ville dermed gjenspeile tilstandene i havet. Store sjøfuglbestander med god reproduksjon indikerte "et friskt og levedyktig hav," mens synkende bestander og dårlig reproduksjon pekte på "at noe var galt."¹⁷⁶ Sjøfuglovervåkning var dermed også en "en billig måte å skaffe informasjon om det marine miljø på."¹⁷⁷

Selv om Lorentsen la vekt på det økonomiske aspektet, trakk han også frem et helsemessig poeng. Sjøfuglovervåkning, forklarte han, evnet å fortelle noe den generelle helsen til mennesket ettersom det også var toppredatorer i det marine miljø, likt sjøfugl. Med et hav som var stadig mer utsatt for miljøgifter kunne dermed funn av farlige stoffer i sistnevnte "vise hvor utsatt vi selv er for miljøgiftbelastninger."¹⁷⁸ Sjøfuglovervåkning som en form for konservering ville dermed også tjene samfunnet. Det kunne gi svar på farer mennesket selv

---

¹⁷² Grytås, «Massedød,» 40.

¹⁷³ «Et alvorlig faresignal,» *Nordlys* 21. mai 1987, 8

¹⁷⁴ «Et alvorlig faresignal,» 8.

¹⁷⁵ Vader, Barrett og Strann, «1987,» 20.

¹⁷⁶ Svein-Håkon Lorentsen, *Det nasjonale overvåkningsprogrammet for hekkende sjøfugl: Takseringsmanual* (Norsk Institutt for Naturforskning, Oppdragsmelding 16), 7.

¹⁷⁷ Lorentsen, *Takseringsmanual*, 7.

¹⁷⁸ Lorentsen, *Takseringsmanual*, 7.

sto ovenfor eller viktigere, det representerte kostnadseffektiv kontroll over en viktig del av naturen. For å oppnå dette trengte man systematisk vitenskapelig produksjon.

3.2 – Produksjonen av kunnskap

Feltforskning var og er et organisert arbeid. Alt etter behov har kunnskapsproduksjonen blitt strukturert på både makro og mikronivå. I felt benyttet forskerne seg gjerne av engasjert personell uten formell vitenskapelig utdanning, som bidro på ulike måter med arbeidet. Helt generelt representerte de også en annen form for kunnskap: En lokal variant som skilte seg ut fra den større kosmopolitiske innen naturvitenskap. Likedan kunne det eksistere en geografisk fordeling av arbeidet. Dataene ble innsamlet i periferien og omgjort til større fakta i et vitenskapelig sentrum langt vekk fra innsamlingspunktet.¹⁷⁹ Denne arbeidsfordelingen var tydelig til stede i det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl. Det eksisterte et klart skille mellom periferi og kjerne, samt en avhengighet av lokal kunnskap. Allikevel var det klart at den lokale menigmann manglet verktøyene man innbefattet i den kosmopolitiske naturvitenskapen til systematisk kunnskapsproduksjon.

På grunnnivå var kunnskapsproduksjonen ved overvåkningsprogrammet delt mellom engasjerte sivilforskere og sjøfuglforskere. For å kunne dekke over hele Norge var programmet avhengig av at representanter fra NOF eller andre frivillige steppet inn for å utføre feltarbeidet. I hver rapport var også sistnevnte behørig takket for arbeidet fra forfatterens side, typisk vis under det altomfattende uttrykket "ingen nevnt, ingen glemt."¹⁸⁰ Det eksisterte derimot et klart skille i hvor forskerne benyttet seg av lokal kunnskap. Helt grunnleggende var overvåkning av fuglefjellsarter forbeholdt sjøfuglforskerne, og dette var i tråd med arbeidsgruppens forslag, som anbefalte at disse skulle være basert på "profesjonell innsats fra sjøfuglforskere." For overvåkning av arter utenom fuglefjellet kunne programmet benytte seg av "lokale ressurspersoner."¹⁸¹

Innenfor det norske overvåkingsprogrammet var også feltarbeidet strukturert på annet vis. Likt Bruns sjøfugltellinger på 60-tallet, forsøkte forskerne for systematikkens skyld å begrense miljøets påvirkning ved takseringene. Samtidig var det også et behov for faste metodiske data på tvers av land fra sentral koordinator, hvor alle de grunnleggende forholdene rundt dette var fastslått i en takseringsmanual publisert i 1988 (utgitt i ny utgave i 1989). Rapporten la ned klare retningslinjer for alt feltpersonell, både når det gjaldt takseringene,

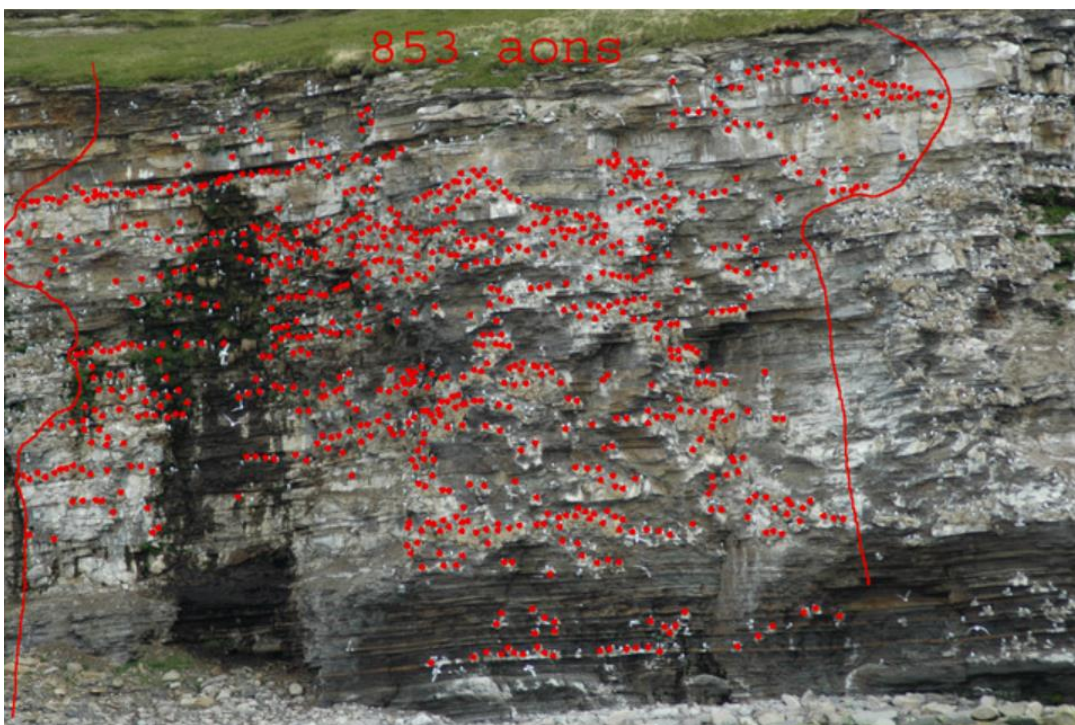
---

¹⁷⁹ Se Vetter, *Field Life*, introduksjonskapitlet.

¹⁸⁰ Se forordet i overvåkingsprogrammets årsrapporter.

¹⁸¹ S.N. «Overvåkning av norske sjøfuglbestander: Forslag fra arbeidsgruppen 11.02.88.»

men også andre forhold ¹⁸² For krykkjas del skulle feltpersonellet telle "tilsynelatende okkuperte reir/reirplasser."¹⁸³ Dette var reir som var kraftige nok til å inneholde 2 – 3 egg og, som var okkupert av minst en fugl. Tellingene burde foretas sent i rugetiden eller tidlig i ungetiden og gjennomføres flere ganger med minst en dags mellomrom. I den sammenheng var det anbefalt "å dele opp kolonien i prøvefelt (merk av på foto) som telles separat."¹⁸⁴ Et fotografi i Norges arktiske universitetsmuseum viser tydelig at denne metodikken ble utnyttet. På bildet er deler av kolonien avgrenset med røde streker og okkuperte reir markert med prikker. Inkludert var også et tall som mest sannsynlig indikerte antallet okkuperte reir (Se bilde 3.1).

Bilde 3.1: Krykkje-telling ved hjelp av prøvefelt. Fotograf: Rob Barrett (Publisert med tillatelse fra Norges arktiske universitetsmuseum).

På den andre siden skulle feltpersonellet denne gangen dokumentere mer enn bare antallet hekkende par og takseringsmanualen la ned klare krav til skjemaføring. Ved hver lokalitet og for hver art skulle forhold som kommune, fylke, utnyttede hjelpemidler, predasjon og generelle beskrivelser av vegetasjon og topografi noteres ned i et eget rapporteringsskjema. Det var i den forstand særlig strenge krav til tellinger i prøvefelt. Programmets sentrale

¹⁸² Lorentsen, *Takseringsmanual*.

¹⁸³ Lorentsen, *Takseringsmanual*, 18.

¹⁸⁴ Lorentsen, *Takseringsmanual*, 18.

koordinator var avhengig av å vite nøyaktig hvor feltet lå i den større kolonien, og dette innebar at lokaliseringen tydelig måtte avmerkes på et kart, sammen med en avmerking av feltets utstrekning og dets ulike delfelter på fotografi eller skisse. Hovedårsaken til dette lå i behovet for kontinuerlig systematikk. Slik takseringsmanualen slo fast var dette informasjon som alltid måtte "være med under senere optellinger av prøvefeltet."¹⁸⁵ Ved avsluttet feltarbeid skulle alt, og innen 10. august, "rapporteres til sentral-koordinator" ved Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) i Trondheim.¹⁸⁶

Samtidig som overvåkningsprogrammet ble lansert foregikk det nemlig en større omstrukturering av DN. Helt side forgjengeren Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske var blitt etablert året 1965 hadde det mindre forskningsavdelinger underlagt seg. Ved utvidelsen og opprettelsen av DN i 1985 ble disse videreført, men på samme tid hadde det utviklet seg et behov for å skille forskning fra forvaltning. Fra flere samfunnsaktører ble det uttrykt at det beste ville at forskningsavdelingene fungerte som uavhengige institutt i stedet for å være underlagt forvaltningsmyndighetene. Blant annet miljøverndepartementet hadde vært inne på tanken og året før hadde de nedsatt et utvalg til å utrede potensielle organiseringsvarianter. Utvalget avga sin innstilling høsten 1985. Avdelingene kunne blir videreført under DN, etablert som et eget statlig forskningsinstitutt eller det kunne opprettes en uavhengig stiftelse. Valget falt på sistnevnte og i 1988 ble dermed NINA opprettet.¹⁸⁷

Til tross for at DN hadde vært aktiv i opprettelsen av det norske overvåkingsprogrammet var det dermed NINA som fikk oppgaven med å koordinere hele arbeidet. Dette innebar å samle inn alle data fra feltpersonell, bearbeide dem og utarbeide årlige rapporter tilknyttet resultatene. En sentral koordinator var biologen Svein-Håkon Lorentsen, opprinnelig stipendiat i det programmet ble organisert ville det til en grad bli en viktig del av livet hans.¹⁸⁸ Av alle de årlige rapportene utgitt i perioden 1990 – 2008 var det kun en som ikke var skrevet av han.¹⁸⁹

---

¹⁸⁵ Lorentsen, *Takseringsmanual*, 12.

¹⁸⁶ Lorentsen, *Takseringsmanual*, 8.

¹⁸⁷ Tor B. Gunnerød, *NINA 10 år – Et tilbakeblikk og dets forhistorie* (Trondheim: Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning, 1999).

¹⁸⁸ Oppført som stipendiat i et tidlig brev i tilknytning overvåkningsprogrammet. Se Eldar Gaare og Svein-Håkon Lorentsen, «Det nasjonale overvåkingsprogrammet for sjøfugl,» Brev til fylkesmannen i Troms, Kba 78, 461.767.3 Sjøfugl, Statsarkivet i Tromsø.

¹⁸⁹ Eneste rapport er Jan Eivind Østnes, *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra 1993* (Norsk Institutt for Naturforskning, Oppdragsmelding 241).

3.3 – Å presentere harde uomtvistelige fakta

I siste halvdel av det 20. århundret var statistikk ansett som hovedverktøyet når det gjaldt analyse av eksperimentelle og observasjonelle data. Med diagrammer, statistiske tester og grafer skapte man orden ut av kaoset i den virkelige verden.¹⁹⁰ På lignende vis var også sjøfuglforskerne tydelig påvirket av den statistiske tanken. Overvåkingsprogrammets rapporter var fylt av grafer, kurver og tall designet for å gi et klart perspektiv ovenfor sjøfuglenes situasjon ved de ulike lokalitetene. På den andre siden hadde også statistikken andre formål. Rapportene var ment til, som arbeidsgruppens forslag uttrykte, å fremstille kunnskap for samfunnet. Den skulle være en kilde for forskning og forvaltning, samt et virkemiddel i "ideelle organisasjoner og naturforvaltningsarbeid."¹⁹¹ Likt det historiker Theodore M. Porter har påpekt symboliserte dermed statistikken objektivitet.¹⁹² Harde fakta som kunne benyttes av samfunnets ulike instanser, og fra sjøfuglforskernes side skulle dette behovet for objektiv kunnskap bli større i løpet av de første årene med overvåking.

Overvåkingsprogrammets rapporter var alle formet etter en bestemt mal, og generelt like over hele linjen. En introduksjon la kort frem bakgrunnen for overvåkningsprogrammet der Lorentsen la vekt på hvordan overvåkingen sjøfuglprosjektet anbefalte aldri ble iverksatt fullt ut. Dette var derimot helt til svartåret 1987 og forskerne endelig hadde fått etablert et nasjonalt forskningsprogram. Et metodologisk kapittel lå så kort frem hvordan artene var taksert og dataene analysert. Den sentrale delen av rapporten var tilknyttet resultatene og presenterte kort situasjonen for hver art ved de overvåkede lokalitetene. I den sammenheng var ofte ordbruken negativ. Generelt sett la Lorentsen vekt på hvordan den overgående trenden var dårlig sett i forhold til fortiden. For bestanden på Vedøy var for eksempel en typisk beskrivelse: "På Vedøy har hekkebestanden holdt seg relativt stabil siden 1995, men på et nivå ca. 40% lavere enn da overvåkingen startet i 1980."¹⁹³ Med andre ord satte fortiden standarden for den ideelle hos situasjonen hos krykkja og i alle tilfeller var dette når sjøfuglprosjektet hadde initiert sin overvåking ved lokalitetene.

Den første rapporten fra overvåkingsprogrammet kom i 1990 og dekket, i motsetning til resten, to sesonger. Etter all sannsynlighet, grunnet vanskene med å få hele programmet på

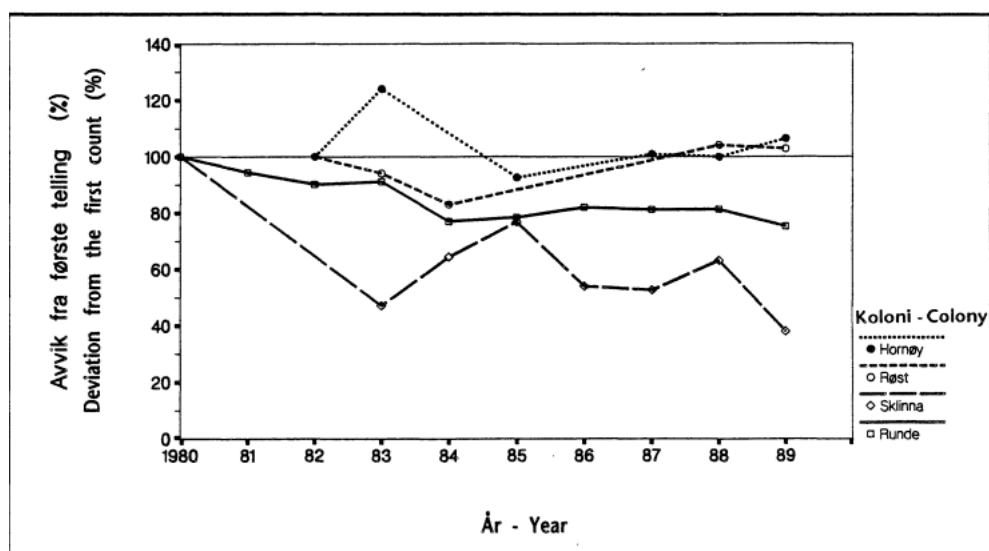
¹⁹⁰ Theodore M. Porter, *The Rise of Statistical Thinking – 1820 – 1900* (Princeton, NJ: Princeton university press, 2020).

¹⁹¹ S.N. «Overvåking av norske sjøfuglbestander: Forslag fra arbeidsgruppen 11.02.88,» 17.

¹⁹² Theodore M. Porter, *Trust in Numbers*.

¹⁹³ Se overvåkningsrapportene fra slutten av 90-tallet. For eksempel: Svein-Håkon Lorentsen, *Det nasjonale overvåkningsprogrammet for sjøfugl: Resultater fra hekkesesongen 1999* (Norsk Institutt for Naturforskning, oppdragsmelding 626), 13.

beina, valgte sjøfuglforskerne i første omgang å dekke årene 1988 og 1989.¹⁹⁴ I rapporten var situasjonen for krykke beskrevet i et generelt ordelag. Ved Runde hadde trenden vært en tilbakegang frem til 1984, men etter dette hadde bestanden holdt seg stabil. Det hadde likevel skjedd lokale forandringer da arten hadde forsvunnet fra tre prøvefelt. Det var usikkert om disse hadde "flyttet til andre prøvefelt, men hekkebestanden i en del av de andre feltene har økt."¹⁹⁵ Lignende tilfeller gjaldt også de andre lokalitetene. På Hornøya hadde populasjonen vært svært lav i 1985, men etter dette hadde "bestanden økt noe."¹⁹⁶ En graf visualiserte også de generelle beskrivelsene tilhørende lokalitetene Runde, Sklinna, Vedøy og Hornøya. Bestandene var fra forskernes side definert til å være 100 prosent det året overvåking var blitt initiert og grafen viste dermed det prosentvise avviket siden da (Se bildet 3.3).

Bilde 3.3: Det prosentvise avviket av fire krykkjepopulasjoner. Publisert i NINA Oppdragsmelding 34.

De påfølgende rapportene fra NINA fulgte i samme sporet. Den registrerte trenden ble kort beskrevet med generelle bemerkninger, mens en graf visualiserte det prosentvise avviket.¹⁹⁷ I løpet av 90-tallet derimot oppsto det, tilsynelatende, et behov fra sjøfuglforskernes side om mer objektiv kunnskap. Hos sentralkoordinator NINA ble det i perioden utviklet et

¹⁹⁴ I stor grad klaget Lorentsen over manglende økonomiske midler. Se Svein-Håkon Lorentsen, *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra 1988 og 1989* (Norsk Institutt for Naturforskning, Oppdragsmelding 34), 7.

¹⁹⁵ Lorentsen, *Resultater fra 1988 og 1989*, 23.

¹⁹⁶ Lorentsen, *Resultater fra 1988 og 1989*, 23.

¹⁹⁷ Se Svein-Håkon Lorentsen, *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra 1990* (Norsk Institutt for Naturforskning, Oppdragsmelding 66), 6; Svein-Håkon Lorentsen, *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra 1991* (Norsk Institutt for Naturforskning, Oppdragsmelding, 95), 13.

dataprogram til å gjennomføre Monte Carlo – simuleringer av feltdataene. Nærmere bestemt innebar dette at det ble utviklet et program som regnet ut en stigningskoeffisient for de reelle dataene. Disse ble så trukket ut i en tilfeldig rekkefølge og satt sammen til en rekke tilfeldige tidsserier, dette ble gjort 10 000 ganger. For hver tidsserie som ble produsert regnet man også ut stigningskoeffisientene. Koeffisientene ble til slutt sortert og plasseringen til den som tilhørte det reelle datasettet. Plasseringen av denne ga et mål for signifikanssannsynligheten (p-verdien). Sjøfuglforskerne definerte da sannsynligheter under 0,1 til å indikere en signifikant trend.¹⁹⁸ Forskerne utviklet dermed et program til å undersøke om trenden var virkelig. Det var alltid en viss mulighet for at registrerte dataene kunne ha oppstått tilfeldig, men ved å regne ut den statistiske signifikansen var ideen at man kunne fastslå om dette var tilfelle.

Innføringen av Monte Carlo-simuleringer markerte et tydelig skifte i overvåkningsprogrammet rapportering. De generelle bemerkningene ble erstattet med mer spesifikke kommentarer rundt den registrerte trenden. Sett i forhold krykkja slo, for eksempel, rapporten fra 1994 fast at "på alle overvåkningslokalitetene er det registrert en tilbakegang siden 1980 og, på Runde, Sklinna og Hornøy er tilbakegangen signifikant."¹⁹⁹ En tilhørende tabell fortalte den samme historien. Hver koloni var satt opp radvis og tabellen viste både antallet år forskerne hadde med data, antallet prøvefelt og den årlige endringer i prosent. Den siste kolonnen viste om det hadde vært en signifikant trend og hvor sterk den var, alt markert med stjerner. Jo flere stjerner jo sterkere signifikans var blitt registrert. (Se bilde 3.4).

---

¹⁹⁸ Min omtale er basert på Svein-Håkon Lorentsen, *Det nasjonale overvåkningsprogrammet for sjøfugl: Resultater fra 1994* (Norsk Institutt for Naturforskning, Oppdragsmelding 314), 5; Anker-Nilssen, Erikstad og Lorentsen, «Aims and efforts in seabird monitoring,» 19.

¹⁹⁹ Svein-Håkon Lorentsen, *Det nasjonale overvåkningsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra 1994* (Norsk Institutt for Naturforskning, Oppdragsmelding 314), 14.

Tabell 6. Trendanalyse for krykkje i forskjellige kolonier langs norskekysten. For tabellforklaring se tabell 2. - Results from Monte Carlo simulations for Kittiwake in colonies along the Norwegian coast. Explanations to the table er given in Table 2.

Lokalitet/område/fylke	Tids- periode	Antall år med data	Antall kolonier/ prøvefelt	Endring pr år (%)	Trend	Signifikans- nivå
Locality/area/county	Time- period	Number of year with counts	Number of colonies/ study plots	Annual change (%)	Trend	Significance level
Runde	1980-94	11	1/10	-4,0	-	***
Sklinna	1980-94	13	1/1	-7,9	-	**
Vedøy	1980-94	12	1/5	-0,9	-	n.s.
Hjelmsøya	1991-94	4	1/2	-7,9	0 (-)	n.s.
Hornøy	1982-94	11	1/6	-1,8	-	

Bilde 3.4: Trendanalyse for krykkje ved overvåkningslokalitetene. Publisert i NINA oppdragsmelding 314.

På lignende vis signaliserte også innføringen av Monte Carlo – simuleringer et annet skifte. Det dannet grunnlaget for overgangen til et mer matematisk språk og større utnyttelse av ulike numeriske enheter. I 1996 var situasjonen ved tre av lokalitetene beskrevet slik:

På Runde hekker nå omtrent halvparten av antallet i 1980. Krykkjekolonien på Sklinna er liten og viser store årlige svingninger i hekkebestanden. Mens det i 1995 ble talt nesten 60% prosent flere okkuperte reir enn i 1994, ble det registrert en tilbakegang på 45% fra 1995 til 1996. På Vedøy var hekkebestanden i 1996 omtrent det samme som i 1995, dvs. ca. 40% lavere enn da overvåkingen startet i 1980, og 1996 bestanden er den minste som er målt.²⁰⁰

Generelt sett satte også overvåkingsprogrammets rapporter fra midten av 90-tallet standarden for de påfølgende årene. Den registrerte trendens statistiske signifikans og den prosentvise nedgangen ble de sentrale elementene i rapportenes beskrivelser. De mer subjektive bemerkningene fra tidlig på 90-tallet ble erstattet av objektivitet.

Tidlig i det nye årtusenet begynte situasjonen å bli alvorlig for krykkja. Etter å ha vist en generell nedgang gjennom store deler av 90-årene begynte situasjonen å bli særdeles dårlig ved flere lokaliteter. Den negative trenden satte spor i Svein-Håkon Lorentsens oppsummeringer av overvåkingen. Selv om arbeidsgruppens forslag fra 1988 hadde fastslått

²⁰⁰ Svein-Håkon Lorentsen, *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra hekkesesongen 1996* (Norsk Institutt for Naturforskning, Oppdragsmelding, 450), 13.

at rapportene skulle unngå større vurderinger og kommentarer begynte de få Lorentsen inkluderte å bære preg av en krise.²⁰¹ I forbindelse med at kolonien på Sklinna var blitt redusert med 90 prosent siden 1980 uttrykte han at "det er sannsynligvis bare snakk om år før den forsvinner helt."²⁰² I programmets siste rapport, før det ble fullstendig inkorporert i SEAPOP, fastslo han også: "For mange av overvåkingslokalitetene på fastlandet er den årlige tilbakegangen i siste tiårsperiode langt større enn for hele overvåkingsperioden sett under ett. De siste hekkesesongene har vært gjennomgående dårlige for krykkjene i de fleste koloniene langs fastlandet, og situasjonen for mange av bestandene er alvorlig."²⁰³ Objektive tall og trendanalyser som viste en alvorlig situasjon danner grunnlaget for en fortelling om nedgang og en begynnende krise.

Dette var derimot ikke den eneste formen for publisering av resultater. Takseringsmanualen fra 1989 inneholdt også en klar anbefaling om å utnytte media for å rapportere om forskningsprogrammets arbeid. Ifølge rapporten var interessen for det som skjedde med sjøfuglbestandene for tiden stor, noe som igjen ga utslag i at det var lett å få oppslag i massemedia om arbeidet. Det ville derfor være en fordel om "feltansvarlige tar en telefon til sin lokalavis eller lokalradio før de drar i felt og forteller om hva som har skjedd på den aktuelle lokaliteten de senere åra, samt hva som skal skje av arbeide dette året."²⁰⁴

Det er dokumentert en rekke tilfeller av denne typen rapportering. I april 1989 spurte for eksempel *Nordlys* i en overskrift om sjøfuglkrisen var over. I den tilhørende artikkelen berettet marinbiologen Rob Barrett (feltansvarlig ved flere lokaliteter) om den daværende situasjonen rundt sjøfugl. De siste årene hadde forskerne vært bekymret over tilstanden til flere arter, men nå var det optimisme i luften tilknyttet lomvien. Lodda var på vei tilbake og det var blitt observert store ansamlinger med alkefugl ved kysten. Det kommende feltarbeidet i tilknytning hekkesesongen skulle gi et nærmere svar på dette: Var enkelte bestander "over kneika etter at det spøkte for utryddelse for to-tre år siden?"²⁰⁵ To år senere meldte også samme avis at det var et "godt år for sjøfugl i Finnmark."²⁰⁶ Avisen hadde da snakket med både Rob Barrett og NINA-forskeren Tycho Anker-Nilssen, som kunne legge fram

---

²⁰¹ S.N. «Overvåking av norske sjøfuglbestander: Forslag fra arbeidsgruppen 11.02.88,» 17.

²⁰² Svein-Håkon Lorentsen, *Det norske overvåkingsprogrammet for sjøfugl: Resultater fra hekkesesongen 2001* (Norsk Institutt for Naturforskning, Oppdragsmelding 726), 18.

²⁰³ Svein-Håkon Lorentsen og Signe Christensen-Dalsgaard, *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater til og med hekkesesongen 2008* (Norsk Institutt for Naturforskning, NINA Rapport 439), 25 – 26.

²⁰⁴ Lorentsen, *Takseringsmanual*, 8.

²⁰⁵ Gunnar Grytås, «Sjøfuglkrise over?,» *Nordlys* 29. april 1989, 37.

²⁰⁶ Gunnar Grytås, «Fuglefjellene fylles: Godt år for sjøfugl i Finnmark,» *Nordlys* 12. juni 1991, 21.

optimistiske resultater. Det hadde vært få endringer i hekkebestanden og i tillegg hadde forskerne observert andre positive ting. Ved Røst var det derimot fortsatt spenning da lundefuglen ikke hadde kommet i gang med hekkingen enda.²⁰⁷

Artiklene i media gjenspeilte dermed den generelle tilstanden til sjøfuglene, som rapportene til NINA la frem, og de påfølgende årene var også det tilfellet. Når situasjonen, generelt sett, var god ble også artiklene i media tilsvarende, men med en gang situasjonen begynte å bli verre var også den påfølgende mediedekningen det. På typisk vis ble tallene da bakt inn i en fortelling om kritiske situasjoner.²⁰⁸ Det var derimot et felles aspekt ved det hele. Hvorvidt sjøfuglenes tilstand ble forfektet gjennom vitenskapelige rapporter eller media var det samfunnet en felles faktor. Det trengte kunnskapen om sjøfuglene. Det var fra deres side det generelle konserveringsansvaret sto hos, det være fra statlig hold eller andre aktører. Sjøfuglforskerne tilbydde objektiv kunnskap tilknyttet nettopp dette. Tidlig på 2000-tallet ble også dette et fundament bak utviklingen av et større forskningsprogram.

3.4 – Et kunnskapshull i norsk sjøfuglforvaltning

Et kjennetegn ved "survival science" er, som Michael Egan påpekte, at forskerne responderte på behov fra samfunnet, og et slikt tilfelle forekom innen norsk sjøfuglforskning i 1999. Dette året påtok NINA seg, på oppdrag fra Statoil, å utvikle et nytt forskningsprogram. Resultatet var at SEAPOP (Seabird population management and petroleum operations) ble lansert seks år senere; et større kartleggingsprogram som omfattet de tre sjøfuglforskningsmiljøene i Norge (NINA, Tromsø museum og Norsk polarinstitutt).²⁰⁹ I løpet av de neste årene ville det også inkorporere overvåkingsprogrammet og utvide kunnskapsproduksjonen både metodologisk og geografisk.

Det negative forholdet mellom olje og sjøfugl var allerede på 60-tallet en velkjent problematikk. Einar Brun, som nevnt i forrige kapittel, trakk blant annet frem dette som en hovedårsak til reduksjonen i sjøfuglbestandene han registrerte. Generelt sett skadet olje naturen og på 70-tallet ble denne effekten et sentralt tema i en større offentlig debatt i Norge. På dette tidspunktet etablerte nemlig staten kontroll over den norske kontinentalsokkelen, og ble en hovedaktør innenfor norsk petroleumsvirksomhet. Det ble i den sammenheng også åpnet for oljeboring i nord, men dette spørsmålet var kontroversielt. Fra naturens side var

---

²⁰⁷ Grytås, «Fuglefjellene fylles,» 21.

²⁰⁸ Se for eksempel: «Kritisk for flere bestander av sjøfugl,» 8.

²⁰⁹ Tromsø museum og Norsk polarinstitutt var involvert i overvåkingsprogrammet også, men bidro primært i feltarbeidet.

områdene rike på både fisk og ikke minst sjøfugl. Den primære frykten var da at boring i havet utenfor Nord-Norge ville virke ødeleggende for det marine miljø og den tradisjonelle fiskenæringen i området. For aktørene innenfor miljøvern, samt fiskerlagene handlet det dermed om olje eller fisk. Skulle man tillate olje og potensielt ødelegge en tradisjonsrik næring eller skulle man ha en fortsatt god forvaltning av ressursene i regionen?

Utover 80-tallet oppsto derimot en ny tilnærming til den generelle forvaltningen av havet. Med Brundtland-rapporten fra 1987 ble begrepet bærekraftig utvikling introdusert; et uttrykk som forfektet både vekst og vern.²¹⁰ Begrepet representerte dermed en forening av to tilsynelatende uforenlige poler og de neste årene ble det et grunnleggende uttrykk innen spørsmålet om boring i Lofoten og Barentshavet. Spesielt etter at oljeboring i nord på nytt ble et fundamentalt spørsmål utover 90- og 2000-tallet. I den sammenhengen ble det derimot påpekt fra en rekke aktører at det eksisterte et kunnskapshull. For en helhetlig forvaltning av Barentshavet sett i forhold til både vekst og vern var det behov for oppdatert informasjon om hele det marine økosystem.²¹¹ Det var etter denne tanken SEAPOP ble dannet. Den grunnleggende visjonen var, slik den ble fremstilt fra sjøfuglforskerne, å tette et slikt kunnskapshull, og dermed fungere som en forening av vekst og vern. Det skulle forene ulike samfunnsaktører i deres felles behov for kunnskap om sjøfugl og sikre en helhetlig forvaltning av marine områder. I grunn lå samfunnets større behov for sjøfugl sett fra deres kulturelle og økologiske verdi.

Det grunnleggende konseptet rundt SEAPOP ble presentert i en rapport fra NINA vinteren 2005. I den la en gruppe sjøfuglforskere fra både NINA, Tromsø museum og Norsk polarinstitutt frem det generelle konseptet med programmet. Selv om oppdraget først hadde kommet fra Statoil hadde forskerne tidlig i prosessen valgt å innbefatte miljøforvaltningen også. Visjonen var at forskningsprogrammet skulle gi "oljeindustri, forvaltningsmyndigheter og andre aktører et grunnlag for beslutningsstøtte i miljøspørsmål relatert til sjøfugl og petroleumsvirksomhet eller andre aktiviteter på kysten."²¹² I introduksjonen gikk derimot forskerne til dypere grunner og trakk frem klassiske argumenter ved sjøfuglkonservering. Sentralt var rollen sjøfuglene hadde som havets kanarifugler. De skrev:

---

²¹⁰ Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, *Vår felles framtid* (Oslo: Tiden norsk forlag, 1987).

²¹¹ Avsnittet er basert på Einar Stamnes «Fisk eller olje. Den norske debatten om petroleumsvirksomhet i nord» (Masteroppgave, Universitetet i Oslo, 2009).

²¹² Tycho Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP: Et nasjonalt sjøfuglprogram for styrket beslutningsstøtte i marine områder* (Norsk Institutt for Naturforskning: NINA rapport 1), 7.

"Sjøfuglenes økologiske funksjoner gjør at de er følsomme og tidlige indikatorer på endringer i miljøet de lever i, samtidig som deres tilgjengelighet gjør dem til svært kostnadseffektive objekter for overvåking og økologiske studie, ikke minst fordi de er mer synlige og tilgjengelige enn de fleste andre marine organismer. Økt fokus på sjøfugl kan derfor påregnes å ha betydelig samfunnsnytte."²¹³

Samtidig var ikke sjøfugl bare viktig av økologiske grunner, men sjøfuglforskerne trakk også frem et nytt argument. Sjøfugl hadde kulturell verdi. Historisk sett, forklarte de, hadde sjøfugl hatt stor betydning for bosetningsmønsteret langs kysten og vist veien til fiskefelt. De tjente ikke denne nytten lenger, men det var allikevel store opplevelsesverdier forbundet med artene. Verdier som spesielt hadde økt etter at økoturisme med fokus på sjøfuglkolonier var i vekst.²¹⁴ Selv om kjernen i SEAPOP var kunnskapsproduksjon for beslutningsstøtte i marine områder ble den transformert til å omhandle hele samfunnet. Det handlet like mye om å forvalte objekter med en større samfunnsmessig verdi.

Samtidig var en grunnleggende intensjon å tette et kunnskapshull som hadde oppstått de siste årene innenfor den generelle forvaltningen av sjøfugl. Miljøutredninger, forklarte forskerne, med hensyn til inngrep i marine områder måtte tilfredsstillende en rekke krav fra myndighetene. Data og metoder som ble benyttet måtte følge vitenskapelig etterrettelighet og være beslutningsrelevante i forhold til beredskapsplaner og skadeforebyggende tiltak. Dette innebar derfor et "oppdatert og beslutningsrelevant kunnskaps- og datagrunnlag," med hensyn til sjøfugl var det nettopp mangel på dette²¹⁵ Eldre sjøfuglkartlegginger var ikke blitt oppdatert i senere tid og dette var problematisk sett i forhold til de større endringene som var blitt registrert innenfor sjøfuglbestanden. I tillegg hadde aldri det norske overvåkingsprogrammet hatt "ressurser til å oppfylle de de øvrige intensjonene som lå til grunn for etableringen i 1988."²¹⁶ Generelt sett hadde dermed kunnskapsbygningen som hadde vært de siste femten årene vært fragmentarisk og manglet perspektiv. Den hadde vært tilknyttet "spesielle prosjekter med begrenset rekkevidde" eller blitt utført av privatpersoner.²¹⁷ På samme tid hadde behovet for en "økosystembasert forvaltning" blitt stadig tydeligere og konsekvensen hadde vært "et akselererende gap mellom den eksisterende og den ideelle kunnskap."²¹⁸

---

²¹³ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 8.

²¹⁴ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 8.

²¹⁵ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 8.

²¹⁶ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 9.

²¹⁷ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 9.

²¹⁸ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 9

Dette hullet skulle fylles, men det var ikke forskerne selv som hadde behov for kunnskap. Det generelle argumentet i rapporten var at det var ulike samfunnsaktører som hadde behov for denne kunnskapen, og slik de forklarte det var dette et behov som i stor grad overlappet. De ulike aktørene trengte samme type kunnskap og en samordning ville derfor skape en "betydelig synergieffekt og kostnadsgevinst."²¹⁹ Kort sagt var det med "hensyn til å ivareta det biologiske mangfoldet nødvendig med en langsiktig satsning innenfor en helhetlig faglig ramme."²²⁰

I rapporten ble det lagt stor vekt på å identifisere de ulike samfunnsaktørene, og hvilke generelle kunnskapsbehov de hadde. Fra oljeindustriens side lå dette behovet i tilknytning utviklingen av petroleumsvirksomhet på norsk sokkel, samt andre inngrep i kystsonen. De måtte dermed, som forskerne forklarte, gjennomføre en rekke utredninger i tilknytning virksomheten langs kysten hvor kunnskap om sjøfugl var viktig.²²¹ Samtidig eksisterte det også andre næringer med et grunnleggende kunnskapsbehov. Fra sjøfuglforskernes side var det forfektet at både skipsfart og fiskerinæringen hadde dette. Tradisjonelt hadde de aldri benyttet seg av sjøfugldata eller vektlagt sjøfuglene i noen grad, men det var allikevel klart at virksomhetene hadde bruk for kunnskap. I forhold til førstnevnte var utfordringene sammenfallende med de petroleumsindustrien sto ovenfor grunnet at konfliktpotensialet mellom skipsfart og sjøfugl var tilknyttet "uhellutslipp av olje."²²² For fiskerinæringen gjaldt det primært virksomhetens direkte og indirekte effekt på sjøfuglbestandene. Generelt sett endret, som regel, fiskeriene fuglenes næringstilgang, samt at det for enkelte arter var påvist omfattende dødelighet i garn. I større utredninger om næringens effekt på sjøfuglene krevdes dermed "solid og oppdatert kunnskap sjøfuglenes antall, utbredelse og tilstand."²²³

Samtidig var det også et større behov for kunnskap fra myndighetenes side. Sjøfuglforskerne la i rapporten vekt på ansvaret de hadde når det gjaldt forvaltning av sjøfugl, samt det større internasjonale ansvaret sett i forhold til de store norske hekkebestandene. Fra denne siden var det miljøverndepartementet og underliggende etater som hadde et "særlig behov for kunnskap."²²⁴ I forbindelse med arealforvaltning som verneplaner, forvaltning av enkeltarter eller oljevernberedskap hadde myndighetene dette. Både bestandenes størrelse, tilstand og

---

²¹⁹ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 10.

²²⁰ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 10.

²²¹ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 13.

²²² Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 13.

²²³ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 13.

²²⁴ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 15.

hvilke negative faktorer de var utsatt for. Fra forskernes perspektiv hadde derimot også en rekke andre myndigheter et kunnskapsbehov. Både olje og energidepartementet, samt fiskerimyndighetene hadde et som sammenfalt med deres respektive næringer. I forbindelse med planlegging og utvikling av petroleumsvirksomhet på norsk sokkel var kunnskap om sjøfugl og miljøet "viktig beslutningsstøtte."²²⁵ Mens fiskerimyndighetene, på en annen side, hadde behov for kunnskap om sjøfugl til "å vurdere påvirkningen av egen aktivitet på miljøet."²²⁶ Primært gjaldt dette tre områder hvor sjøfugl og fiskerivirksomhet kom i konflikt med hverandre. En rekke fiskespisende arter beitet i betydelig grad på samme fiskebestander som ble høstet kommersielt. I tillegg kom bifangsten gjennom fiskeredskap og konflikter tilknyttet den voksende oppdrettsindustrien. For sistnevnte var det, ifølge forskerne, rapportert om både drukning i sperregarn og skyting grunnet skadedyrvirksomhet.²²⁷

I forvaltningsmessig sammenheng eksisterte også en rekke andre forhold det var kunnskapsmangel på, spesifikt tilknyttet en større situasjon verden sto ovenfor. For sjøfuglforskerne var det nemlig klart at klimaendringer kunne forventes å gi "omfattende endringer i sjøfuglsamfunnenes sammensetning."²²⁸ Sett i forhold til hvordan kombinasjonen av negative faktorer kunne påvirke bestandene var dette et viktig tema. Slik de forklarte det hadde en rekke studier påvist en samvirkning mellom miljøgifter og stress. Hos svartbaken var det for eksempel funnet ut at kombinasjonen dårlige næringsforhold og små mengder med miljøgift ga nedsatt reproduksjon, mens det ikke stemte når næringsforholdene var gode.²²⁹

Det grunnleggende konseptet med SEAPOP var oppsummert i en modell. Den viste hvordan både offentlige myndigheter og næringsvirksomhet hadde et felles behov for kunnskap og data, som igjen ledet til at deres individuelle aktiviteter ble bedre. Det ga økt presisjon, kvalitet, samordning og effektivitet. Alt var supplert av forskningsprogrammet (Sr bilde 3.5).

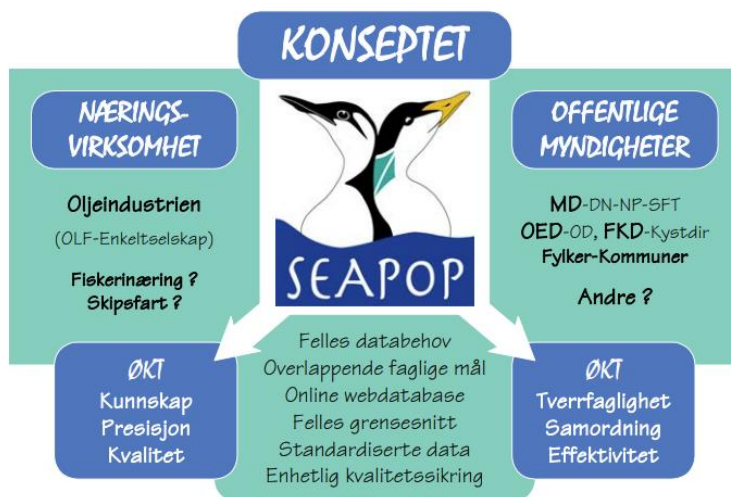
²²⁵ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 15.

²²⁶ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 15.

²²⁷ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 16.

²²⁸ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 16.

²²⁹ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 18.

Bilde 3.5: Det grunnleggende konseptet rundt SEAPOP visualisert gjennom en modell. Publisert i NINA rapport 1.

Den generelle planen fra forskernes side rundt kunnskapsutvikling var omfattende og generelt sett skulle SEAPOP omfatte større studier rundt utbredelse, tilstand og større populasjonsdynamiske prosesser. Dette innebar å produsere kunnskap om artenes antallmessige og romlige utbredelse, individenes sårbarhet ovenfor ulike trusselfaktorer, tilhørighet, verneverdi, naturlig dødelighet og informasjon om "viktige miljøforhold som påvirker sjøfuglbestandenes utvikling."²³⁰ Det var i den forstand lagt vekt på at all kunnskap som ble produsert måtte "gjøres tilgjengelig for de ulike aktørene, eller den de delegerer utredningsoppgaven til, en mest mulig hensiktsmessig form."²³¹

Gjennom SEAPOP ble dermed sjøfuglforskning omdannet fullstendig til å være for samfunnets beste. Kunnskapsproduksjonen ble gjort avhengig av behov i samfunnet, både innenfor vern og vekst. Forskerne forfektet hvordan ulike samfunnsaktører hadde et felles behov for kunnskap rundt det større formålet ved sjøfuglkonservering. En kunnskap det var mangel på og som de skulle tilby gjennom forskningsprogrammet. Til grunn for det hele var også de større verdiene sjøfugl hadde i samfunnet og slikt sett skulle dermed forskningen sikre fremtiden til deler av det.

I årene etter at SEAPOP ble lansert utviklet programmet seg gradvis. Det geografiske området ble utvidet, i forhold til overvåkingsprogrammet, og kunnskapsproduksjonen lå på et

²³⁰ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 19.

²³¹ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP*, 19.

betydelig større nivå. Programmet fulgte allikevel den ene tradisjonen fra det første større konserveringsprogrammet. De innhentede resultatene ble presentert i årlige rapporter hvor tall, diagrammer og kart var den foretrukne presentasjonsmetoden.²³² Numeriske enheters tilsynelatende objektivitet var fortsatt fremtredende innen norsk sjøfuglkonservering.

3.5 - Tallene som markerte krisen

Året 2015 hadde SEAPOP et rundt jubileum. Programmet var ti år og faggruppen valgte å markere det en mindre rapport. Et lite hefte som oppsummerte det generelle arbeidet som hadde blitt utført. Dokumentet, som vektla programmets konsept og utvikling, fungerte generelt sett som en liten hyllest av det som nå var utrettet. Tidligere kunnskapsproduksjon rundt sjøfugl hadde vært mangelfull fra flere hold, men dette hadde endret seg med SEAPOP. Kunnskapsstatusen rundt artene var nå betydelig forbedret og i tillegg hadde programmet etablert seg som en internasjonal aktør. Det hadde "utstrakt samarbeid med tilsvarende virksomhet i andre deler av Nord-Atlanteren."²³³ På samme tid derimot kom rapporten med dystre meldinger rundt sjøfuglens status. Overvåkingen viste 30 prosent nedgang for bestandene av hekkende sjøfugl på fastlandet, hvor flere arter allerede var rødlistet. For krykkja var situasjonen kritisk. Etter økningen fram til midten på 80-tallet hadde nå bestanden gått kraftig tilbake. I det hele var prognosene for artens videre utvikling i norske farvann "alarmerende". Hvis havoppvarmingen fortsatte var det "mer enn 50 prosent sannsynlighet for at krykkja forsvinner fra norske havområder innen 50 år."²³⁴ En overskrift oppsummerte situasjonen for alle artene og lød kontant: "Norske sjøfugler i krise."²³⁵

På samme tidspunktet SEAPOP feiret ti år forekom også andre hendelser rundt sjøfuglene. Etter å ha primært ha holdt seg i fuglefjellet i lang tid tok krykkja turen til Tromsø, og med det utløste en større debatt seg fort. På en side var bestandene redusert med 60-80% prosent og arten befant seg i en krise. Generelt sett var dens tilstedeværelse i Tromsø et siste desperat forsøk før undergangen, og den hadde mer enn noensinne behov for ivaretagelse. På den andre siden var det også en annen fortelling som gjennomsyret artens tilstedeværelse i byen. En fortelling som bunnet ut i Tromsøs lengre relasjon med andre urbane fugler. Krykkja var jo bare en måke.

---

²³² Avsnitter er basert på programmets videre rapporter. Se for eksempel: Tycho Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP studies in the Lofoten and Barents sea area in 2006* (Norsk institutt for naturforskning: NINA-rapport 249).

²³³ Tycho Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP: De ti første årene*. (Norsk institutt for naturforskning, Norsk polarinstitutt og Tromsø museum – Universitetsmuseet: Nøkkeldokument 2005 – 2014), 13.

²³⁴ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP: De ti første årene*, 9

²³⁵ Anker-Nilssen m.fl., *SEAPOP: De ti første årene*, 6.

Kapittel 4 – Luftens rampete sjarlataner

Æ hate måse, dem oppføre sæ som dyr (Ukjent person, 2004).²³⁶

I juni 1959 rapporterte avisen *Nordlys* om en gjeng "bryssomme måser på Tromsøya."²³⁷ Uten noen detaljer spart ble det fortalt om to mindre hendelser som hadde forekommet i byen Tromsø. Ved Statens forsøksgård på Holt hadde en rekke måker satt seg på de "nysådde kornforsøksfeltene" og truet med å spise opp hele avlingen. Gården hadde derfor fått tillatelse til å skyte en og henge den opp som skremsel. Inne i sentrum hadde det også vært stor ståhei. I Balsfjordgata fryktet en dame at en måke hadde satt seg fast i pipen hennes og kontaktet brannvesenet. De hadde rykket ut og kunne etter en "grundig undersøkelse" konstatere at det bare var en murstein som antagelig var "sparket løs av måsene og ... voldt det ramlet som oppsto"²³⁸

I all sin enkelhet var artikkelen del av en større pressedekning som fortalte om måkenes tilstedeværelse i byen. Lenge før krykkjas ankomst hadde dens nære slektninger et tilhold i det urbane landskapet. Byen tilbydde mengder med energi, hekkeplasser og trygghet. Den skapte det perfekte miljøet for et hjem.²³⁹ Nesten ti år senere skulle også denne tilstedeværelsen danne grunnlaget for økt oppmerksomhet. I likhet med artikkelen ovenfor satte man fokus på måker som en plage, og en trussel mot ideelle tilstander i både by og natur. Artikkelen avslørte dermed også en generell tankegang rundt fugl som kråker og måker. Tilstedeværende i store kvanta i bymiljø har de i lengre tid gjerne okkupert en sentral plass i menneskesinnet. Ikke som arter mennesket foretrekker å ha i nærheten eller finner estetisk vakre, men heller verdiløse og irriterende skapninger. I korte ordelag var (og er) måker søppel.

Arter regnet som verdiløse og irriterende er nettopp det Kelsi Nagy og Phillip David Johnson II kaller for søppeldyr; dyr og fugler hvor den grunnleggende menneskelige forståelsen kan beskrives gjennom søppel.²⁴⁰ De er verdiløse, invaderende eller ødeleggende skapninger som kan behandles deretter. I det følgende kapitlet benytter jeg dermed konseptet søppeldyr som linsen til en fortelling om fugl i Tromsø fra 1966 – 1991. Jeg staker da ut to narrativ rundt

---

²³⁶ Merete Ekanger, «Skyt dem, kverk dem!», *Nordlys* 2. august 2004, 4.

²³⁷ «Bryssomme måser på Tromsøya», *Nordlys* 12. juni 1959, 2

²³⁸ «Bryssomme måser», 2.

²³⁹ For byen som hjem for ikke-menneskelig liv, se Schilthuizen, *Darwin i byen*.

²⁴⁰ Se kapittel 1 for en nærmere gjennomgang av konseptet. Se også Nagy og Johnson II, «Introduction.»

måker og kråker i byen i denne perioden: en kulturell og en økologisk fortelling. På den ene siden ble de spesifikt tilknyttet søppel, mens på den andre fremsto som en ubalanse i naturen. De sto til ansvar for byens uhygieniske tilstand, samt ødeleggelsen av mer ettertraktet natur. Til slutt dannet også disse fortellingene grunnlaget for en større debatt i byen; en som sentrerte seg rundt hvordan byen best kunne håndtere luftens rampete sjarlataner. Kort sagt vil det dermed argumenteres for at måker og kråker ble fremstilt som søppeldyr i perioden. En type fugler som gjorde krykkjas ankomst til byen flere år senere adskillig verre.

4.1 – Søppelfugler

Tilstedeværelsen av søppel i byen er i seg selv ingen ny ting. Helt siden mennesket slo seg ned i byen har det nemlig blitt tvunget til å interagere, og håndtere det. Det var i det hele en naturlig effekt av menneskets forbruk. Utover det 20. århundret ble det derimot et større dilemma for byer. Den industrielle kapitalismens masseproduksjon, kombinert med generell økonomisk velstand og reklame skapte massekonsumets samfunn. Et samfunn hvor plastikk, papir, og ulike metaller ble forbrukt i stadig større kvanta. I andre halvdel av det 20. århundret forårsaket dette en større krise rundt søppel.²⁴¹ Tromsø var i den sammenheng ikke noe unntak som bekreftet regelen.

"Søppelet er i ferd med å innhente våre lokalsamfunn i et voksende tempo," skrev *Nordlys* i en lederartikkel i 1977.²⁴² I artikkelen poengterte avisen at avfall nå utgjorde et stadig større problem, og dette hadde en sammenheng med menneskets økende forbruk. Søppelet fløt omkring "utenfor enhver rimelighet," og kommunens søppelfyllinger maktet ikke å håndtere mengden som ble produsert. Det var dermed behov for en mer en "atskillig mer bevisst renovasjonspolitik," samt "kommunale oppryddingsinitiativ."²⁴³ Lederartikkelen sto heller ikke alene. I samme periode rapportert i media i stor stil rundt den større problematikken byen hadde med søppel, samt forvaltningsmessige planer.²⁴⁴ Debatten rundt måker og kråker manifesterte seg rundt denne større saken.

Ufullstendig håndtering av søppel representerte en forurensning av by og natur. Henslenget i byens gater, grøfter og strandkanter var det til sjenanse for byens borgere og, en motsats til det rene og vakre. I 1974 rapporterte *Nordlys* om det de kalte en "søppel-tid" i byen. Avfallet lå,

---

²⁴¹ Se Melosi, *Garbage in the Cities*; Melosi, *Fresh Kills*.

²⁴² «Søppel som miljøtrusel,» *Nordlys* 2. juli 1977, 4.

²⁴³ «Søppel som miljøtrusel,» 4.

²⁴⁴ Se for eksempel: Svein Erik Bakken, «Skal hele nord-øya bli søppelfylling,» *Tromsø* 18. juli 1977, 4; Helmut Krane, «Turistenes møte med Tromsø by,» *Nordlys* 22. juli 1978, 4; «Ørndalen blir søppelplassen: Kvern i ferd med å gå av mote,» *Tromsø* 27. juni 1975, 4; Gunnar Grytås, «Tromsø formannskap: Tvil om søppelanlegg,» *Nordlys* 14. juni 1988, 2.

tilsynelatende, spredd over alt: I "grøfter og andre fordums idylliske omgivelser."²⁴⁵ Etter en samtale med fire innbyggere kunne reportasjen slå fast at det var byens innbyggere som var grunnlaget for forholdene. En uttalte til avisen at: "Både voksne og barn bør ta seg selv i nakken for å gjøre noe med søppel-problemet. Det ser ofte ille ut i byen, for ikke å snakke om i grønne og naturen ellers."²⁴⁶ Andre var derimot ikke med på denne tankegangen. I et svar til avisens reportasje hevdet debattanten A. Presterud at man hadde glemt "minst et av våre utmerkede rottekopper."²⁴⁷ Ansvaret for byens generelle urenheter lå i stor grad ikke hos den menneskelige innbygger, men urbane fugler. Han skrev:

Jeg sikter til alle kråker og måser som flakser over oss hver eneste dag. Tidlige morgenvandrere kan daglig både merke og se hva de driver med. Jo, fuglene samler seg om søppelboksene. De roter og sliter litt i innholdet og trekker esker og papptallerkener bortetter fortau og gater. Det kan bli vanskelig å lære disse "innbyggere" folkeskikk.²⁴⁸

Presterud pekte på måker og kråker som forsøplende arter og, i de følgende årene ble poenget brakt opp igjen rundt flere aspekter av byens kamp mot det urene og forurensende. I 1983 rapporterte *Tromsø* fra et møte i byens formannskap rundt gatekjøkkenenes bidrag til forsøplingen av byen. Av de mange innleggene i debatten påpekte da, Helge Jacobsen fra Arbeiderpartiet, at de hjalp lite visst man om kvelden hev avfall i kommunens søppelbeholdere. Grunnen var "morgenfriske kråker og måser" som dro innholdet utover, og han etterspurte derfor "mer kråkesikre modeller."²⁴⁹ Noen år senere hevdet også en innringer til spalten byrunden i avisen *Tromsø* at det var måkene som forsøplet Tromsø. På lignende vis som Presterud argumenterte han for at det var feil å beskyldte byens innbyggere for forsøpling. Han hadde selv observert hvordan "måsene stiller seg på søppelkassene og drar opp søppel på jakt etter noe spiselig," og avsluttet med at man enten fikk "skyte noen måser... eller bygge om papirkurvene"²⁵⁰

Bekymringen for forurensende fugler strakk seg lenger enn bare søppel i byen. Sentralt i byens avfallshåndtering var den sanitære søppelfyllinga. Sett i forhold til åpen dumping

---

²⁴⁵ «I en gatekjøkken-tid: Tromsøfolk er både natur- og "bysvin,» *Nordlys* 18. oktober 1974, 2.

²⁴⁶ «I en gatekjøkken-tid,» 2.

²⁴⁷ A. Presterud, «Flytende natursvin,» *Nordlys* 24. oktober 1974, 2.

²⁴⁸ Presterud, «Flytende natursvin,» 2.

²⁴⁹ «Formannskapet: Hold byen gatekjøkken-rein,» *Tromsø* 1. juni 1987, 6.

²⁵⁰ «Byrunden: Måse-griser,» *Tromsø* 23. juni 1987, 6. Tilsynelatende en spalte hvor folk ringte inn og sa sin mening om saker som opptok dem.

innebar det at avfallet ble plassert i kompakte lag og til slutt dekket over, men selv om den var designet for å være mer hygienisk var den like mye en plage. En rekke kommentatorer og avisartikler tok opp strukturens uhygieniske side der tilstedeværelse av urbane fugler var et synlig aspekt. Ved søppelplassene "vokser den hærske av skrikende glupske måser som fråtser i tømmeplassenes herligheter, er med å spre de ut over øyområdet ... og bringer urenslighetene der vi helst skulle unngå dem," poengterte *Nordlys* i 1966.²⁵¹ Utsagnet var i en lederartikkel brukt som argument for hvorfor fyllingene var uhygieniske og lite tiltalende, hvor det sentrale temaet var hvorfor man burde si seg ferdig med denne formen for avfallshåndtering.

Selv om artikkelen argumenterte for en slutt på søppelplassen som byens avfallshåndtering besto strukturen de neste tiårene, likedan ble også urbane fuglers uhygieniske og sjenerende karakter et sentralt element ved dem. I den sammenheng var det spesielt en sak som sto frem. Sommeren 1975 fattet kommunestyre i Tromsø et vedtak om et nytt avfallsdeponi ved Ørndalen, nord på Tromsøya. Sentralt beliggende og godt skjermet var den regnet som det beste alternativet og kommunen tok sikte på drift i rundt tjue år. Ti år senere var det derimot slutt. Mengden avfall hadde nådd det fylkesmannens miljøvern avdeling hadde satt som grensen og avfallsplassen måtte stenge. Likevel fantes det et alternativ. I direkte nærhet til fyllingen lå et steinbrudd kommunen nå så for seg kunne erstatte den gamle fyllingen.²⁵²

Forslaget om ny fylling ved Ørndalen var kontroversielt. I media var det en gjenstand for omfattende kritikk fra beboere ved borettslagene ved Stakkevollan, beliggende like i nærheten av den eksisterende søppelplassen. Høsten 1985 lurte en innringer til byrunden på om de som bodde nærheten aldri skulle få slippe unna. Den ukjente kvinnen var fortvilt over kommunens ønske om å etablere en ny søppelfylling like i nærheten av den nåværende og pekte spesifikt på et problem. Søppelplassen ledet til at naturen rundt ble seende ut som "en svinesti fordi fuglene sprer søppel ut over et stort område."²⁵³ Saken var også tema i en reportasje publisert en måned senere i samme avis. Under overskriften "søppelfyllinga ødelegger bomiljøet," ble en rekke problematiske forhold tatt opp vedrørende den eksisterende, der frykten var at disse ville øke når den nye ble etablert.²⁵⁴ Journalisten Kjellaug Lindvåg beskrev da, blant annet,

---

²⁵¹ «Søpplet må brennes,» *Nordlys* 3. september 1966, 2.

²⁵² Avsnittet er basert på avisomtale. Se: «Gledelig for Tromsdalen: Ørndalen blir sted for søppelfylling. Kvern eller kompaktor avgjøres i høst,» *Nordlys* 27. juni 1975, 2; Kjell-Gunnar Eriksen, «Ørndalen må stenges i år: Ny søppelplass til høsten,» *Nordlys* 5. mars 1985, 2.

²⁵³ «Byrunden: Søppel,» *Tromsø* 25. september 1985, 6.

²⁵⁴ Kjellaug Lindvåg, «Søppelfyllinga ødelegger bomiljøet,» *Tromsø* 31. oktober 1985, 4.

det som ble kalt "et av de synlige bevisene."²⁵⁵ Naturen rundt søppelplassen var i stor grad forsøpлет og dette kom av måker og kråker som dro med seg avfallet ut over et større område. I tillegg kom det sjenerende synet av de "store og velfødde fuglene som svermer over fyllinga og nærmeste omegn."²⁵⁶ Fra helserådet i kommunen ble det også antydnet at de kun kom til å godkjenne den nye fyllingen visst man sørget for å fylle over avfallet med masser hver dag og, at det eventuelt ble lagt netting over. Dette var ment til hindre at urbane fugler fikk spredd søpla rundt omkring.²⁵⁷

Til tross for motstanden ble det nytt søppeldeponi ved Ørndalen. 13. november 1986 meldte *Tromsø* at kommunestyret nå hadde godkjent reguleringsplanen for søppelfyllinga, ilagt den var også tildekking av avfallet.²⁵⁸ Saken tok derimot ikke slutt. 22. november rapporterte *Nordlys* om at kommunen muligens brøt vilkårene. Ifølge beboere ved Stakkevollan var de blitt lovet daglig tildekking av avfallet, men at dette ikke ble gjort. Resultatet var at måker og kråker dro "søpлет med seg oppover mot borettslagene."²⁵⁹

De offentlige kommentarene trakk alle frem en tilknytning mellom urbane fugler og søppel. De spredte, spiste og levde rundt det. Generelt sett var de symboler på den større krisen Tromsø måtte håndtere, enten det var byens urenheter eller den uhygieniske siden ved avfallshåndtering søppelfyllinga representerte. I alt kunne dermed det grunnleggende synet rundt fuglene oppsummeres i et ord, nemlig søppel. Dette var tydelig artikulert i en rapport NINA produserte for kommunen i 1992. Rapporten som drøftet måker og kråkers tilstedeværelse ved søppelfyllingen og trusselen de representerte ovenfor lufttrafikken fra flyplassen bar den enkle tittelen: "Konflikt søppelfugl/fly i Tromsø."²⁶⁰

4.2 – En økologisk trussel

Forsøpling var ikke den eneste frykten rundt Tromsøs urbane fugler. Imens innbyggere, politikere og journalister offentlig bemerket måkers tilknytning mot søppelbokser og avfallsplasser manifesterte det seg en også en annen historie rundt fuglene. En fortelling som sentrerte seg rundt den større balansen i naturen.

---

²⁵⁵ «Søppelfyllinga ødelegger bomiljøet,» 4.

²⁵⁶ «Søppelfyllinga ødelegger bomiljøet,» 4.

²⁵⁷ Kjell-Gunnar Eriksen, «Ny søppelfylling i Ørndalen: Helserådet er skeptisk,» 9. november 1985, 2.

²⁵⁸ «Ny søppelfylling,» *Tromsø* 13. november 1986, 4.

²⁵⁹ Kjell-Gunnar Eriksen, «Bare griseri i Ørndalen, hevder beboere på Stakkevollan: Kommunen bryter vilkårene?,» *Nordlys* 22. november 1986, 2.

²⁶⁰ Karl-Birger Strann, *Konflikt søppelfugl/fly i Tromsø* (Norsk Institutt for Naturforskning: Oppdragsmelding 149).

I 1859 publiserte den britiske naturalisten Charles Darwin verket *On the origin of species*.²⁶¹ Argumenterende for naturlig seleksjon som hovedmekanismen bak evolusjon presenterte han et grunnleggende prinsipp ved naturen. Alt organisk liv økte i antall med en geometrisk rate.²⁶² Gjennom en rekke kalkulasjoner kom han derimot frem til at det måtte finnes en rekke strukturer i naturen som hindret dette. Individuer, arter og miljøets interaksjoner formet en kamp for tilværelsen og hindret denne økningen. Han skrev blant annet: "The amount of food for each species of course gives the extreme limit to which each can increase; but very frequently it is not the obtaining food, but the serving as prey to other animals, which determine the average numbers of a species."²⁶³

Selv om Darwin ikke var den første til å uttrykke grunnleggende økologiske ideer dannet hans tanker en basis for den naturvitenskapelige disiplinen økologi. Et felt som satte seg som mål å studere det store samspeillet i naturen. Gjennom de neste hundre årene var også dette primært et vitenskapelig tema, men tok en ny form i andre halvdel av 1900-tallet. I perioden historiker Donald Worster kalte the age of ecology spilte denne tanken en sentral rolle i media, politikken og samfunnet generelt.²⁶⁴ Den darwinistiske tanken, sammen med søppel, formet deler av debatten rundt urbane fugler i Tromsø. Flere fryktet det en kommentator i 1975 kalte "en skjevhet i fugleverden."²⁶⁵

Med utsagnet ovenfor siktet debattanten til en økning måkebestanden og bekymringer rundt dette var han ikke alene om. Tre år tidligere hadde Einar Brun gjort en lignende kommentar til *Nordlys* vedrørende generelle trender i sjøfuglbestanden. Måkene hadde spesielt økt i antall, forklarte han, og la senere til at "stormåsen" nå hadde "fått for stort vingeslag."²⁶⁶ I 1978 hevdet også en kommentator i byrunden at "bestanden av måser og terner samt kråker i Tromsø nå er over det ansvarlige."²⁶⁷ Det var, ifølge han, ikke mulig å unngå dem lenger hverken i byen eller naturen. En som kun omtalte seg som fuglevenn var mer delt i synet. I 1985 ga han uttrykk for at han hadde "intet imot fugl, men det spørs om det ikke også kan bli for mye av det gode."²⁶⁸

---

²⁶¹ Charles Darwin, *On the Origin of Species* (Oxford: Oxford university press, 2008)

²⁶² Darwin, *On the Origin of Species*, 51.

²⁶³ Darwin, *On the Origin of Species*, 54 – 55.

²⁶⁴ Se Donald Worster, *Nature's Economy: A History of Ecological Ideas* (Cambridge: Cambridge University Press, 1994).

²⁶⁵ Røst fra Rekvik: Red rypene, skyt måsene,» *Tromsø* 5. september 1975, 2.

²⁶⁶ Kjartan Berg, «Sjøfuglbestanden går ikke tilbake: Havsula brer seg,» *Nordlys* 18. juli 1973, 6.

²⁶⁷ «Byrunden,» *Tromsø* 12. august 1978, 5.

²⁶⁸ «Byrunden,» *Tromsø* 18. mars 1985, 5.

Myriadene av tekst i byens lokalaviser pekte alle på en grunnleggende årsak til skjevheten. Det var søppel som hadde skapt de store populasjonene av måker og kråker. Den grunnleggende logikken var at samfunnet hadde en overproduksjon av avfall, som igjen ga de urbane fuglene lettere tilgang på mat. Likt Darwins poeng, forfektet de at økt mattilgang hadde økt bestandenes populasjonsgrense. Kommentatoren fra 1978 hevdet for eksempel at "det ikke kunne være meningen å opprettholde måseflokkene med å fore dem med søppel fra godtfolks etterlatenskaper."²⁶⁹ Fuglevennen satte fokus på søppelfyllingene og poengterte at de var "fødselsstua og forråds-kammer for kråker og andre fugler."²⁷⁰ Kommentatoren fra 1975 var enig dette, men trakk også frem mangelen på predasjon. Han poengterte: "måsen er jo merkelig nok den mest fredete fugl av alle og ingen andre blir foret slik som den av oss."²⁷¹

Høye fuglebestander skapte også frykt for den større balansen i naturen. I Tromsøs aviser var flere oppslag sentrert rundt økologiske forstyrrelser tilknyttet måker og kråker. I 1972 publiserte avisen *Nordlys* en større reportasje rundt svartbaken (*Larus marinus*, Norges største måke) hvor det sentrale temaet var trusselen den representerte mot sjøfuglbestanden. I artikkelen ble det beskrevet hvordan det ikke var uvanlig å høre om katastrofale tilbakeganger innen sjøfuglbestanden. Mennesket kunne ta på seg noe skyld for dette, men det var svartbaken som måtte ha hovedskylden. Den hadde de siste årene hatt en enorm vekst og var nå "en meget alvorlig beskatte av våre sjøfugler."²⁷² På brutalt vis beskrev artikkelen videre hvordan dette var synlig i forhold til ærfuglen (*Somateria molissima*). Svartbaken "rev i stykker ungene, spiste dem opp og gikk ikke av veien med å angripe også voksen sjøfugl som alke."²⁷³ I en uttalelse til avisen poengterte Einar Brun at dette dermed var en tilstand viltneidene burde ta opp. Det var i det hele et spørsmål om hvilken sjøfuglbestand man ønsket, "om det er et veldig antall svartbak eller mer av annen sjøfugl."²⁷⁴

I artikkelen ble dermed svartbakens status som rovdyr gitt en destruktiv kraft i naturen. Deres økning i antall hadde skapt en økologisk forstyrrelse, og nå truet de med å ødelegge mer verdifull natur. Bruns utsagn plasserte dem i tillegg som verdiløse enheter. I det hele var det ikke ønskelig fra hans side at svartbaken fikk eksistere i det antallet den tilsynelatende gjorde.

---

²⁶⁹ «Byrunden,» 12. august 1978, 5.

²⁷⁰ «Byrunden,» 18. mars 1985, 5.

²⁷¹ «Røst fra Rekvik,» 2.

²⁷² «Svartbaken – En alvorlig fare for ærfuglbestanden,» *Nordlys* 26. juli 1972, 3.

²⁷³ «Svartbaken,» 3.

²⁷⁴ «Svartbaken,» 3.

Kort sagt var svartbaken verdiløs og ødeleggende sett i forhold til annen natur, akkurat som søppel.

To større reportasjer i *Tromsø* tok opp samme tematikken. I stor grad basert på naturviteres uttalelser presenterte den to økologiske forstyrrelser tilknyttet urbane fugler, begge med et fundament i søppel. Det var årsaken til de store bestandene og likt søppel måtte nå de urbane fuglene stå til ansvar for både større ødeleggelse og smittespredning.²⁷⁵ Ifølge Paul Hagala, vitenskapelig assistent hos fiskerikonsulenten i Nordland, var måker årsaken til at flere fiskevann i regionen nå var ødelagt. Grunnet rester etter fiskesløying og annet avfall etterlatt av mennesker hadde måkene trukket innover landet og, på den måten "invadert mange av våre fiskevann."²⁷⁶ Utviklingen var dårlig nytt for fisk. I fuglenes avføring var det, som han forklarte videre, parasitter som ledet til forsteining i fisketarmen. Etter en tid døde de og fløt opp mot overflaten, bare for å bli spist av måker igjen og "ringen var sluttet."²⁷⁷ Bruken av ordet invasjon er i denne sammenheng interessant og jeg kommer innom denne anvendelsen av militaristiske metaforer i neste delkapittel.

For marinbiologen Rob Barrett, vitenskapelig assistent ved Tromsø museum, var måker rovdyr hvorpå utviklingen med en økende måkebestand var "en trussel mot mange fugleslag."²⁷⁸ Barretts kollega Wim Vader trakk også frem det samme aspektet og uttalte året etter: "Når det er mye kråker og måker på sted virker det alltid inn på småfuglbestanden."²⁷⁹

I forbindelse med sjøfuglkollapsen i 1987 (Se forrige kapittel) ble også den større balansen i naturen brakt på banen igjen. I et intervju med *Nordlys* hevdet da den autodidakte dyrevennen Øivind Dahl at nedgangen i stor grad skyldtes de urbane fuglene. Det var "oljesøl, mink, rev, måse, ravn og kråke," som utgjorde den største faren for sjøfuglene.²⁸⁰ I den forstand hadde også Dahl et forslag til hvordan man kunne få korrigert naturen. Man måtte skyte ned alle hordene av fugler som vokste opp på søppelplassen. Dette var nødvendig visst mennesket ønsket å "få balansen i naturen tilbake på dette området."²⁸¹ Dahl trakk dermed frem igjen den grunnleggende holdningen ovenfor urbane fugler i perioden, som rovdyr hadde de stor

---

²⁷⁵ Svein Erik Bakken, «Måsen ødelegger innlandsfiske og fuglebestanden og, - Vårt overflodsamfunn er årsaken til problemet,» *Tromsø* 23. juni 1977, 9; Anne Buvik, «Lite kan gjøres for å redusere bestanden: Kråker og måser lever godt på vårt avfall,» *Tromsø* 24. august 1978, 8.

²⁷⁶ Bakken, «Vårt overflodsamfunn er problemet,» 9.

²⁷⁷ Bakken, «Vårt overflodsamfunn er problemet,» 9.

²⁷⁸ Bakken, «Vårt overflodsamfunn er problemet,» 9.

²⁷⁹ Buvik, «Lite kan gjøres for å redusere bestanden,» 8.

²⁸⁰ Knut Smistad, «- Spør meg heller om sjøfugldøden,» *Nordlys* 29. januar 1987, 9.

²⁸¹ Smistad, «- Spør meg heller om sjøfugldøden,» 9.

ødeleggende kraft ovenfor naturen. Samtidig pekte han med forslaget sitt på det som allerede var en annen debatt i perioden: Hvis måker og kråker hadde sjenerende, smittebærende og sjenerende karakteristikk var det nødvendig med tiltak.

4.3 – Krig eller renovasjon?

Uønskede deler av samfunnet eller ulike økosystem blir ofte referert til gjennom metaforer. Det hjelper med å identifisere fienden det må iverksettes tiltak mot for at naturen eller samfunnet skal nå en idealtilstand.²⁸² Dette har spesielt vært tilfelle innenfor det naturvitenskapelige feltet invasjonsekologi. Som navnet antyder har det vært preget av militaristiske referanser innen konseptualiseringen av artene, samt responsen mot dem. Arter kategorisert som ikke-tilhørende i et miljø blir stemplet som invaderende, og med det blir også drastiske tiltak som "krig" legitimert.²⁸³ Med måker og kråker som herjet, forsøpelt og ødela mer ettertraktet natur var det et lignende tilfelle som forekom i Tromsø. Selv om fuglene ikke var invaderende ble metaforen krig brukt til å markere arter som måtte bli håndtert for en bedre natur. Mange var derimot ikke enige i at dette var et effektivt tiltak mot byens urbane fugler. I stedet måtte man gå til kjernen av problemet, og i den sammenheng ble en ny metafor fremtredende.

Våren 1976 erklærte Tromsø jakt og sportsfiskeforening krig mot kråkene i byen. Kåre Johansen, formann i foreningens jaktutvalg, forklarte den foreløpige planen til avisen *Tromsø*. I løpet av de neste fem årene skulle de ta livet tusen kråker i året, hovedsakelige ved bruk av feller. De regnte med at skyting ville være lite effektivt og turte ikke å legge ut åte da hunder kunne få dette i seg (antageligvis var det snakk om forgiftet åte). Bakgrunnen for krigslysten var mangfoldig. Slik Johnsen uttrykte det, var både søppel og økologi inne i bildet. Kråka var til "sjenanse på fyllinger og ved minkfarmer," og på Tromsøya hadde den "maktet å ødelegge den rypebestanden vi har her i området."²⁸⁴ Fra å være 150 stykker for bare noen år tilbake var det nå, ifølge Johnsen, bare rundt 25 igjen. Likt søppel måtte kråker bli håndtert raskt og effektivt.

Krigserklæringen møtte derimot motstand. Ikke alle var enige med at dette var et nødvendig og effektivt tiltak. Kun fire dager etter *Tromsø* rapporterte om planene dukket et leserinnlegg

---

²⁸² Zachary J. S. Falch, *Weeds: An Environmental History of Metropolitan America* (Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh press, 2010); Brendon M. H. Larson, «Entangled Biological, Cultural and Linguistical Origins of the War on Invasive Species,» I *Sociocultural Situatedness*, red. Roslyn M. Frank m.fl (Berlin: Mouton de Gruyter, 2008).

²⁸³ Larson, «Entangled Biological, Cultural and Linguistical Origins,» 186 – 187.

²⁸⁴ Helge Åmotsbakken, «5000 kråker skal avlives: «Kråke-krig» skal settes i gang i Tromsø,» *Tromsø* 2. april 1976, 24.

opp i avisen. Underskrevet med initialene L.J. tok det opp flere aspekter ved både arten og krigen. Ifølge skribenten hadde han "vanskeligheter med å skjønne tankegangen bak og logikken i denne" bekjempelsen.²⁸⁵ En økning i bestanden av enkelte dyr skyldtes nettopp at næringstilgangen, primært om vinterhalvåret, hadde forbedret seg. Artene som nettopp hadde hatt en slik fremgang de siste årene var kråke, måke og rødrev. Dette var omnivore arter, poengterte han, man gjerne fant ved søppeldyngene og økologisk sett var derfor disse artene "renovasjonsdyr."²⁸⁶ Naturen hadde reagert på overproduksjonen av åtsler (dvs. søppel) gjennom økt produksjon av åtsler og, dermed var bestandsmengden man så av disse arter "naturens svar på vårt levevis."²⁸⁷ I alt, konkluderte han, var verken kråker eller måker uten en betingelse i naturen. Mennesket kunne derfor heller ikke kategorisk stemple artene som skadedyr, hvorvidt de gjorde skade eller ikke var alltid et komplisert spørsmål. Skulle man håndtere problematikken med høye fuglebestander var det "klokest i å la kråkene ha den plassen de har i vårt overflodsamfunn, til vi selv lærer å ta vare på og nyttiggjøre oss det av matrester og avfall vi i dag strør rundt oss med. Klarer vi det vil kråkene forsvinne av seg selv."²⁸⁸ En måned senere la L.J. vekt på det samme i et nytt leserinnlegg publisert i *Nordlys*. Det generelle poenget var igjen at "uten mat og drikke duger kråka ikke."²⁸⁹ Søppel var den viktigste faktor til en økt bestand og dermed måtte tiltakene rettes inn mot bedre renovasjon.

Selv om L.J. argumenterte for en annen forståelse rundt kråker forsterket konklusjonen hans forbindelsen mellom fugl og søppel. Han skapte en kausal sammenheng mellom dem, visst de hadde reist seg grunnet søppel ville de også forsvinne med søplet. Kort sagt, de var søppel. I de påfølgende årene var dette også et grunnleggende trekk ved argumentasjonen mot aktiv bekjempelse av måker og kråker. En artikkel i *Tromsø* konkluderte i 1977 med at "vil vi ha kontroll på måsen, da må vi ta bedre vare på maten og avfallet."²⁹⁰ Wim Vader hadde en lignende uttalelse til samme avis og forklarte: "Det beste vi kunne gjøre var nok å minske tilgangen på mat for fuglene, sørge for å dekke til søppelplasser og ta bedre vare på fiskeavfall. Egntlig tror jeg dette vil være en mer effektiv metode enn å gripe til geværet."²⁹¹

Til å begynne med det ble det heller aldri noe av Tromsø jakt og sportsfiskeforening sine planer. Juni 1976 meldte *Tromsø* at krigen mot kråkene var utsatt til høsten. Foreningen hadde

---

²⁸⁵ L.J., «Om «kråke-krigen»,» *Tromsø* 6. april 1976, 8.

²⁸⁶ L.J. «Om «Kråke-krigen»,» 8.

²⁸⁷ L.J., «Om «kråke-krigen»,» 8.

²⁸⁸ L.J., «Om «kråke-krigen»,» 8.

²⁸⁹ L.J. «Krig mot kråkene», *Nordlys* 5. mai 1976, 4

²⁹⁰ «Bakken, «Vårt overflodsamfunn er årsaken til problemet,» 9.

²⁹¹ Buvik, «Lite kan gjøres for å redusere bestanden,» 8.

kommet for sent i gang og fuglene hadde allerede lagt egg var den avgitte grunnen. Samtidig la journalisten Jonny Hansen trykk på behovet for kamp. Problemet hadde nemlig bare økt siden krigserklæringen tidligere det året. Kråka dominerte i bybildet og herjet også rundt omkring i fylket. På Kvaløya skulle blant annet kråker ha forårsaket stor skade på potetavlingen til en lokal mann. Slik avisen presenterte saken hadde mannen akkurat satt potetene og gått inn for å ta en kvil. Når han kom ut igjen var alle borte, "kråka hadde vært på ferde."²⁹² Den destruktive kraften til fuglene eksisterte fortsatt, men selv om artikkelen satte høsten som startpunkt for krigen er det ikke dokumentert at jaktforeningen noen gang iverksatte planene.

Selv om jakt og sportsfiskeforeningen trakk frem flere argumenter for krig var den grunnleggende tanken særlig tilknyttet konservering. Med formålet om bedre viltforvaltning hadde naturvitere i løpet av 60, og 70-tallet undersøkt rovdyrbekjempelse som et effektivt middel for dette. Fra norsk hold gjennomførte blant annet biologene Svein Myrberget, Per Krigsvoll og Kjell Einar Erikstad i 1975 det de kalte "et forsøk på å desimere en kråkebestand."²⁹³ Utført på Tranøya like i nærheten av Senja var de sentrale spørsmålene, slik de beskrev i den medfølgende forskningsartikkelen (publisert 1976), hvilke arter av fugl eller pattedyr som tok størst antall fugleegg fra lirypa, hvorvidt det var mulig å desimere antall eggspisende fugl med konsentrert bekjempelse og i hvilken grad dette medførte et redusert tap av rypeegg.²⁹⁴ Forsøket gikk ut på at de hadde forgiftet hønseegg med giftstoffet alfa-kloralose og la dem ut på Tranøya i en rekke kunstige reir, i alt 204 egg. Siden ble reirene daglig undersøkt, mens hele øya også ble gjennomgått der funn av døde eggspisende fugler ble forutsatt til å være en del av bekjempelsen.²⁹⁵ I konklusjonen slo forskerne fast at det var kråka som var den viktigste predatoren på Tranøya. Til tross for et par måker også var tatt på giftegg ble den største andelen død fugl funnet til å være kråker. Bekjempelsen hadde derimot hatt liten effekt på rypeproduksjonen og dataene viste at eggtapet til lirypa ikke var påvirket av bekjempelsen.²⁹⁶

Til tross for at den vitenskapelige studien påviste en minimal effekt av kråkebekjempelse demonstrerte den et sentralt poeng ved konservering. For en bedre natur kunne forskere og

---

²⁹² Jonny Hansen, ««Krig» planlegges og til høsten blir det: Farlig å være kråke,» *Tromsø* 23. juni 1976, 24.

²⁹³ Svein Myrberget, Per Krigsvoll og Kjell Einar Erikstad, «Et forsøk på å desimere en kråkebestand,» *Sterna* 15, 1 – 4 (1976).

²⁹⁴ Myrberget, Krigsvoll og Erikstad, «Et forsøk på å desimere en kråkebestand,» 127.

²⁹⁵ Myrberget, Krigsvoll og Erikstad, «Et forsøk på å desimere en kråkebestand,» 128.

²⁹⁶ Myrberget, Krigsvoll og Erikstad, «Et forsøk på å desimere en kråkebestand,» 130.

jegere ty til bekjempelse av de verdiløse enhetene. Artene som i et antroposentrisk syn var til skade for mer funksjonelle deler av naturen, for eksempel ettertraktede jaktobjekt som rypa. I perioden etter krigserklæringen til jakt og fiskeforeningen var også konservering et sentralt argument tilknyttet behovet for kråkebekjempelse.

I et leserinnlegg publisert i *Nordlys* høsten 1976 fastslo Jan Leirvik at mennesket nå holdt på å utrydde rypa. Han var, som han selv beskrev det, en aktiv jeger og hadde ikke unngått å legge merke til "at rypebestanden har gått katastrofalt tilbake i enkelte områder."²⁹⁷ Årsaken til dette knyttet Leirvik til flere faktorer, men for områder i nærheten av urbane strøk mente han det var koblet til "de unaturlig store kråke og ravnbestandene."²⁹⁸ Dette var arter, fortsatte han, som hadde tilpasset seg sivilisasjonen og som sammen med måkene bare økte i antall. Alt grunnet søppelfyllingene som var med på å opprettholde de gjennom vinteren. Når våren kom, dro de så på rov ute blant rypene. I alt konkluderte han med at "dersom vi igjen skal få opp rypebestanden, må det tynnes betraktelig ut i kråke og ravnebestandene. Dette burde være en oppgave for jeger og fiskeforeningene."²⁹⁹ En reportasje i *Tromsø* rundt rypeforsker Johan B. Steens forsøk på kråkekrig ved Ringvassøya i 1978 oppsummerte det hele godt. Overskriften lød: "Krig mot Ringvassøy-kråkene, et ledd i effektiv viltpleie."³⁰⁰ I den påfølgende artikkelen var det også lagt vekt på hvordan å kvitte seg med kråkene som ble alet opp ved søppelplassene var det eneste håpet for å redde rypa.

Tydeligvis var derimot Steen delt i synet. Til tross for hans forsøk på krig forfeftet han også det motsatte synet. I en artikkel publisert i *Nordlys* samme året jakten på Ringvassøya forekom, uttalte han: "renovasjon var beste løsning."³⁰¹ Kjernen i problemet var, ifølge Steen, den store mengden fugl som hadde tilhold på søppelplassene og dette kunne best løses gjennom en mer forsvarlig avfallshåndtering. Samtidig fantes det tilfeller hvor krig kunne være et effektivt middel. For kråker som hovedsakelig livnærte seg på småvilt som ryper og dermed gjorde store innhogg i sistnevnte bestand kunne skyting fungere. Dette gjaldt derimot bare mindre områder der skytingen også måtte utføres årlig for at virkningen skulle bli varig.³⁰²

---

²⁹⁷ Jan Leirvik, «Stopp, vi utrydder rypa!», *Nordlys* 11. oktober 1976, 4.

²⁹⁸ Leirvik, «Stopp, vi utrydder rypa!», 4.

²⁹⁹ Leirvik, «Stopp, vi utrydder rypa!», 4.

³⁰⁰ «Krig mot Ringvassøy-kråkene, et ledd i effektiv viltpleie», *Tromsø* 5. mai 1978, 6.

³⁰¹ «Professor Johan B. Steen: Kråkekrig bare i spesielle tilfeller: - God renovasjon er beste løsning», *Nordlys* 31. mars 1978, 3.

³⁰² «God Renovasjon er beste løsning», 3.

Helt generelt var dermed krig mot kråker et omstridt tema. Ikke alle var, som vist ovenfor, enige i dette tiltaket. Dette til tross forekom det en rekke bekjempelser i og rundt Tromsø fra slutten av 70-tallet. Felles for alle disse sakene var både urbane fuglers ødeleggende karakter og konservering. I 1978 ba viltnemnda Karlsøy kommune om å øke skuddpremien på ravn og kråke fra to til femten kroner, der bakgrunnen var angitt til å være de store svermene av fugler som desimerte rypebestanden. Fra 1. januar året etter ble også skuddpremien økt til den foreslåtte prisen med det resultat at kommunen holdt på å "sprengte alle budsjetttrammer" etter overivrige jegere.³⁰³ Tilsynelatende bar også skuddpremien resultater. I 1981 meldte *Nordlys* at viltnemnda i kommunen hevdet i en rapport at Karlsøy hadde den beste rypebestanden i hele Troms fylke. Årsaken var lagt til å være nettopp den store premien på både kråke, ravn og villmink.³⁰⁴

For måkens del viste deres tilhold ved Tromsø lufthavn seg å bli dødelig i 1984. I lengre tid hadde fuglene representert en trussel for trafikken ved flyplassen. De kunne utgjøre stor skade på flyene og var derfor heller ikke ønsket i området. Blant annet fantes det tilfeller hvor måker hadde forårsaket et fly til å avbryte landing. Bakkemannskapet hadde dermed i flere år forsøkt en rekke tiltak som egganking og lydeffekter for å få bukt med plagen, men måkene vendte seg fort til lyden. Løsningen for lufthavnen var å hyre Tromsø jakt og fiskeforening til å skyte måkene denne våren og i alt skulle 250 skudd ha blitt løsnet en kveld.³⁰⁵

I Tromsø forekom det første dokumenterte tilfellet av kråkebekjempelse i 1988. Dette året søkte jakt og fiskeforeningen kommunen om støtte til å bekjempe kråkene på Tromsøya, særskilt ved Ørndalen søppelfylling. I søknaden la de vekt på både fuglenes sjenerende egenskaper, søppelspredning og trusselen de representerte ovenfor rypa. Igjen var det også planlagt fangst med feller og man hadde sådan tatt kontakt med Tromsø museum som hadde sagt seg villige til å motta fangsten til forskningsmessige formål.³⁰⁶ Søknaden ble godkjent fra kommunen, hvor man la til: "Hvis prøveordningen viser seg å være vellykket kan de regne med å få tillatelse til å fortsette fangsten."³⁰⁷

---

³⁰³ Fortellingen er basert på: «Kråkejakt i Karlsøy blir ikke billig,» *Tromsø* 21. oktober 1978, 24; Holger R. Raste, «Kråkejakt i Karlsøy: Sprenger alle budsjetttrammer,» *Tromsø* 20. juli 1979, 2.

³⁰⁴ Karl Ingebrigtsen, «Skuddpremie gir resultater: Karlsøy har flest ryper,» *Nordlys* 12. oktober 1981, 2.

³⁰⁵ Avsnittet er basert på Øyvind Sundheim, «Jegeraksjon mot måse,» *Nordlys* 30. mai 1984, 2. Generelt sett er også begge avisene i fylt av mindre historier hvor måker hadde forstyrret lufttrafikken.

³⁰⁶ Even Jørgensen, «Kråkebekjempelse på Tromsøya,» Brev til Tromsø kommune, 630 – 642E, 631 Jakt, Byarkivet i Tromsø.

³⁰⁷ Odd Alvarstein, «Kråkebekjempelse på Tromsøya,» Brev til Tromsø jeger- og fiskeforening, 630 – 642E, 631 Jakt, Byarkivet i Tromsø

Samtidig forekom også forsøk på renovasjon. Ved etableringen av den andre søppelfyllingen ved Ørndalen var kravet, som nevnt i første delkapittel, at avfallet skulle tildekkes daglig. Rapporten til NINA rundt "søppelfugl" og lufttrafikken avslørte i tillegg at det flere steder var forsøkt å dekke "søppelplassen med et nett som hindrer at fuglene kommer inn til maten."³⁰⁸ Karl-Birger Strann, forfatter av rapporten, ga derimot uttrykk for at det ikke var sikkert dette tiltaket ville ha en omfattende effekt. Kanskje ble heller ikke problemet med "søppelfuglene" løst før Ørndalen ble vedtatt nedlagt i 1997.³⁰⁹

4.4 – Elsket kjæledyr

Siden opprettelsen av de første miljøvern, og dyrevernsorganisasjonene tidlig på 60 og 70-tallet hadde det eksistert et fundamentalt skille mellom dem. De bygde på ulike tradisjoner når det kom til det store målet å ivareta naturen. Der miljøvernforkjempere forfektet en bedre forvaltning av arter og hele økosystem, gjerne på en bekostning av andre arter, fokuserte dyrevernerne på individet og dets rettigheter.³¹⁰ Den samme forskjellen manifesterte seg i Tromsø. Mens naturvitere, innbyggere og andre aktører debatterte krig mot arten var det en rekke beboere som viste andre relasjoner mot individet. En serie artikler akkompagnert med bilder i media fortalte om særegne relasjoner mellom menneske og måker.

Individer ble ønsket velkommen i de mange hjem når fant artfisiell infrastruktur gunstig i forhold til det å danne et eget. Hekkende på og i nærheten av hus gjorde de seg selv tilgjengelige for menneskelig ivaretaking, som for eksempel var tilfellet med en hendelse i 1984. Dette året kunne *Tromsø* fortelle om 81-år gamle Jenny Nilsen som hadde blitt "matmor for måse-par."³¹¹ Den større historien var om et måkepar som gjennom flere år hadde hekket på eiendommen hennes og, som dette året hadde slått seg ned på fuglebrettet utenfor kjøkkenvinduet til Jenny. Resultatet var, som hun fortalte til avisen, at det hadde dannet seg en relasjon mellom dem. Måkene fikk mat av henne og, var heller ikke sene med å pikke på vinduet når serveringen uteble. I det hele hadde det blitt en stor hygge å ha dem der og, det ville bli "vemodig når ungene mine forlater redet."³¹²

---

³⁰⁸ Strann, *Konflikt søppelfugl/fly i Tromsø*, 9.

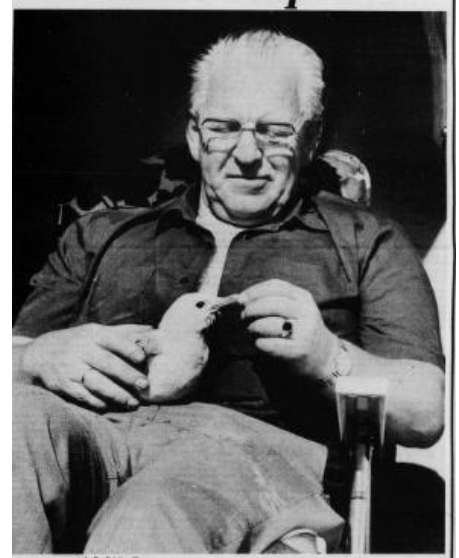
³⁰⁹ Ingeborg Moe, «- Endelig kvitt stanken: Nei til Ørndalen,» *Nordlys* 3. april 1997, 10 – 11.

³¹⁰ Ursula K. Heise, *Imagining Extinction*, 128 – 133.

³¹¹ John Strandmo, «Jenny Nilsen (81) har nok å henge fingrene i: Matmor for måsepar,» *Tromsø* 23. mai 1984, 24.

³¹² John Strandmo, «Matmor for måsepar,» 24.

Like mye så hekking på infrastruktur ga mennesket mulighet for å bry seg var det et tilfelle hvor mennesket gikk til nye nivå når det gjaldt ivaretakelse. Skadde måker skapte ofte sterke emosjonelle reaksjoner hos en rekke innbyggere i Tromsø. Familien Brox, for eksempel, holdt en måke som kjæledyr. Etter at den ble funnet i "en forkommen tilstand" hadde de begynt å ta hånd om den sommeren 1977. Det hele hadde ledet til både innkjøp av barnemat og badebasseng til måken der den etter hvert nærmest hadde blitt et familiemedlem.³¹³ En lignende hendelse forekom også året etter. Hos familien Jørgensen ble en måke funnet sittende fast i nettingen som var plassert over familiens bærbusker. Da fuglen ble skåret løs hadde den fort kommer på god fot med familiens feriegjest, Snorre Brandmo. Da avisen *Tromsø* besøkte familien fant de han sittende med måken fint plassert på fanget. Rolig ble den gitt både mat og vann hvor hele situasjonen var udødeliggjort gjennom et fotografi (Se bilde 4.1).³¹⁴

Bilde 4.1: Snorre Brandmo med måken på fanget. Publisert i *Tromsø* 26. juli 1983.

Lignende tilfeller fantes også for kråker. I 1984 meldte *Nordlys* om familien Hanssen som hadde en kråke til kjæledyr. Opprinnelig funnet i en dårlig tilstand året før på bakken hadde den blitt tatt inn, passet på og gitt mat av familien. Etter hvert var den blitt gitt navnet Lars og blitt en del av familiens hverdagsliv. Han satt på skulderen til familiens medlemmer under frokost, og hadde sågar forsøkt seg på hjelpe til med skift av sengetøy.³¹⁵ Dagen etter forklarte Lektor Arne Nilsen ved Tromsø museum at dette ikke var noe særskilt tilfelle. Det var mange som hadde slike fugler som kjæledyr i Norge. Når kråker var unge var det ikke noe problem å temme dem og ta de inn som husdyr. Samtidig la han til en advarsel. Folk måtte være nøye med alderen da "eldre kråker har som regel vært en ivrig gjest på søppelplassen, og kan ha i seg sykdommer."³¹⁶ Fuglens tilknytning til søppel var aldri langt unna, men under rette forhold kunne den bli ivaretatt. I hvert fall for en liten stund.

³¹³ Fortellingen om familien Brox er bygd på: Oddmund Daleng, «Måse som kjæledegge,» 11. august 1979, 18.

³¹⁴ Per Kristian Olsen, «Ufrivillig feriegjest i Grønnliveien på Tromsøya: De er blitt verdens beste kompiser,» *Tromsø* 23. juli 1983, 13.

³¹⁵ Øyvind Sundheim, «Kråka «Lars» alle tiders kjæledegge for Kroken -familie: - Kra, kra, skal vi ikke koke kaffe?,» *Nordlys* 17. april 1984, 2.

³¹⁶ Roger Ingebrigtsen, «Kråka er lett og temme,» *Nordlys* 18. april, 7.

4.5 – Å sette standarden for en ny måke

I mai 1983 publiserte *Nordlys* en større populærvitenskapelig artikkel fra Rob Barrett.³¹⁷ I artikkelen fortalte Barrett om flere forhold ved krykkja: Fra likheten med andre måker, deres trofaste parforhold og den registrerte bestandsøkningen i nyere tid. Arten var derimot neppe så kjent som de andre måkene. Den var "sjelden å treffe innerst i fjordene og nesten aldri å treffe over fastlandet," fastslo Barrett.³¹⁸ Likevel var den velkjent i noen byer. Barrett inkluderte et fotografi artikkelen, for øvrig tatt av Einar Brun, som viste krykkjer hekkende på en bygning. I bildeteksten forklarte han: "Så lenge man kan huske har krykkja hekket på havnebygninger i en rekke byer langs kysten fra Ålesund i sør til Vardø i øst."³¹⁹

Barretts sitat gikk til kjernen i et aspekt ved krykkja. Selv om den var kjent som en fuglefjellart var den ikke fremmed for å hekke på artfisiell infrastruktur. Den slo seg til ro der den selv ønsket, enten det var i fuglefjell eller by. Samtidig var nok Barrett lite klar over at han selv, nesten 30 år senere, skulle få observere fenomenet i nettopp Tromsø. Når dette forekom ville den grunnleggende tanken om måker og kråker som søppeldyr sette en viktig presedens. I stor grad lik andre måker ble den bare enda en sjenerende art i det urbane landskapet som bidro til smittespredning eller større ødeleggelser. Slikt ville også dyrevelferd spille en sentral rolle. Ved å være konserveringsobjekter ble de enda mer sårbare foran mennesket. De var arter som mer enn noen gang tidligere trengte å bli ivaretatt.

---

³¹⁷ Robert Barrett, «Krykkja – måsen med tre tær,» *Nordlys* 9. mai 1983, 6.

³¹⁸ Barrett, «Krykkja,» 6.

³¹⁹ Barrett, «Krykkja,» 6.

Kapittel 5 – Et nytt hjem

*Første par har sjekket inn på krykkje-hotellet: - Hjertelig velkommen (Overskrift i Nordlys, 16.03.22).*³²⁰

Etter nærmere 50 år hadde fortsatt ikke måkedebatten i Tromsø stilnet når kalenderen viste tallet 2015. Hver sommer når solen kikket frem og innbyggerne tok turen ut i finværet blusset den opp på nytt. Det ble klagd over måkeskiten som dekket det ellers idylliske bymiljøet, nattesøvnproblemer fra fugleskrik eller måker som hadde blitt så frekke at de stjal mat. Generelt sett hadde folk fått nok av de plagsomme fuglene.

Den gjentakende problematikken var også tema for et intervju avisen *iTromsø* utførte med marinbiologen Rob Barrett samme året. I intervjuet forsvarte han måkene. For han var "det snakk om intelligente og tilpasningsdyktige fugler," og når mennesket tilbydde både mat og gode hekkeplasser "skulle det bare mangle at de ikke drar nytte av det."³²¹ Det var midt i intervjuet uttalelsen falt. Barrett hadde sett krykkjer i byen og uttrykte: "I år er førstegang jeg ser dem i byen. Det skal bli spennende å se om de kommer tilbake neste år."³²² På det tidspunktet hadde han ingen anelse, men Barrett skulle til de grader få se krykkja igjen. I løpet av de neste årene ville antallet bare øke. Der byen i 2017 hadde 13 hekkende par hadde antallet steget til hele 380 fem år senere.³²³ Arten hadde funnet seg et nytt hjem, men dette var ikke holdningen hos alle. Fra et antroposentrisk syn førte bare krykkjas hekking i byen til støy, stank fra guano, og en generell tilgrising av byrommet. For mange var arten bare nok en måke i en allerede infestert by.

Bilde 5.1: Infrastruktur i Tromsø farget av avføring fra krykkja. Fotograf: forfatter.

³²⁰ Inger Præsteng Thuen, «Første par har sjekket inn på krykkjehotellet: - Hjertelig velkommen,» Hentet 01.10.23 fra: [Krykkje, Måse | Første par har sjekket inn på krykkjehotellet: - Hjertelig velkommen \(nordlys.no\)](#).

³²¹ Åsgeir Johansen, «Måsene flytter til byen,» Hentet 02.06.2023 fra: [Nå kommer måsene og inntar Tromsø by - itromso.no](#).

³²² Johansen, «Måsene flytter til byen.»

³²³ Sigurd Benjaminsen, Tone Kristin Reiertsen, Karl-Otto Jacobsen, *Urbane krykkjer i Tromsø: Effekter av tilrettelegging og avvisende tiltak* (Norsk institutt for naturforskning, NINA Rapport 2235), 3.

Byen har nærmest siden tidenes morgen blitt ansett som et menneskelig sted. Den er bygd av mennesket, for mennesket og uten plass for annet liv. Ifølge miljøfilosofen Thom van Dooren blir et sted dette gjennom at mennesket viser gjestfrihet ovenfor andre arter. Ved å erklære arter som velkomne eller uvelkomne plasserer det seg i sentrum av et spesifikt sted.

Mennesket antar at det har en større rett til verden ovenfor annet liv. Samtidig viser han hvordan denne grensen mellom velkommen og uvelkommen er flytende. Alt etter hvilke fortidige og fremtidige forhold som muligens eksisterer rundt en art blir den dømt til å ha et hjem eller ikke.³²⁴

I det følgende kapitlet benytter jeg Van Doorens konsept om gjestfrihet i en analyse av krykkja i Tromsø. Det vil vise at dette var det grunnleggende spørsmålet kommune, innbyggere og forskere møtte når arten ankom byen og hvordan det var tilknyttet fortidige forhold til rundt både måker og sjøfuglkonservering. Til slutt falt byen på en løsning som forsøkte å balansere på det å vise gjestfrihet eller ikke. Krykkja ble tilvist til spesifikk infrastruktur skapt for å være et hjem for arten, men med et mål å sakte utvise dem fra bykjernen.

5.1 – Ingen tilhørighet, men allikevel velkommen?

Når arter entrer nye områder oppstår det vanligvis spørsmål hvorvidt den hører til eller ikke. De blir stemplet etter hvorvidt de er fremmede eller alltid har hatt tilhold i landskapet basert på biologiske og kulturelle faktorer. Miljøhistoriker Emily O’Gorman har derimot poengtert at ved spørsmål om tilhørighet smelter de to sidene sammen i et større biokulturelt terreng av meninger. En arts tilhørighet blir aldri definert utelukkende på biologiske eller kulturelle aspekt.³²⁵ Ved krykkjas inntog til Tromsø oppsto et lignende tilfelle. Det sentrale spørsmålet var derimot ikke om arten hørte til, men om byen burde være gjestfri ovenfor krykkja og andre måker. I dette spørsmålet ble biologi og kultur sammensveiset på ulikt vis.

Sommeren 2020 nådde måkedebatten i Tromsø nye høyder. Selv om deres tilstedeværelse allerede hadde blitt diskutert i mange år, fremsto de nå som en større plage enn noensinne. Både innbyggere og politikere hadde sett seg lei deres framferd i byrommet og krevde tiltak. Pressen i Tromsø dokumenterte saken tett. I midten av juli rapporterte *Nordlys* ifra sentrum av byen hvor det grunnleggende temaet var måkeproblemet. Avisen hadde snakket med flere innbyggere som alle vektla et irriterende moment ved deres tilstedeværelse i sentrum. Måkene

---

³²⁴ Thom Van Dooren, *The Wake of Crows: Living and Dying in Shared Worlds* (New York: Columbia university press, 2019), kap 3.

³²⁵ Emily O’Gorman, «Belonging,» *Environmental Humanities* 5, 1 (2014).

var "plagsomme" og "forstyrrende" som gjorde det vanskelig å nyte mat ute.³²⁶ Det var blitt en "reell problemstilling" de måtte se på, slik daglig leder i Tromsø sentrum AS, Shilan Ghandani, uttrykte det.³²⁷ Dagen etter gikk en ny reportasje nærmere inn på situasjonen. *Nordlys* hadde foretatt et intervju med marinbiologen Rob Barrett som poengterte at det var fire arter i sentrum som utgjorde måkene og alle hadde ulik atferd. Det var krykkja som lagde støy og skeit ned vinduskarmer, men som ikke var aggressiv. I tillegg var det fiskemåken, samt gråmåke og svartbak. Det var de to sistnevnte Barrett mente mange opplevde som "skremmende og pågående."³²⁸ Det beste som dermed kunne gjøres, forklarte han videre, var å ikke mate måkene, samt sette opp "fysiske barrierer for hekking før hekkesesong."³²⁹

Fra kommunalt hold hadde også politikerne sett seg lei på situasjonen. Høsten 2020 meldte *iTromsø* at det gikk mot en "felles Gunnar-front i Tromsøpolitikken mot bymåsen"³³⁰ Årsaken var at høyrepolitiker Gunnar Pedersen, samt ordfører Gunnar Wilhelmsen (AP) på et kommunestyremøte var enige om å gjøre tiltak rettet mot å løse problematikken. De var blitt en større plage og årets sommer hadde vært den verste noensinne, var noe av det som ble vektlagt fra deres side.³³¹ Førstnevnte gikk også nærmere inn på det han anså som hovedutfordringen året etter. I et leserinnlegg publisert i *Nordlys* poengterte han behovet for tiltak fra kommunalt hold og la frem forslag til vedtak. Ifølge Pedersen hadde alle kommuner i Norge ansvar for det "lokale miljøvernet som skal sikre mennesket og andre arter et godt livsmiljø."³³² Måkeplagen som mange av byens innbyggere følte seg berørt av hørte derfor under Tromsø kommunes ansvarsområde og burde "behandles av kommunestyrets valgte representanter."³³³ Han skrev:

Måser kan være til plage og sjenanse for folk ikke bare på grunn av støyen de lager, men også fordi de kan skade bygninger ved å løsne takstein, blokkere takrenner og fordi avføringen inneholder stoffer som ødelegger malingen på hus og lakk på bilene.

---

³²⁶ Tonje Dønnestad Johansen, «Mener Tromsø sentrum har et måseproblem: - Vi er nødt til å gjøre noe - og det må være lov å si,» Hentet 01.10.2023 fra: [Tromsø sentrum, Måse | Mener Tromsø sentrum har et måseproblem: – Vi er nødt til å gjøre noe - og det må være lov å si høyt \(nordlys.no\).](#)

³²⁷ Johansen, «Mener Tromsø sentrum har et måseproblem.»

³²⁸ Silje Charlotte Solstad, «Her er fugleforskerens beste tips mot måser: - De er glupske og de lærer fort,» Hentet 01.10.2023 fra: [Måse, Reir | Her er fugleforskerens beste tips mot måser: - De er glupske og de lærer fort \(nordlys.no\).](#)

³²⁹ Solstad, «Her er fugleforskerens beste tips mot måser.»

³³⁰ Martin Lægland, «Felles «Gunnar-front» i tromsøpolitikken mot bymåsen: - ei plage,» Hentet 01.10.2023 fra: [Felles «Gunnar-front» i tromsøpolitikken mot bymåsen: – Ei plage - itromso.no.](#)

³³¹ Lægland, «Felles «Gunnar-front» i tromsøpolitikken.»

³³² Gunnar Pedersen, «Måseplagen utgjør en helserisiko og gjør Tromsø lurvete,» Hentet 01.10.2023 fra: [Måse, Tromsø kommune | Måseplagen utgjør en helserisiko og gjør Tromsø lurvete \(nordlys.no\).](#)

³³³ Pedersen, «Måseplagen utgjør en helserisiko.»

Husfasader, innganger og fortau i Tromsø er mange steder sterkt forurenset av måseskitt, og dette gir byen et litt lurvete preg. Jeg vil ellers vise til at det store og økende antallet måser kan utgjøre en helserisiko for byens innbyggere og tilreisende ved at de kan spre sykdommer som E.coli og Salmonella.³³⁴

Det var av denne grunn Pedersen mente det burde gjøres tiltak i byen, men bemerket i den sammenheng et spesifikt forhold. Det var i realiteten tre måkearter i byen, hvor den ene (krykkja) var rødlistet. Dette innebar at det var "spesielle regler" som gjaldt for den.³³⁵ Krykkja ble dermed skilt ut som en av bymåkene, men til tross for enkelte referanser til artens biologiske status trumfet den større kulturelle historien rundt urbane fugler. Krykkja, var likt de andre måkene, søppel og til sjenanse i byrommet (se forrige kapittel). Det var ikke rom for gjestfrihet.

Selv om både Wilhemsen og Pedersen var enige om tiltak forekom det ingen fra kommunalt hold med det første. På samme tid økte også antallet krykkjer i Tromsø og resultatet talte for seg selv. "Fugleterroren kan stanses, men det krever gårdeiere og kommunen tar ansvar," sto det i overskriften på et leserinnlegg *Nordlys* publiserte sommeren 2022. I innlegget pekte daglig leder i Aktiv skadedyrkontroll, Geir Jæger, på en todelt problematikk rundt fuglesituasjonen i byen. Det var i det hele snakk om "en bestand fugler som er utrydningstruet, og myndigheter som ikke tør sette hardt mot hardt."³³⁶ Løsningen fra Jægers side var dermed, ikke overraskende, å definere krykkja som et skadedyr. Det var på det viset kommunen ville få nok spillerom til å fordrive arten "fra sine nye og etablerte hekksteder."³³⁷ Jæger spesifiserte også argumentet sitt noen dager senere og hevdet at når krykkja "etablerer seg i bygningsmasse den ikke hører hjemme i og gjør skade på bygget, så er det per definisjon et skadedyr."³³⁸ Kommunestyrerepresentant Tor Egil Sandnes var på samme linje som Jæger. I samme tidsperiode fremmet han et forslag til kommunestyret om å fjerne 80 prosent av krykkje-reirene i sentrum. Slik han så det var det mangel på politisk handlekraft rundt

---

³³⁴ Pedersen, «Måseplagen utgjør en helserisiko.»

³³⁵ Pedersen, «Måseplagen utgjør en helserisiko.»

³³⁶ Geir Jæger, «Fugleterroren i Tromsø kan stanses, men det krever at gårdeiere og kommunen tar ansvar,» Hentet 04.10.23 fra: [Måseplagen, Krykkjehotell | Fugleterroren i Tromsø kan stanses, men det krever at gårdeiere og kommunen tar ansvar. \(nordlys.no\).](#)

³³⁷ Jæger, «Fugleterroren i Tromsø kan stanes.»

³³⁸ Robin Andersen, «Kommer med kontroversielle forslag mot krykkja: - kan ikke ha samme diskusjon til neste år,» Hentet 10.10.23 fra: [Krykkjeplage, Krykkje | Kommer med kontroversielle forslag mot krykkja: – Kan ikke ha samme diskusjon til neste år \(nordlys.no\).](#)

"store måseproblemer," og mente at det nå var viktig "å holde dem borte fra muligheten til å hekke i sentrum."³³⁹

I forslagene til både Jæger og Sandnes ble krykkja til symbolet på måkeproblematikken. De andre artene var forsvunnet fra bilde og var ikke lenger like delaktige i problemet. På samme tid argumenterte de for at krykkja måtte vekk i fra byen. Det grunnleggende synet var arten ikke hørte til og, kulturelt sett, gjorde skade i byen. Dette sammenfalt tilsynelatende med det Bygningsforvalter Frode Gustavsen mente var det generelle trekket i konflikten mellom mennesket og krykkjer. Slik han uttrykte det var det ikke toleranse for krykkjas atferd i byen i forhold til "yttersia" (lokalt begrep om kyststrekningen utenfor Tromsø), hvor den hadde vært et "naturlig innslag."³⁴⁰

På samme tid var derimot ikke alle enige i denne holdningen. Enkelte kommentatorer la vekt på helt andre fortellinger. I 2018 publiserte avisen *iTromsø* et leserinnlegg av dyrevernsaktivisten Jenny Rolness hvor det sentrale temaet var krykkjene og fiskemåkene i byen. Ifølge henne var det menneskets skyld at de nå var i byen. Overfiske på tobis og rømt mink fra pelsdyrfarmer hadde gjort livet i skjærgården vanskelig. Resultatet var at "måsene i økende grad er blitt urbane fugler som hekker på hustak og prøver å overleve på avfall."³⁴¹ Samtidig var også artene truet, poengterte hun. Måkene var en av flere arter som sto i fare for å forsvinne om ikke mennesket "stoppet rovdriften på naturgrunlaget, forurensningen" og plastforsøplingen. Det var dermed mennesket som hadde satt dem i en vanskelig situasjon og "vårt felles ansvar å hjelpe dem."³⁴² To år senere var redaktør i samme avis, Egon Holstad, av en lignende oppfatning. I en kommentar beskrev han de samme forholdene som Rolness. Måkene hadde krympet sakte, men sikkert, parallelt med at mennesket hadde gjort levevilkårene vanskeligere ute fuglefjellet. Konsekvensen hadde vært at de flyttet inn til byene etter mat og sommermånedene med måkeskrik var derfor "noe vi bør tåle, som et gjensidig nikk til en gjeng vi selv har vært med å kødde til livene for."³⁴³

---

³³⁹ Christin Gjøvik og Marthe Holm, «Mener politikerne gjør for lite med krykkjeplagene: - Det er ikke snakk om sameksistens lenger,» Hentet 04.10.23 fra: [Mener politikerne gjør for lite med krykkjeplagene: – Det er ikke snakk om sameksistens lenger - itromso.no](https://www.itromso.no/nyheter/2023/10/04/mener-politikerne-gjor-for-lite-med-krykkjeplagene--det-er-ikke-snakk-om-sameksistens-lenger-2023-10-04).

³⁴⁰ Intervju med Frode Gustavsen, 22.11.22

³⁴¹ Jenny Rolness, «Det er vi som har satt måsene i en vanskelig situasjon,» Hentet 02.10.23 fra: [Det er vi som har satt måsene i en vanskelig situasjon - itromso.no](https://www.itromso.no/nyheter/2023/10/02/det-er-vi-som-har-satt-masene-i-en-vanskelig-situasjon-2023-10-02).

³⁴² Rolness, «Det er vi som har satt måsene i en vanskelig situasjon.»

³⁴³ Egon Holstad, «En kystby uten måser i sentrum er en død by,» Hentet 03.10.23 fra: [En kystby uten måser i sentrum er en død by - itromso.no](https://www.itromso.no/nyheter/2023/10/03/en-kystby-uten-maser-i-sentrum-er-en-dod-by-2023-10-03).

Rolness og Holstad presenterte det samme grunnlaget for gjestfrihet. Menneskets aktiviteter hadde ødelagt det naturlige landskapet deres og forårsaket at de var på vei til å bli utryddet. Det var av den grunn også menneskets ansvar å ivareta dem i byen, til tross for at de egentlig ikke hørte til. Biologisk status og kulturelle holdninger ble sammensveiset i et større argument for å ønske dem velkommen.

Enkelte kommentatorer la derimot mer vekt på biologiske forhold når det gjaldt gjestfrihet ovenfor måkene. I et leserinnlegg publisert i 2020 poengterte naturvernrådgiver i NOF, Martin Eggen, at byen ikke var noe lukket rom. En måke kunne fint ta seg en fisketur på fjorden for deretter å ta seg en bytur noe timer senere. Samtidig var de også truet. Eggen beskrev hvordan både krykkje og fiskemåke var blitt redusert de siste årene, der førstnevnte også kunne bli "borte i løpet av noen tiår."³⁴⁴ Når måkene da fant "trygge hekkeplasser på de flate takene vi har laget i byene, får vi se det som en vennlig håndrekning – Et klapp på skuldra."³⁴⁵ Året etter vektla han det samme i et nytt innlegg og appellerte til at det var viktig å "tolerere natur, også i byrommet."³⁴⁶

Uansett hvilken holdning aktørene hadde i forhold til krykkja og de andre måkene var derimot virkeligheten mer komplisert. Fra juridisk hold var alle artene fredet i løpet av hekkesesongen. Dette innebar at med en gang reiret var påbegynt ble det forbudt å gjøre noen tiltak som forhindret hekking. Konsekvensen var at alle initiativ til å få bukt med plagen måtte foregå etter endt sesong. I løpet av årene iverksatte også en rekke bygningseiere tiltak mot krykkja, men lærte i den sammenheng at dette ikke alltid var like enkelt.

5.2 – Et hjem er mer enn et reir.

For krykkja var Tromsø et perfekt hjem. Avsatser på infrastruktur lignet hyllene i fuglefjellet og dermed et ideelt hekkested. I kolonier samlet de seg på bygningene, anla reir og forsøkte å få frem en ny generasjon. Ved å gjøre dette viste de det antropologer har poengtert i en årrekke. Infrastruktur er aldri statiske enheter, men i evig forandring. De brytes ned, blir reparert og får tillagt ulike akkresjoner. Felles er at de alltid skaper politikk.³⁴⁷ Krykkjas hekking i Tromsø var intet unntak. Reir på bygningene endret infrastrukturen, men fra et

---

³⁴⁴ Martin Eggen, «Måker i byen er kommet for å bli,» Hentet 03.10.23 fra: [«Måker i byene er kommet for å bli» - itromso.no.](#)

³⁴⁵ Eggen, «Måker i byen er kommet for å bli.»

³⁴⁶ Martin Eggen og Arild Breistøl, «Urbane måker blant urbane mennesker,» Hentet 04.10.23 fra: [Urbane måker blant urbane mennesker - itromso.no.](#)

³⁴⁷ Andrew Barry, «The Material Politics of Infrastructure,» I *TechnoScienceSociety: Technological Reconfigurations of Science and Society*, red. Sabine Maasen, Sascha Dickel og Cristoph Schneider, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-43965-1>.

antroposentrisk syn medfulgte materielle skader og økonomisk tap. Likt søppel måtte arten håndteres og resultatet var at byens infrastruktur ble tillagt nye akkresjoner designet til å dirigere arten vekk, men allikevel bevare den. På det viset oppsto ny debatt rundt artens biologiske status og grunnlaget ble lagt for ny politikk.

Det første dokumenterte tiltaket mot krykkja kom våren 2020, og avisen *Nordlys* dekket saken. Året før hadde flere krykkjer etablert en større koloni på NAV-bygget i sentrum og gårdseier hadde nå montert netting over vinduene for å hindre dette. Avisen kunne i den forstand også rapportere at tiltaket hadde sin effekt. Fuglene hang i luften uten å komme til sine gamle hekkeplasser.³⁴⁸ NINA-forsker Tone Kristin Reiertsen var derimot usikker på den langsiktige gevinsten av nettet. I en uttalelse til avisen la hun vekt på at det vel kunne være effektivt, men at fuglene bare ville "forflytte seg til en annen egnet plass i nærheten."³⁴⁹ Krykkja vil nemlig, som nevnt i kapittel 1, foretrekke å hekke på samme sted som året før. Tilsynelatende fikk også Reiertsen rett. I juni rapporterte *iTromsø* at det nå var lagt netting over påbegynte krykkjereir på bygget. Avisen hadde mottatt bilder fra en tipser og sendt de videre til Martin Eggen for verifikasjon. Han kunne slå fast at det uten tvil var reir fra krykkjer og at bygningseierne dermed hadde brutt loven.³⁵⁰ Forvaltningssjef for bygget, Mads Kenneth Nilsen, var derimot uenig. Han nektet for at det hadde vært påbegynte reir på bygget og mente Eggen var "blitt lurt av vinkelen på bildet."³⁵¹

I løpet av de neste årene ble en rekke andre bygg gitt lignende behandling. Alt fra fylkeshuset, kunstforeningens bygg og en rekke i Sjøgata ble gitt akkresjoner i form av netting, brattere utspring eller spiker (fuglepigger). Ofte med samme resultat som ovenfor; infrastrukturens akkresjoner skapte kontrovers sett i forhold til krykkjas egne. Ved et tilfelle begynte det også før tiltakene var iverksatt. I slutten av februar 2022 rapporterte *iTromsø* at krykkja var i gang med å etablere et fuglefjell på kunstforeningens bygg, sør i sentrum. Avisen hadde mottatt en video fra høyre-politiker Vanja Terentieff som viste en mengde med fugler rundt huset og nå mente hun at kommunen var for sent ute med å gjøre noe. Flere bygg i sentrum hadde allerede iverksatt tiltak uten at kommunale bygg var blitt sikret. I det hele måtte tiltak "iverksettes

---

³⁴⁸ Linn Bertheussen, «Huseieren har tatt omstridt metode i bruk mot Tromsø-måsene. Dette er resultatet,» Hentet 07.10.23 fra: [Tromsø, Tromsø sentrum | Huseieren har tatt omstridt metode i bruk mot Tromsø-måsene. Dette er resultatet \(nordlys.no\)](https://www.nordlys.no/nyheter/2023/10/07/huseieren-har-tatt-omstridt-metode-i-bruk-mot-tromso-masene).

³⁴⁹ Bertheussen, «Huseierne har tatt omstridt metode i bruk.»

³⁵⁰ Eline Grønvoll, «Her nektes måsene adgang til reirene sine, men ansvarlig hevder fugleekspert tar feil: - Alle ser at det der ikke er reir,» Hentet 01.10.23 fra: [Her nektes måsene adgang til reirene sine, men ansvarlig hevder fugleekspert tar feil: – Alle ser at det der ikke er reir - itromso.no](https://www.itromso.no/nyheter/2023/10/01/her-nektes-masene-adgang-til-reirene-sine-men-ansvarlig-hevder-fugleekspert-tar-feil--alle-ser-at-det-der-ikke-er-reir).

³⁵¹ Grønvoll, «Her nektes måsene adgang til reirene sine.»

raskt" dersom man skulle "få bukt med måseplagen i sentrum i år," kommenterte hun.³⁵² Frykten var selvsagt at krykka skulle begynne å etablere reir og at det dermed ble ulovlig å gjøre noe.

Til tross for krykkjas tilstedeværelse ved bygget iverksatte kommunen tiltak. Noen dager senere ble et større nett ble festet på fremsiden av bygget, men kritikken stilnet ikke. Tidlig på våren 2022 meldte begge Tromsø-avisene at kunstner Joar Nango gråt da han kom på jobb.³⁵³ Årsaken var at han daglig måtte være vitne til krykkjer som forgjeves prøvde å finne frem til sine gamle hekkeplasser på kunstforeningens bygg etter at kommunen hadde satt opp nett. Dette påvirket Nango emosjonelt og han uttrykte til *iTromsø*: "Det er egentlig en morbid og ubehagelig opplevelse å sitte inne i huset og se på de forvirra måsene som febrilsk forsøker å finne et sted å lande. De forsøker å sette seg i vinduskarmen min, noen samler seg på taket, andre setter seg fast, og noen flyr i ring og vet ikke hvor de skal ta veien."³⁵⁴ Det var i det hele et "dårlig planlagt forsøk på å løse problemet," mente han.³⁵⁵ Byggforvalter Frode Gustavsen sa seg, til en grad, enig med Nango. Det var ingen "kurant affære" at krykkja forsøkte "å presse seg gjennom nettingen," men om den satte seg fast måtte de bare "vurdere å henge opp en annen type netting."³⁵⁶

---

³⁵² Jørn Mikael Hagen, «Her bygger krykkja rede i veggene på kunstforeninga: - Herregud, er de allerede i gang? Da er vi for sent ute,» Hentet 11.10.23 fra: [Kommunen håper å vinne kampen mot krykkja – uten å gjøre noe ulovlig - itromso.no](https://www.itromso.no/kommunen-hoper-a-vinne-kampen-mot-krykkja-uten-a-gjore-noe-ulovlig-itromso-no).

³⁵³ Marte Hotvedt, «Kunstner om krykkjene på kunstforeninga: - Jeg gråt da jeg kom på jobb i morges,» Hentet 10.10.23 fra: [Krykkje, Krykkjehotell | Kunstner om krykkjene på Kunstforeninga: – Jeg gråt da jeg kom på jobb i morges \(nordlys.no\)](https://www.nordlys.no/krykkje-krykkjehotell-kunstner-om-krykkjene-pa-kunstforeninga-jeg-grat-da-jeg-kom-pa-jobb-i-morges-nordlys-no); Eline Grønvoll, «Reagerer kraftig på måsenetting på kunstforeninga: - Jeg begynte å gråte. Jeg syns det er helt forferdelig,» Hentet 10.10.23 fra: [Tromsø-kunstner begynte å gråte da han så krykkjas desperasjon: – Jeg syns det er helt forferdelig - itromso.no](https://www.itromso.no/troms-og-finnmark-kunstner-begynte-a-grate-da-han-sa-krykkjas-desperasjon-jeg-syns-det-er-helt-forferdelig-itromso-no).

³⁵⁴ Grønvoll, «Reagerer kraftig på måsenetting på kunstforeninga.»

³⁵⁵ Grønvoll, «Reagerer kraftig på måsenetting på kunstforeninga.»

³⁵⁶ Grønvoll, «Reagerer kraftig på måsenetting på kunstforeninga.»

Bilde 5.2: Kunstforeningen i Tromsø. Avføring fra krykkja kan skimtes på betongen nederst.
Fotograf: forfatter.

Fra et juridisk perspektiv var også enkelte uenige med nettingen over kunsthuset.

Marinbiologen Mona Fuhrmann hevdet i en avisartikkel at krykkja allerede hadde begynt å hekke da tiltaket ble iverksatt, og at det dermed var "helt i grenseland til å være ulovlig."³⁵⁷

Gustavsens kommenterte igjen på vegne at kommunen og hevdet at det ikke hadde skjedd noe lovbrudd. Krykkja hadde "ikke startet reirbygging enda," men var "først og fremst i etableringsfasen."³⁵⁸ Han la til: "Vi har sjekket at det ikke er noen tegn til reir på de stedene vi har montert opp netting, og det har det ikke vært."³⁵⁹

Det var allikevel en akkresjon som var mer kontroversiell. Februar 2023 rapporterte *Nordlys* at gårdseier Arthur Mack hadde alt "pigget og klart" til den kommende hekkesesongen for krykkje.³⁶⁰ Året før hadde han opplevd for første gang å få en koloni på bygget han eide i

---

³⁵⁷ Jone Bergøy Nedrebø og Lars Adrian Giske, «Marinbiolog kritisk til krykkjetiltak: - Det er stygt og helt i grenseland til ulovlig,» Hentet 13.10.23 fra: [Marinbiolog kritisk til krykkjetiltak: – Det er stygt og helt i grenseland til ulovlig - itromso.no](https://www.nordlys.no/nyheter/marinbiolog-kritisk-til-krykkjetiltak-det-er-stygt-og-helt-i-grenseland-til-ulovlig).

³⁵⁸ Nedrebø og Giske, «Marinbiolog kritisk til krykkjetiltak.»

³⁵⁹ Nedrebø og Giske, «Marinbiolog kritisk til krykkjetiltak.»

³⁶⁰ Inger Præsteng Thuen og Torgrim Rath Olsen, «Snart kommer krykkja tilbake. Arthur har alt pigget og klart.» Hentet 12.10.23 fra: [Krykkje, Måse | Snart kommer krykkja tilbake. Arthur har alt pigget og klart \(nordlys.no\)](https://www.nordlys.no/nyheter/krykkje-mase-snart-kommer-krykkja-tilbake-arthur-har-alt-pigget-og-klart).

Sjøgata og han anslo at det hele hadde kostet han 350 000 kroner i opprydningsarbeid. Nå var han optimistisk rundt den nye akkresjonen og uttalte: "De velger jo selv hvor de bygger reir. Pigger har i hvert fall fungert på nabobygget."³⁶¹ Valget Mack hadde tatt gikk derimot mot kommunens egne anbefalinger. Noen måneder tidligere hadde den nemlig rådet gårdseiere til ikke å benytte seg av fuglepigger. Frykten var at krykkjene kunne bli spiddet når de vendte tilbake for å hekke på samme sted som året før.³⁶² I mars 2023 viste også anbefalingen seg å være berettiget. Ved Aunegården, midt i sentrum, hadde krykkja satt seg, til tross for at det var montert pigger på vinduskarmene. Resultatet var kort oppsummert i en overskrift fra avisen *iTromsø*, som fastslo: "her flyter blodet på vinduskarmene."³⁶³ Et bilde bekreftet, til en grad, overskriften. På en vinduskarm dekket med pigger satt det seks krykkjer, mens deler av den liggende snøen var rød. Tone Kristin Reiertsen kommenterte saken for avisen. Ifølge henne bekreftet dette "bekymringen vi har hatt ved å bruke pigger som forebyggende tiltak på steder der krykkja allerede har hekket tidligere."³⁶⁴ Byggeierne reagerte også raskt. Dagen etter var de i gang med å fjerne piggene og uttrykte sådan til *iTromsø* at de "ikke skulle gått for den enkleste løsningen."³⁶⁵ Til tross for hendelsen sto derimot Arthur Mack fast på å beholde piggene på sitt bygg. Han uttrykte: "Vi ble anbefalt å gjøre dette av skadedyrfirmaet vi brukte, for ja, dette er skadedyr for meg. De gjør skade på min eiendom og derfor må vi gjøre tiltak for å forebygge dette."³⁶⁶

Fuglepigger som spiddet krykkjer skapte derimot ikke bare reaksjon, men gikk på et punkt over i demonstrasjon. 20. mars 2023 kledde en rekke medlemmer av Tromsø Natur og Ungdom i blodige måke-kostymer og la seg på piggmatter foran kommunehuset. En plakat lagt foran dem lød: "Heller måsebæsj enn måseblod."³⁶⁷ Kravet var at kommunen måtte legge ned forbud mot fuglepigger. Leder for organisasjonen Isak Brox Krane gikk nærmere inn på

---

³⁶¹ Præsteng Thuen og Rath Olsen, «Snart kommer krykkja tilbake.»

³⁶² Inger Præsteng Thuen, «Fraråder pigger mot måser – frykter at måsunger spiddes,» Hentet 5.10.23 fra: [Måse, Krykkje | Fraråder pigger mot måser - frykter at måsunger spiddes \(nordlys.no\)](https://nordlys.no/maase-krykkje-fraraader-pigger-mot-maaser-frykter-at-maasunger-spiddes).

³⁶³ Lars Adrian Giske, «Her flyter blodet på vinduskarmene: - Vi har advart om at dette kan skje.» Hentet 07.10.23 fra: [Her flyter blodet på vinduskarmene: – Vi har advart om at dette kan skje - itromso.no](https://itromso.no/Her-flyter-blodet-pa-vinduskarmene-Vi-har-advart-om-at-dette-kan-skje)

³⁶⁴ Giske «Her flyter blodet på vinduskarmene.»

³⁶⁵ Ida Sofie Skinlo Sæter og Lars Adrian Giske, «Gårdeieren fikk sjokk da han så skrekkbildene: - Vi skulle ikke gått for den enkleste løsningen,» Hentet 08.10.23 fra: [Gårdeieren fikk sjokk da han så skrekkbildene: – Vi skulle ikke gått for den enkleste løsningen - itromso.no](https://itromso.no/Gardeieren-fikk-sjokk-da-han-sa-skrekkbildene-Vi-skulle-ikke-gaatt-for-den-enkleste-losningen).

³⁶⁶ Isabell Haug, «Gårdeier Arthur om krykkja: - Dette er skadedyr for meg,» Hentet 13.10.23 fra: [Gårdeier Arthur om krykkja: – Dette er skadedyr for meg - itromso.no](https://itromso.no/Gardeier-Arthur-om-krykkja-Dette-er-skadedyr-for-meg).

³⁶⁷ Isabell Haug og Jarl Henning Nilsen, «Blodig protest: - Vi er sterkt i mot slik håndtering av dyr,» Hentet 13.10.23 fra: [Blodig protest: – Vi er sterkt imot slik håndtering av dyr - itromso.no](https://itromso.no/Blodig-protest-Vi-er-sterkt-imot-slik-handtering-av-dyr); Rikke Lange, Ole Åsheim og Yngve Olsen, «Krever forbud mot «barbariske» tiltak: - Heller måsebæsj enn blod,» Hentet 13.10.23 fra: [Krykkje, Måse | Krever forbud mot «barbariske» tiltak: – Heller måsebæsj enn blod \(nordlys.no\)](https://nordlys.no/Krykkje-Maase-Krever-forbud-mot-barbariske-tiltak-Heller-maasebsj-enn-blod).

hva de mente i et leserinnlegg samme dag. Ifølge han hadde ikke krykkja kommet til Tromsø frivillig, men var der grunnet menneskeskapte naturforandringer. Det var dermed en "dyster dobbeltmoralisme fra vår (mennesket) side å frata de forsvarsløse krykkjene deres livsnæring og leveområder, men når de nærmer seg våre leveområder og gjør noe så lite innvirkende som å drite på bygningene våre, så svarer vi med å spidde dem levende."³⁶⁸

Bilde 5.3: Tromsø Natur og Ungdom protesterer utenfor kommunehuset. Fotograf: Roald Johansen. Publisert 20. mars 2023: [Blodig protest: – Vi er sterkt imot slik håndtering av dyr - itromso.no](#)

Det sentrale i disse episodene var gjestfrihet. De var tilknyttet hvorvidt kommunen og andre bygningseiere var gjestfrie nok i forhold til akkresjonene på egne bygg, sett ifra både lovverket og krykkjas biologiske status. Fra en side brøt netting og pigger med behovet for å ønske arten velkommen, mens på den andre sto menneskets egne behov rundt infrastrukturen. Samtidig kom krykkjas hjem tydelig frem. Fra et menneskelig perspektiv var det bare for arten å flytte seg til et mer egnet sted. Det var ikke mulig å se fuglens grense mellom trygghet og uforutsigbarhet. Krykkja viste derimot at det eksisterte at klart skille. Et hjem var mer enn bare et reir på egnet plass fra et antroposentrisk perspektiv. Forskere i NINA så her et problem. Det foregikk ingen helhetlig forvaltning av arten i byen, slik Tone Kristin Reiertsen uttrykte det. Krykkja ble bare tvunget fra et bygg til et annet uten at problemet løste seg, samtidig som naturmangfoldloven aldri ble brutt.³⁶⁹ På tidspunktet de første tiltakene kom i gang hadde derimot sjøfuglforskerne allerede iverksatt et større forskningsprosjekt på urbane krykkjer. Det ultimate målet var en form for sameksistens mellom mennesket og fugl i

³⁶⁸ Isak Brox Krane, «Byen skal være for alle, med eller uten vinger!», Hentet 14.10.23 fra: [Byen skal være for alle, med eller uten vinger! - itromso.no](#).

³⁶⁹ Intervju med Tone Kristin Reiertsen, 21.02.23

Tromsø, og i den sammenheng hadde de en modell å følge. Urbane krykkjer var nemlig ikke noe nytt fenomen.

5.3 – Konservering i byen

På tidspunktet krykkja ankom Tromsø, var fenomenet med den urbane varianten av arten velkjent problematikk. I den britiske byen Newcastle hadde krykkja allerede i en årrekke skapt debatt. Opprinnelig hekkende på menneskelig infrastruktur ved munningen av elven Tyne siden slutten på 40-årene trakk den, etter hvert, stadig mer innover, og hadde i 1960-årene tilhold i selve byen. Generelt sett var dette tilknyttet displasering. Grunnet rivningen av tidligere hekkeplasser ble den tvunget til å finne nye. Stengningen og rivningen av en kornmølle, bortsett fra en silo, i 1982 var helle intet unntak. Sent på 90-tallet klarte derimot byen å sikre nok økonomisk grunnlag til å etablere et kunstsenter ved den gjenværende siloen. I tilknytning dette senteret ble det også konstruert det de kalte et krykkje-tårn, en form for infrastruktur spesifikt designet for å ta imot de displaserte fuglene.³⁷⁰

Tårnet ble akseptert av krykkjene, men for mennesket var det allikevel vanskelig å forholde seg til arten i et urbant landskap. Holdningen til mange innbyggere var at arten ikke krav på tilhold i byen. For å ivareta kolonien etablerte dermed byrådet en samarbeidsorganisasjon mellom ulike berørte parter i 2012 med det formålet om å etablere sameksistens.³⁷¹ Det var under denne innflytelsen de første konserveringsforsøkene i Tromsø tok til. Både et nettverk for sameksistens og egen infrastruktur til krykkja ble etablert, alt under et "tett samarbeid med forskningsmiljøet i Newcastle," slik NINA-forsker Tone Kristin Reiertsen uttrykte det.³⁷² I denne prosessen fikk derimot forskerne fort egne erfaringer også. Krykkjas eget krav til trygghet trumfet selv menneskets forsøk på gjestfrihet.

Behovet for konserveringstiltak i Tromsø ble sparket i gang grunnet den gryende konflikt mellom krykkja og mennesket, og i bunn lå artens biologiske status som truet. Tone Kristin Reiertsen hadde denne betraktningen rundt det hele:

Etter hvert fikk vi en telefon fra en person som jobbet i SNO (Statens naturoppsyn) som var bekymret fordi krykkja begynte å hekke på bygninger og det ble gjort tiltak for å spyle ned reir og litt sånne ting, og det syns han var litt fælt siden det var en utrydningstruet art og at ... ja, det var midt i hekketida også videre. Så da skjønnte vi at

---

³⁷⁰ Avsnittet er basert på Helen F. Wilson, «Seabirds in the City: Urban Futures and Fraught Coexistence,» *Transactions – Institute of British Geographers* 47, 2 (2022): 1140 – 1142.

³⁷¹ Wilson, «Seabirds in the City,» 1142 – 1144.

³⁷² Intervju med Tone Kristin Reiertsen, 21.02.2023.

her skjer det noe også.... begynte vi å legge en plan for å få i gang et prosjekt på det hele da.³⁷³

Vinteren 2018 initierte dermed de to NINA-forskerne Karl-Otto Jacobsen og overnevnte Reiertsen prosjektet "Urban kittiwakes – Human/kittiwake coexistence in urban space." Formålet var, slik første rapport uttrykte, å studere økologien til de urbane krykkjene, samt "registrere effekten av tiltak mot hekking og tilrettelegging vha. krykkjehotell."³⁷⁴ I tillegg skulle de drive "konfliktdempende aktivitet gjennom informasjon, kommunikasjon og nettverksbygging."³⁷⁵ Kjernen i prosjektet var dermed mer enn bare konservering av krykkja. Gjennom korrekte tiltak og informasjonsspredning søkte forskerne en større grad av gjestfrihet fra innbyggerne i Tromsøs side. Det var dette som skulle lede til en bedre forvaltning av arten i Tromsø.

Fra forskningsmessig hold kom det første tiltaket samme året. I januar sendte forskerne en søknad til både miljødirektoratet og fylkesmannen i Troms (dagens statsforvalter) om generelle midler til prosjektet. Begge Tromsø-avisene rapporterte om saken, og meldte at det i første omgang var planlagt å sette opp et kunstig fuglefjell i byen.³⁷⁶ Jacobsen beskrev ideen nærmere til *Nordlys*. Det kunstige fuglefjellet kunne omfatte hekkeplattformer på eksisterende infrastruktur eller større krykkje-tårn som ved Newcastle, men uansett var det en flerfunksjonell struktur. Fuglefjellet ville løse "konflikten med huseierne" og gi fuglene "trygge omgivelser."³⁷⁷ I den forstand var de også avhengige av å finne korrekt sted. Slik Reiertsen uttrykte, var ideen å finne en plass de fikk lov til å sette opp hekkeplattformer og som var langt unna steder krykkja kom i konflikt med folk.³⁷⁸

Ved siden av Newcastle var også strukturen klart tilknyttet en norsk tradisjon. Tromsø museums fotoarkiv inneholder en rekke eldre fotografi som viser plattformer av tre festet til sjøhus, alle fylt med hekkende krykkjer (se for eksempel bilde 5.2). Det er mye som er ukjent med dette bildet. Fotoarkivet til Norges arktiske universitetsmuseum gir ingen informasjon om når det er ifra eller den grunnleggende tanken bak strukturene. Det eneste de oppgir er at

---

³⁷³ Intervju med Tone Kristin Reiertsen, 21.02.2023.

³⁷⁴ Benjaminsen, Reiertsen og Jacobsen, *Urbane krykkjer i Tromsø*,

³⁷⁵ Benjaminsen, Reiertsen og Jacobsen, *Urbane krykkjer i Tromsø*,

³⁷⁶ Ola Solvang, «Forskere vil bygge kunstig fuglefjell for måser i Tromsø,» Hentet 29.09.2023 fra: [Tromsø, Framsenteret | Forskere vil bygge kunstig fuglefjell for måser i Tromsø \(nordlys.no\)](https://www.tromso.no/nyheter/2023/09/29/forskere-vil-bygge-kunstig-fuglefjell-for-maaser-i-tromso); Kjetil vik, «Vil bygge kunstige reir i sentrum for å berge truet fugleart,» Hentet 29.09.2023 fra: [Vil bygge kunstige reir i sentrum for å berge truet fugleart - itromso.no](https://www.tromso.no/nyheter/2023/09/29/vil-bygge-kunstige-reir-i-sentrum-for-a-berge-truet-fugleart).

³⁷⁷ Solvang, «Forskere vil bygge kunstig fuglefjell for måser i Tromsø.»

³⁷⁸ Intervju med Tone Kristin Reiertsen, 21.02.2023.

bildet er fra Røst i Nordland. Det er mulig at intensjonen med hyllene var å skaffe måkeegg, som nevnt i kapittel 2 var dette en næringskilde i lang tilbake i tid, men dette forblir fortsatt usikkert. Uansett grunn derimot dokumenterer fotografiet et sentralt punkt. Det viser en lengre historie med å benytte kunstige hekkeplattformer som en metode for å ivareta krykkja.

Bilde 5.4: Hekkeplattformer på et sjøhus med hekkende krykkjer. Fotograf: Helge A. Wold (publisert med tillatelse fra Norges arktiske universitetsmuseum).

I Tromsø falt valget av sted til det kunstige fuglefjellet på Sørsjeteen. En gammel molo utenfor sentrum hvor det allerede sto en gammel bunker som kunne benyttes. Våren 2018 ble det dermed satt opp tretti små hyller på denne bygningen, i tillegg til at plattformene ble utstyrt med både reir, falske krykkjer og lyd fra en høyttaler. Intensjonen var, slik Reiertsen beskrev, å lokke krykkja til å hekke der.³⁷⁹ Oppsettelsen ble også fulgt av *iTromsø* som gjentok behovet for de kunstige plattformene. De skulle minske konflikten mellom mennesket og krykkja. Reiertsen og Jacobsen var derimot nå mer usikre på om det ville fungere og uttalte til avisen: "Vi er litt sent ute i år, så det er litt usikkert om vi får krykkjene til å hekke her."³⁸⁰

Til slutt viste krykkja at forskerne hadde rett til å være i tvil. Plattformene på Sørsjeteen ble aldri tatt i bruk og arten fortsatte å holde seg i sentrum. Selv om forskerne søkte å være gjestfrie opprettholdt ikke det første krykkje-hotellet det grunnleggende behovet for trygghet arten hadde med et hjem. Det var en "værutsatt plassering og for stor avstand til etablerte hekkeplasser," som forskernes rapport senere reflekterte.³⁸¹

³⁷⁹ Intervju med Tone Kristin Reiertsen, 21.02.2023.

³⁸⁰ Kjetil Vik, «Her kan krykkja hekke uforstyrret,» Hentet 2.10.23 fra: [Her kan krykkja hekke uforstyrret - itromso.no](https://www.itromso.no).

³⁸¹ Benjaminsen, Reiertsen og Jacobsen, *Urbane krykkjer i Tromsø*, 9.

Det mislykkede forsøket til tross, høstet Reiertsen og Jacobsen erfaringer i forhold til videre arbeid. De skjønnte at det krevdes en litt mer "var tilnærming," slik Reiertsen uttrykte det i senere tid.³⁸² De neste årene forekom derimot ingen større prosjekter fra forskernes side. På den andre fantes det kontinuerlig informasjonsspredning i denne perioden. I stor grad fungerte forskerne fra NINA, særlig Reiertsen, som ekspertene når det gjaldt krykkje-situasjonen i byen. Det typiske bildet som ble fremstilt var de biologiske forholdene rundt arten: Krykkja som en annen art enn de andre måkene, den biologiske statusen som truet og årsakene til at fuglen var i Tromsø. I en artikkel *i Tromsø* publiserte i 2021, for eksempel, slo Reiertsen fast at fuglene "lager jo mye lyd, det blir en del skitt og bråk, men de er ikke aggressive."³⁸³ Samtidig la hun vekt på at krykkja egentlig var en fuglefjellsart og relativt ny i bybildet. Den hadde flyttet inn til byen grunnet klimakrisen og økt predasjon ifra andre rovdyr.³⁸⁴ Det siste forholdet ble også fastslått i rapporten NINA publiserte i 2022, hvor blant annet forskerne forsøkte å svare på hvorfor krykkja var i byen. Det var vanskelig å gi et helt entydig svar på dette, men det måtte ses "i lys av tilstanden til krykkja i fuglefjellene ute ved kysten hvor den har hatt sitt naturlige tilholdssted."³⁸⁵ I Norge hadde krykkja hatt en sterk bestandsnedgang siden 90-tallet og mange år med etterfølgende hekkesvikt var tilsynelatende en årsak og forskerne trakk frem fire teorier i tilknytning dette. Den første var at havoppvarming hadde endret det marine økosystem og dermed senket næringsforholdene eller endret sammensetningen av byttedyr for krykkja. Den andre var at klimaendringene hadde ført til en endring av værforholdene og gjort at krykkja i stormutsatte fuglefjell opplevde en økt grad av hekkesvikt. Samtidig kom både predasjon fra andre arter og en endring i krykkjas næringsøk. Arten drev mer matsøk inne i fjorder og elveløp enn ute ved havet.³⁸⁶ Ifølge rapporten kunne derfor "årsaken til at krykkja blir mer urban...være at den endrer hekkestrategi og utbredelse for å bedre muligheten for å få frem unger."³⁸⁷

På samme tid forskerne drev med informasjonsspredning begynte også ting å endre seg innad i kommunen, spesielt hos byggforvaltningen. Ifølge Frode Gustavsen hadde de opprinnelig hatt en "relativ tilbakelemt holdning" når det gjaldt krykkja i Tromsø. Det fantes ingen "alternativer for å fjerne henne" slik de så det, og utenom forskjellig renhold etter endt

---

³⁸² Intervju med Tone Kristin Reiertsen, 21.02.2023.

³⁸³ Frida Fliflet, «Forsker frykter for truet fugleart etter fjerning av reir og montering av hinder: - Byen er krykkjas siste håp,» Hentet 12.10.23 fra: [Forsker frykter for truet fugleart etter fjerning av reir og montering av hinder: – Byen er krykkjas siste håp - itromso.no](https://www.itromso.no/nyheter/2023/10/12/forsker-frykter-for-truet-fugleart-etter-fjerning-av-reir-og-montering-av-hinder-byen-er-krykkjas-siste-hap).

³⁸⁴ Fliflet, «Forsker frykter for truet fugleart.»

³⁸⁵ Benjaminsen, Reiertsen og Jacobsen, *Urbane krykkjer i Tromsø*, 7.

³⁸⁶ Benjaminsen, Reiertsen og Jacobsen, *Urbane krykkjer i Tromsø*, 7 – 8.

³⁸⁷ Benjaminsen, Reiertsen og Jacobsen, *Urbane krykkjer i Tromsø*, 8.

hekkesesong ble det ikke foretatt noen større tiltak ved kommunens bygg.³⁸⁸ I løpet av årene ble derimot byggforvaltningen tvunget til å foreta noe. Hekkesesongen 2021 ble kunstforeningen, som var eid av kommunen, omgjort til et fuglefjell. Antageligvis grunnet displasering fra andre bygg hadde krykkja funnet seg til rette et nytt sted.³⁸⁹ Slik Gustavsen beskrev det, var det denne hendelsen som tvang dem til å iverksette tiltak. Han forklarte: "De som jobbet der klaget over at det ble et arbeidsmiljøproblem" og når det oppsto "måtte vi gjøre affære."³⁹⁰ Med kommunen på banen gikk begge institusjoner til verks.

I februar 2022 ble to krykkje-hotell satt opp i nærheten av Framsenderet og kunstforeningens hus i sentrum (se bildet 5.4). I realiteten to kvadratiske stillas bestående av flere avsatser med treplater som vegg var de et samarbeid mellom NINA og byggforvaltningen i kommunen. Det var "et eksperiment" hvor to rigger bare ble "schmukket opp" uten politisk innvirkning, slik Frode Gustavsen beskrev det hele³⁹¹ Fra forskningsmessig var derimot hotellene basert på tidligere erfaringer. Begge byggene var besatt med netting og dette dannet bakgrunnen for forskernes nye tanke rundt infrastruktur designet for krykkja. Ifølge Reiertsen var ideen at en konstruksjon, de trodde krykkja kunne like, plassert like i nærheten av "der hvor det ble gjort tiltak" kunne fungere.³⁹²

Bilde 5.5: Et av to krykkje-hotellene kommunen satte opp i 2022. Fotograf: forfatter

Til tross for intensjonene hadde forsøket moderat suksess.

Gustavsen hadde følgende refleksjon over hele eksperimentet:

Det har fungert, men den riggen vi hadde i parken (ved kunstforeningen) den funket ikke fordi at de fant ut at de kunne hekke på de nederste avsatsene, det var jo bare to meter over bakken, vi tenkte at så lavt vil den ikke tørre å etablere seg, men den gjorde jo det. ... På den riggen vi hadde her i Strandvegen der var det en del, jeg vet ikke

³⁸⁸ Intervju med Frode Gustavsen, 22.11.2022.

³⁸⁹ Robin Andersen, «Se de utrolige bildene fra det ikoniske bygget: - Vi ser satt sjakk matt av måsen,» Hentet 13.10.2023 fra: [Måse, Kunstens Hus | Se de utrolige bildene fra det ikoniske bygget: - Vi er satt sjakk matt av måsen \(nordlys.no\)](#)

³⁹⁰ Intervju med Frode Gustavsen, 22.11.2022.

³⁹¹ Intervju med Frode Gustavsen, 22.11.2022.

³⁹² Intervju med Tone Kristin Reiertsen, 21.02.2023.

hvor mange, en femti, seksti par som hekket. Så det kan man si var et vellykket eksperiment.³⁹³

Menneskelige ideer om gjestfrihet viste seg, igjen, å ikke følge krykkjas egne tanker om trygghet. Kunstforeningens bygg hadde vært et hjem tidligere og fuglen var bestemt på at det det var det fortsatt. På den andre siden ble også det motsatte klart. Under rette forhold kunne krykka etablere nye hjem på, fra et antroposentrisk perspektiv, mer egnede konstruksjoner. Kommunen og NINA hadde funnet en metode for konservering i byen.

Reiertsen var derimot fortsatt pessimistisk angående konserveringen av krykkja i Tromsø. Samme året krykkje-hotellene ble satt opp i byen etterlyste hun større samarbeid rundt arten. I et intervju med *iTromsø* la hun vekt på at det ikke nyttet å bare sette opp hotell. Spørsmålet måtte opp på byplanleggingsnivå hvor det måtte tenkes både kortsiktig og langsiktig. I første rekke måtte krykkjene over hotell, som så gradvis måtte flyttes til et område "kommunen bestemmer at det er ok at de kan være."³⁹⁴ For den helhetlige konserveringen av krykkja i Tromsø var det behov for et større nettverk som alle jobbet i lag for å fremme gjestfrihet.

Tromsø var derimot langt ifra ferdige med krykkje-hotell. Februar 2023 satte kommune tre nye strukturer i nærheten av kunstforeningen. Byens aviser fulgte saken tett. Bare et av mange tiltak i et større prosjekt som var blitt iverksatt, var de i realiteten tresidige pyramider med hekkemuligheter for krykkja rundt toppspissene (se bilde 5.5). I tillegg var de blitt gjort mobile og tanken var nå å gradvis flytte dem lenger ned i kunstforeningsparken, hvor det etter hvert skulle settes opp et større fuglefjell.³⁹⁵ Ifølge Tone Kristin Reiertsen var de en del av det forskerne nettopp hadde etterlyst når det gjaldt konservering av krykkja i byen. Det var en form for "flerartslig byplanlegging i miniatyr" som involverte både kunstnere og arkitekter, og hvor NINA hadde en rådgivende rolle.³⁹⁶ Det eldre hotellet i parken som aldri fikk besøk ble flyttet ned mot det andre ved Framsenteret.³⁹⁷

---

³⁹³ Intervju med Frode Gustavsen, 22.11.2022.

³⁹⁴ Anna Wangenstein, «Tromsø-forsker etterlyser bedre samarbeid om måser: - Det nytter ikke bare å sette opp hotell,» Hentet 14.10.23 fra: [Tromsø-forsker etterlyser bedre samarbeid om måser: – Det nytter ikke bare å sette opp et hotell - itromso.no](https://www.itromso.no/nyheter/2023/10/14/tromso-forsker-etterlyser-bedre-samarbeid-om-maaser).

³⁹⁵ Jarl Henning Nilsen, «Vil dette virke mot krykkja mon tro?: Det tror i hvert fall disse tre,» Hentet 22.10.23 fra: [Vil dette virke mot krykkja mon tro? Det tror i hvert fall disse tre - itromso.no](https://www.itromso.no/nyheter/2023/10/22/vil-dette-virke-mot-krykkja-mon-tro-det-tror-i-hvert-fall-disse-tre); Torgrim Rath Olsen og Inger Præsteng Thuen, «Her blir det nye krykkjehotellet åpnet i Tromsø: - Fuglan veit!,» Hentet 22.10.23 fra: [Måser, Krykkje | Her blir det nye krykkjehotellet åpnet i Tromsø: – Fuglan veit! \(nordlys.no\)](https://www.nordlys.no/nyheter/2023/10/22/her-blir-det-nye-krykkjehotellet-apnet-i-tromso-fuglan-veit).

³⁹⁶ Intervju med Tone Kristin Reiertsen, 21.02.2023.

³⁹⁷ Nilsen, «Vil dette virke mot krykkja mon tro?.»

Det var også tilknyttet stort håp til prosjektet. Prosjektutvikler Robert Mentzoni Lund mente at hotellene kunne bli en fremtidig turistattraksjon for Tromsø. Til avisen *iTromsø* uttalte han: "vi tror at det kan bli en del av den fremtidige turismen å ta vare på fuglene."³⁹⁸ Det skulle også settes opp kamera slik at fuglekikkere kunne følge med døgnet rundt.

Bilde 5.6: To av de nye hotellene utenfor kunstforeningens bygg. Fotograf: Jarl Riskjell Gjerde. Publisert av Nordlys 28.07.2023: Krykkje, Krykkjehotell | Tror krykkja kan lokke turister: – Vi har en plikt (nordlys.no)

De neste månedene fortsatte media å følge krykkje-hotellene og dokumentere utviklingen ved prosjektet. Selv om planene om en permanent struktur lenger nede i parken ble satt på vent, var allikevel de generelle beskrivelsene positive. Krykkja flyttet inn på de nye hotellene og senere forsøk på å flytte de et hakk var suksessfullt. Meldingene fra byens innbyggere var også positive. Flere artikler rapporterte om at de ansvarlige bak prosjektet hele tiden fikk skryt fra forbipasserende. Mentzoni Lund uttrykte blant annet til *iTromsø* at det hadde rent inn med meldinger fra både kjente og ukjente. Det var "tydelig at folk bryr seg."³⁹⁹

Interessen for krykkje-hotellene strakk seg også lenger enn byens aviser og innbyggere. I mai samme året rapporterte *iTromsø* at strukturene var gjenstand for internasjonal

³⁹⁸ Nilsen «Vil dette virke mot krykkja mon tro?»

³⁹⁹ Jarl Henning Nilsen, «Nå har krykkja «sjekket inn» på de nye hotellene: - Det har vært litt sjampanje i helgen,» Hentet 22.10.23 fra: [Nå har krykkja «sjekket inn» på de nye hotellene: – Det har vært litt sjampanje i helgen - itromso.no](#). Se også: «Her er krykkja på plass,» Hentet 22.10.23 fra: [Krykkje, Krykkjehotell | Her er krykkja på plass \(nordlys.no\)](#).

oppmerksomhet. Blant annet hadde nyhetsmagasinet *National Geographic* vært på tråden til de ansvarlige for prosjektet og lagt frem planer om en TV-produksjon. Politiker Barbara Vögele roste også prosjektet. Hun uttalte: "Jeg ser turister som kommer og tar bilder, og er helt begeistret. Hurtigruten har begynt å sende passasjerer opp til hotellene. Den attraksjonen sammen med at det er en god løsning for krykkja tror jeg blir veldig bra."⁴⁰⁰ Gjennom gjestfrihet og konserveringstiltak hadde krykkja mistet statusen som søppel. Arten ble funnet til å allikevel inneha en verdi i byen, primært som en turistattraksjon. Krykkja var endelig velkommen.

5.4 – Fremtiden til krykkja

Vinteren 2022 publiserte *iTromsø* et leserinnlegg skrevet av fire forskere og akademikere i tilknytning universitetet i Tromsø, samt NINA. I artikkelen beskrev de forholdene rundt krykkjas hekking i byen. Situasjonen for arten var dramatisk. Den var sterkt redusert og i likhet med mange andre sjøfugler utrydningstruet. De hadde tidligere hekket i enorme mengder i fuglefjellet og de som kom til kysten nå var siste rest. Klimaendringer, vanskeligere mattilgang, økt predasjon og hardt vær gjorde at de ikke lyktes med å fostre opp sine små i sitt "naturlige habitat." De søkte derfor "beskyttelse hos oss i byen."⁴⁰¹ Dette dannet bakteppet for urbaniseringen, ble det forklart, men problemet var at systemet ikke var tilrettelagt for sameksistens. Hverken lovgivning eller byplanlegging la godt nok til rette for en helhetlig forvaltning av arten i urbane landskap. Et av de store spørsmålene fra forskerne var dermed: "hva gjør Tromsø nå?"⁴⁰²

Spørsmålet gikk til kjernen av hele situasjonen siden krykkja ankom byen sju år tidligere. Hvordan skulle Tromsø forholde seg til en truet art som hadde behov for omsorg fra menneskets side, men som mange allikevel ville ha ut av byen. Krykkja var bare nok en måke i en by som allerede hadde en lang tradisjon med å stemple de som søppel. Dette kapitlet har derimot vist at byen fant en løsning på spørsmålet med krykkje-hotellene. Strukturer som dekket behovet for både ivaretagelse og skadedyrkontroll.

I den sammenheng er også kanskje fremtiden lysere for krykkja i Tromsø. Frode Gustavsen var blant annet av den oppfatningen om at folk generelt hadde endret sin holdning til krykkja. De skilte arten i større grad fra de andre måkene og hadde innsett at det var art med behov for

---

⁴⁰⁰ Jarl Henning Nilsen, «Kan komme til å spille hovedrollen i internasjonale filmproduksjoner: - Vi har øynene på oss,» Hentet 16.10.23 fra: [Krykkja kan bli Tromsøs neste TV-kjendis - itromso.no](https://www.itromso.no/krykkja-kan-bli-tromsøs-neste-tv-kjendis).

⁴⁰¹ Ingeborg Solvang, Anniken Førde, Tone Kristin Reiertsen og Bente Sundsvold, «Krykka er tilbake i byen. Hva gjør Tromsø nå?,» Hentet 4.10.2023 fra: [Krykkja er tilbake i byen. Hva gjør Tromsø nå? - itromso.no](https://www.itromso.no/krykkja-er-tilbake-i-byen-hva-gjør-tromsø-nå/).

⁴⁰² Solvang m.fl., «Krykkja er tilbake i byen.»

omsorg.⁴⁰³ Reiertsen var derimot mer tilbakeholden i sine betraktninger. Ifølge henne var det to tiltenkte scenario som avgjorde fremtiden for krykkja: et hvor arten bare økte i antall og et hvor den generelle situasjonen langs norskekysten gikk i motsatt retning. I førstnevnte tilfelle mente hun at dette ville tvinge byen til å ta mer drastiske grep og arten dermed måtte flyttes helt ut av bymiljøet. På den andre siden kunne trekket mot bare markere artens siste desperate forsøk på overlevelse og ivaretagelse kunne dermed bli en håndgripelig form for miljøvern. Det kunne i likhet med plastrydding være "noe håndfast man kan gjøre noe med," sett i forhold til den større antropocene krisen rundt klimaendringer og biodiversitetstap.⁴⁰⁴

Tilsynelatende er det dette sistnevnte forholdet som muligens blir et grunnleggende fokus de neste årene. Fra et annet perspektiv har nemlig situasjonen for krykkje aldri sett så mørk ut som nå. Når dette skrives er sommeren 2023 nettopp over: En sommer som blant annet ble markert av en større pandemi med fugleinflensa som herjet blant norske sjøfugl i Nord-Norge. Krykkja var en av artene som ble hardt truffet. Det er estimert at over 10 000 fugler strøk med og enkelte kommentatorer spådde en forandring i artens rødlistestatus grunnet dette. Et skifte fra sterkt over til kritisk truet.⁴⁰⁵ Samtidig er det ingen som vet hva som blir situasjonen de neste årene. Denne informasjonen ligger som alltid skjult bak tidens tåkete slør.

---

⁴⁰³ Intervju med Frode Gustavsen, 22.11.2022.

⁴⁰⁴ Intervju med Tone Kristin Reiertsen, 21.02.2023.

⁴⁰⁵ Avsnittet er basert på generell gjennomlesning avisene i Tromsø sine artikler om pandemien. Se for eksempel: Alf Helge Jensen, «Over 10 000 døde fugler plukket opp bare i Vadsø: - Nasjonale myndigheter tar det ikke helt på alvor,» Hentet 16. oktober 2023 fra: [Vadsø, Fugleinflensa | Over 10.000 døde fugler plukket opp bare i Vadsø: – Nasjonale myndigheter tar det ikke helt på alvor \(nordlys.no\)](https://nordlys.no/nyheter/over-10-000-dode-fugler-plukket-opp-bare-i-vads%C3%B8--nasjonale-myndigheter-tar-det-ikke-helt-p%C3%A5-alvor).

Kapittel 6 – Hvordan ivareta søppel?

Navnet på dette kapitlet var spørsmålet som satte tonen for hele oppgaven. Jeg pekte på at dette var den grunnleggende utfordringen som Tromsø måtte forholde seg til etter at krykkja inntok byen i 2015. På den ene siden var arten sterkt truet med et behov for omsorg, mens på den andre var krykkja like fullt en måke. Nok en verdiløs art i det urbane landskap uten noen rett til oppholdstillatelse. Hovedfokuset på denne oppgaven har også vært på disse to fortellingene, men det som underliggende tema sett i forhold til en større problemstilling: Hvordan fikk krykkja et hjem i Tromsø? Det var for å svare på dette at spørsmålet de to fortellingene ble satt i fokus. De underliggende problemstillingene var da: Hvordan ble krykkja et biologisk konserveringsobjekt og hvordan forholdt Tromsø seg til urbant fugleliv i fortiden? Perioden oppgaven sentrerte seg rundt var da 1960 – 2023.

For å svare på oppgavens problemstilling ble det tatt et teoretisk utgangspunkt i Kristian Bjørkdahl og Tone Druglitrøs perspektiv på hus bygd for dyr. Det generelle punktet de hadde var at dette er langt fra noen statiske strukturer, men heller levende enheter konstant forringet av politikk, vitenskap, historie og menneskelige relasjoner til dyr. Eksempelvis kan de være gjenstander for moralske dilemma og spørsmål. Dette apparatet ble supplert av Marianne Liens poeng rundt infrastruktur som et hjem for ulike arter. De kan representere en trygg sone skilt fra den mer uforutsigbare omverdenen.

Dette generelle rammeverket ble i tillegg supplert med en rekke andre perspektiver tilknyttet de underliggende spørsmålene. I første rekke var dette konservering, en miljøvernspraksis som til tross for en diffus form hadde klare karakteristikk. Det var i det hele en praksis med klare historiske røtter som omfattet både et herskerskap over naturen, samt en forventning om utryddelse, slik Lorimer og Jørgensen påpekte. Inn under konservering falt også vitenskapelig virksomhet og objektivitet ble dermed trukket inn, mer spesifikt Theodore Porters tese om at det grunnleggende fokuset på kvantifisering i samfunnet stammer fra en forståelse av tall som noe objektivt. På den andre siden er tall sjeldent dette og i den sammenheng ble Emily Brooks konsept om tall-narrativ trukket frem. Til sammen var dette de to perspektivene som dannet grunnlaget for min analyse rundt krykkja som konserveringsobjekt. Sist, men ikke minst ble også Kelsi Nagy og Phillip David Johnson II sitt konsept om søppeldyr dratt frem. Til sammen fungerte dette som et grunnleggende perspektiv på forståelsen av urbane fugler i Tromsø.

I dette konkluderende kapitlet oppsummerer jeg funnene rundt krykkja, både som konserveringsobjekt og måke. Det vil trekke generelle tråder fra de foregående

analysekapitlene. I den sammenheng vil det også drøfte og gi svar på oppgavens hovedproblemstilling og underliggende spørsmål. Kapitlet og oppgaven avsluttes med et større perspektiv på krykkja, sett i forhold til fremtiden. Nærmere bestemt vil det trekke frem noen grunnleggende punkt fra hele oppgaven, samt komme med forslag til fremtidig forskning.

6.1 – Krykkja som et konserveringsobjekt.

Kapittel 2 og 3 i denne oppgaven konsentrerte seg om hvordan krykkja endte opp som et biologisk konserveringsobjekt, og satte i den sammenheng fokus på norsk sjøfuglkonservering. Det ble vist at røttene til dette arbeidet kunne spores tilbake til de første systematiske sjøfugltellingene i Norge, som inkluderte krykkje, utført av biologen Einar Brun på 60- og 70-tallet. Hans metode hadde, som vist, en kjerne i objektivitet. Brun interagererte med både miljøet, artene, teknologisk utstyr og tall i forsøket på å bevise at hans virkelighet var korrekt. Den grunnleggende analysen bak dette fokuset var at han søkte kontroll over sjøfuglene. Gjennom pålitelige estimat kom sjøfugl under staten og vitenskapens oppsyn på tvers av geografisk distanse.

Samtidig ble det dokumentert hvordan det eksisterte en forventning om utryddelse hos Brun. Sjøfugl hadde i lengre tid vært jaktobjekter for mennesket og utover 1900-tallet ble de også utsatt for et økende press gjennom oljesøl og fiskerivirksomhet. Dette var forhold Brun refererte spesifikt til når det gjaldt behovet for kontroll, og som omhandlet både artene og naturen selv, fuglefjellet. Det vil si at for Bruns del omhandlet tapet av en art like mye tapet av et estetisk landskap, og at sjøfugltakseringene innebar dermed en beskyttelse av urnaturen.

Gjennom Bruns kontinuerlige sjøtelling er så vi en derimot en tilsynelatende helomvending rundt den forventede utryddelsen av sjøfuglene. Der han tidligere ikke spesifiserte hvilke arter det gjaldt ble nå fokuset satt spesifikt på pelagisk dykkende fugl (lomvi, alke og lunde). Dette inkluderte dermed ikke krykkja (overflatebeitende), men som vist var Brun fortsatt under den oppfatning om at telling av krykkje var viktig. Det dannet større kontroll over de ulike økologiske faktorene som påvirket sjøfugl. I den sammenheng var også krykkja, som dokumentert, bidragsyter for Brun til å fastslå at mennesket var årsaken bak de dykkende artenes nedgang. Hans konklusjon i den tilknytning var større kontroll over menneskets virksomheter i naturen. Kapitlet ble avsluttet med tragedien om Bruns tidlige død, og hvordan dette, i stor grad, satte en stopp i norsk sjøfuglkonservering.⁴⁰⁶

---

⁴⁰⁶ Som nevnt i kapittel 2 var sjøfuglprosjektet av begrenset omfang.

Oppgavens kapittel 3 viste oss at det på ny var en ny forventning om utryddelse som fikk sjøfuglkonservering på dagsorden igjen. Lomvikollapsen og den omfattende hekkesvikten til blant annet krykke i 1987, fikk sjøfuglforskerne til å utvikle det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl. Avismaterialet dokumenterte da at denne krisen fra forskernes side ble konstruert til å omhandle noe mer enn bare sjøfugl. De var havets kanarifugler og dermed representerte bare nedgangen at selve havet sto i fare. Overvåkning ville dermed bety at en større natur ble holdt under kontroll, og dette ble gjort gjennom et landsomfattende program og mekanisk objektivitet (systematisk metodikk, samt produksjon av tall og statistikk). Utviklingen av SEAPOP viste oss også at dette var et grunnleggende forhold ved nevnte sjøfuglprogram. Kunnskapen som ble produsert om sjøfugl skulle bidra til den helhetlige forvaltningen av det marine økosystem.

Med overvåkningsprogrammet ble derimot sjøfuglkonservering omgjort til å være noe helt annet enn vitenskapelig praksis. Den grunnleggende analysen i kapitlet var at samfunnet ble kjerne i hele arbeidet. Flere rapporter la, som dokumentert, vekt på hvordan overvåkning tjente samfunnet og at kunnskapen som ble primært var ment til aktører utenfor den vitenskapelige sfære. Sistnevnte ble spesielt markant i tilknytning utviklingen av sjøfuglprogrammet SEAPOP. Det var spesifikt ment til å produsere kunnskap for oljeindustri, skipsfart og forvaltningsmyndigheter i å holde kontroll over egen virksomhet, samt hverandres (forvaltningsmyndigheter hersket over oljeindustrien som igjen kontrollerte seg selv). Helt generelt vil det også si at vitenskapen ble en aktør i samfunnet innen sjøfuglkonservering.

Fra overvåkningsprogrammets rapporter og avisartikler ble det også dokumentert hvordan kjernen innen matematikk og kvantifisering til tider gikk over i tall-narrativ. En bestandsnedgang på 90 prosent for krykkja på Sklinna representerte en forventning om lokal utryddelse, mens tallens generelle tale var at arten befant seg i en alvorlig situasjon, med reell mulighet for å forsvinne fra norske farvann.

Det finnes dermed spesifikke punkter å peke på i forhold til hvordan krykkja endte opp som biologisk konserveringsobjekt. Innenfor Einar Bruns sjøfugltellinger var det et scenario om sjøfuglenes undergang tilknyttet en tanke om mennesket som en destruerende kraft i naturen som iverksatte tellingene, men dette handlet like mye om kontroll over artene som urnaturen fuglefjellet. Med en gang det ble klart at krykkja ikke var direkte truet ble arten derimot konstruert til å bidra med kontroll over populasjonsdynamiske faktorer, primært tilknyttet menneskets innvirkning. Det vil si at arten som konserveringsobjekt primært omhandlet

herskerskap over større deler av naturen, både sjøfugl og fjellet, samt menneskets destruktive kraft ovenfor miljøet.

Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl fulgte i samme spor som Brun. Det var igjen en forventning om utryddelse (om enn noe mer reell) som satte fokus på sjøfugl som konserveringsobjekt, som bunnet ut i tiltak designet for å kontrollere naturen like mye som artene. I første omgang inkluderte ikke dette herskerskap over menneskelige virksomheter, men dette ble igjen sentralt ved utviklingen av SEAPOP, som eksempelvis baserte kunnskapsproduksjonen på oljebransjens kontroll over seg selv.

Kort fortalt vil det si at krykkja, gjennom tid, ble et biologisk konserveringsobjekt grunnet en tilknytning til større artsgrupper og spesifikke landskap. Samtidig vil jeg påstå at overvåkningsprogrammet på mange måter skapte en ny forventning om utryddelse, som sentrerte seg mer rundt krykkja. Produksjonen av tall og statistikk ga utløp i tall-narrativ hvor kjernen var en art i krise og som kunne forsvinne fra norske farvann innen kort tid. Det vil si at konserveringstiltaket ovenfor sjøfugl forsterket synet om at krykkja var en art som burde ivaretas. Et slikt fokus blant sjøfuglforskerne, og et behov om å spre artens situasjon ut i samfunnet førte til at beskyttelse ble en del av dens allmenne fortelling i Tromsø.

6.2 – Tromsøs forhold til urbane fugler.

Kapittel 4 og 5 i oppgaven satte søkelyset på Tromsø og forsøkte å svare på oppgavens andre underliggende spørsmål: hvordan forholdt Tromsø seg til urbant fugleliv i fortiden? I første omgang ble da byen etablert som form for "second nature" hvor måker og kråker allerede hadde hatt tilhold i lang tid. Tilstedeværelsen var derimot, som dokumentert, problematisk fra menneskelig hold og vi så hvordan det skilte seg ut to fortellinger rundt urbane fugler i perioden 1966 – 1991: en kulturell og en økologisk. Felles for dem begge var at de hadde en kjerne i søppelproblematikken byen sto ovenfor i samme periode, nemlig den økende produksjonen av avfall og utfordringen med å håndtere det.

Den kulturelle historien baserte seg på objekter "out of place." Enten søppelet fløt i gatene eller befant seg utenfor søppelplassens designerte grenser var det til sjenanse for den alminnelige byborger, og i den sammenheng ble ofte måker og kråker påpekt som syndebukkene for dette. De spredte, spiste og levde rundt søppelet og var dermed de hovedansvarlige bak den urene byen.

Den økologiske fortellingen konsentrerte seg spesifikt rundt overproduksjonen av søppel og problematikken med å håndtere det på en forsvarlig måte. Den grunnleggende logikken var at

dette hadde ledet til en økning i bestandene av urbane fugler, som igjen hadde gitt en forskyvning i naturens balanse. Denne ubalansen hadde blant annet gitt utslag i flere ødeleggelser i naturen; det vil si at måker ble den destruktive enheten som forårsaket skade.

Det grunnleggende argumentet i kapitlet var dermed at måker og kråker som søppeldyr var den forståelsen byen hadde rundt fuglene. Dette ble også, som dokumentert, tydeliggjort i diskusjonen rundt krig eller renovasjon. På generelt grunnlag ble begge sidene i denne debatten karakterisert rundt hvordan byen mest effektivt kunne løse problemet med urbane fugler. På den ene siden var verdiløse enheter i naturen som måtte håndteres for å skape en bedre natur, mens på den andre siden var de nettopp symbolet på et større problem, den dårlige ivaretagelsen av søppel. Kort sagt var den grunnleggende forståelsen rundt urbane fugler tilknyttet søppel, og likt alt avfall måtte de håndteres. Denne tanken var derimot på artsnivå og byens lokalaviser dokumenterte hvordan forholdene var annerledes når det gjaldt individ. Under rette forhold kunne individer av måker og kråker bli ivaretatt av mennesket. Det vil si at de allikevel hadde en form for verdi.

Kapittel 5 satte fokus på Tromsø sitt forhold til urbane fugler etter krykkjas ankomst, og analyserte situasjonen byen sto ovenfor etter dette til å være et spørsmål om gjestfrihet: Skulle arten ønskes velkommen eller ikke? Dette ble tydeliggjort gjennom de to grunnleggende perspektivene på krykkja. På den ene siden var fortsatt arten en måke, til tross for at den ble skilt ut som art, og dermed et søppeldyr. Måkene var sjenerende, destruktiv og smittebærende, og hadde dermed ikke rett på opphold. På den andre siden var fortellingen om måker som truede arter mer gjennomgående og fra dette perspektivet hadde mennesket ansvaret for ivaretagelse. Det generelle argumentet bak dette var, som vist, at det var menneskets negative effekt på naturen som var årsaken til at måkene var i byen. Mennesket måtte derfor også ønske dem velkommen.

Gjennom de ulike tiltakene som ble iverksatt mot krykkja så vi at byens infrastruktur var levende enheter omringet av en større konflikt mellom arten og mennesket. De ble tillagt akkresjoner av både krykkja og mennesket, samt at de konstant var omringet av større diskusjoner rundt politikk og dyrevern. I den sammenheng ble det dokumentert hvordan krykkja anså byens strukturer som "second nature," og hadde en egen forståelse av hva som utgjorde et hjem, ofte på tvers av den grunnleggende menneskelige ideen. Dette ble flere ganger markert ved fysiske former for agens. Krykkja motsatte seg forsøkene på å dirigeres vekk og foretrakk steder de tidligere hadde opplevd sikkerhet fra omverdenen.

Det ble i sammenheng med de kontroversielle, og til tider nytteløse, tiltakene dokumentert hvordan dette ledet sjøfuglforskere i NINA til å gripe inn; en inngripen som baserte seg på å endre relasjonen mellom krykkja og menneske primært grunnet statusen som utrydningstruet. Dette innebar å sette fokus på fuglen som en egen art separert fra de andre måkene, samt etablere infrastrukturer, som fra et antroposentrisk perspektiv, var mer egnet som hjem for arten. Samtidig ble det klart hvordan også forskerne måtte innfinne seg i krykkjas agens. I første omgang ved at arten fysisk aldri hekket på det første krykkje-hotellet, men også ved at de etter hvert endret strategi når det gjaldt å få krykkja til hekke på de angitte strukturene. Det vil si en mer psykisk form for agens, hvor forventningen om at arten gjorde egne valg i forhold til hekkested (hjem) påvirket aktørens valg. Kapitlet viste sådan hvordan sjøfuglforskerne og kommunen gjennom tiltak og krykkje-hotell klarte å etablere et mer permanent hjem for arten ved kunstforeningens bygg. Dette var, som vist, en hendelse som etter hvert skapte en ny relasjon rund krykkja. Arten ble gitt mer verdi i form av å være en turistattraksjon

Hva kan vi så si om hvordan Tromsø har forholdt seg til urbant fugleliv? Til nå har vi sett at den grunnleggende forståelsen rundt urbane fugler i perioden fra 1966 til 1991 var at de artene var søppeldyr. De ble spesifikt tilknyttet avfall og delte, fra menneskets side, flere karakteristikk med disse objektene. I tillegg måtte de håndteres etter metoder som jeg vil påstå bar preg av "out of sight, out of mind." Både krig og renovasjon hadde den felles ideen om at måkene måtte vekk fra menneskets åsyn. Samtidig var det klart at individer av måker og kråker kunne ivaretas. Ved krykkjas ankomst til Tromsø i 2015 hadde dette endret seg til å omhandle artene i stedet. Det var de det skulle vises omsorg for, og denne tanken hadde primært grunnlag i anerkjennelse av hvordan mennesket hadde påvirket miljøet.

På den andre siden var fortsatt den generelle forståelsen av urbane fugler etter krykkjas ankomst tilknyttet søppeldyret. Selv om den spesifikke tilknytningen til søppel hadde forsvunnet var fortsatt bybefolkningens beskrivelser kjennetegnet av søppelkarakteristikk. Tiltakene mot krykkja var i den sammenheng heller ikke noe unntak, generelt sett kan de beskrives til å bære preg av den samme grunnleggende mentaliteten rundt søppelhåndtering. Det vil altså si at søppeldyr var den grunnleggende forståelsen av urbane fugler både før og etter krykkjas ankomst var karakterisert av søppel.

6.3 – Hvordan krykkja fikk et nytt hjem?

Til nå har vi fått svar på de underliggende spørsmålene i denne oppgaven, men

hovedproblemstillingen gjenstår fortsatt: Hvordan fikk krykkja et hjem i Tromsø? På en side

er det et enkelt svar på dette. Helt siden 60-tallet hadde arten blitt ansett som et biologisk konserveringsobjekt og gjennom årene hadde denne statusen utviklet seg til at krykkja var en fugl med særlig behov for omsorg; den var sterkt truet og sto i fare for å forsvinne fra norske farvann. Ved ankomsten til Tromsø i 2015 kom derimot denne statusen i kollisjon med statusen til måker som søppelfugler. Det var denne krasjen mellom en truet art og søppeldyret som fikk NINA, og etter hvert kommunen til å ta grep, hvor målet var å etablere mer egnede strukturer for arten. Selv om de første forsøkene på dette var mislykket klarte de etter hvert å etablere en ny relasjon med fuglen sentrert rundt krykkje-hotellene.

Dette er derimot bare en side av svaret på hvordan krykkja fikk et hjem i Tromsø, og den er grunnleggende antroposentrisk. Selv om de to fortellingene rundt arten spilte inn i opprettelsen av krykkje-hotellene og sjøfuglforskernes fokus på å skille den fra de andre artene var det, slik jeg ser det, krykkjas eget syn på byens infrastruktur som var grunnbjelken. Arten adopterte byens artifisielle infrastruktur til et hjem og gjorde den dermed naturlig. I denne oppgaven har vi sett hvordan dette la grunnlag for en konflikt, hvor de to større fortellingene rundt arten var fremtredende. Byens respons var å både adaptere eksisterende infrastruktur, samt opprette ny (krykkje-hotellene) i forsøket på å etablere en ny relasjon med arten. I denne prosessen så vi krykkja spilte en hovedrolle, og jeg vil i den sammenheng trekke frem et viktig aspekt; Det var arten selv, i kombinasjon med byens infrastruktur, som skapte denne nye relasjonen. Det var krykkjas behov for sikkerhet, og infrastrukturene Tromsø tilbydde, som til slutt skapte et hjem for arten.

Krykkja inviterer oss dermed til å bli mer observante ovenfor menneskeskapte dikotomier som naturlig og artifisielt. Selv om byens infrastruktur helt klart er konstruert av mennesket, og dermed artifisiell, gjaldt ikke dette ved bruk. I Tromsø viste krykkja at bruksmessig var en bygning bare en del av naturen. Med andre ord var infrastrukturene "second nature" for arten med like mye potensial som hjem, sett i forhold til fuglefjellet. Det er i den sammenheng verdt å legge trykk på et aspekt ved mer enn menneskelige hjem, som blant annet Knut Fageraas la vekt på; arter lever i egne verdener og ser bruksområder for infrastruktur som ikke alltid er like åpenbare for mennesket. I krykkjas tilfelle var det nettopp et hjem, og kanskje er dette et punkt som må innlemmes i vår egen forståelse av infrastruktur. Til tross for at vi mennesker enkelte ganger ønsker at en art skal bo, eller ikke bo, på spesifikke strukturer er det alltid dyrene selv som bestemmer hva som blir et naturlig hjem.

Krykkja fant seg til slutt et nytt hjem, men til tross for den generelle suksessen til krykkje-hotellene er tilværelsen fortsatt skjør. Det har nærmest blitt et faktum at samme debatt oppstår

på ny hver gang en kommende hekkesesong står for tur. De foregående årene har den nemlig vært sesongbasert, den tar til når krykkja trekker mot land og dør hen når fuglen til slutt takker for seg. Likedan gir også måkenes tilværelse i byen fortsatt grunnlag for konflikt. Under feltarbeidet til denne oppgaven besøkte jeg Norges arktiske universitetsmuseum, hvor blant annet en av utstillingene de hadde het "NaturligVis." Den viste og forklarte hvordan arter tilpasser seg et liv nært menneskene, samt hvordan denne igjen påvirket mennesket. Dette omfattet også et fokus på urbane måker og som en interaktiv del av utstillingen kunne besøkende stemme over hvorvidt byen burde gjøre noe med fuglene. Det generelle resultatet dukket opp etter avgitt stemme og viste et klart overtall til de som mente det burde iverksettes tiltak. Kort sagt er måker fortsatt søppel.

Når det er sagt, er det fremdeles mye som står ubesvart. Denne oppgaven har på mange måter bare avdekket noen sider tilknyttet krykkja. For det første er ikke situasjoner med urbane krykkjer, som nevnt i kapittel 1, noe unikt for Tromsø. Dette åpner for at perspektivet kan utvides med å se på andre byer i tillegg. Hvordan sto for eksempel situasjonen i Tromsø, sett i forhold til Hammerfest eller Berlevåg? Dette er nemlig steder som tilsynelatende har reagert annerledes på krykkja. Hammerfest kommune ble nemlig på et tidspunkt dømt for brudd på naturmangfoldloven, mens Berlevåg var tidlig ute med å opprette krykkje-hotell (før Tromsø). Var fortellingen rundt urbane fugler annerledes der eller var det en historie om søppel der også? I den sammenheng kan også den generiske kategorien måker trekkes frem. Dette er tross alt arter som i lengre tid har innehatt et hjem i de fleste norske byer langs kysten. Hvilke fortellinger og dyptgående relasjoner mellom mennesket og fugl kan spores der?

Samtidig er det ikke til å unngå å trekke frem hvordan situasjonen i Tromsø, som nevnt ovenfor, fortsatt ikke er avsluttet. Det utgjør dermed et potensiale for videre studier i fremtiden. Hvordan vil for eksempel situasjonen utvikle seg de neste årene? På en annen side har også denne oppgaven kun benyttet seg av de to avisene med base i Tromsø, men i massemedienes tid ligger det nok også en mengde annen empiri der ute som aldri ble benyttet i denne analysen. Det er dermed rom for å avdekke flere perspektiver på krykkja som denne oppgaven ikke inneholder.

For det andre beveget denne oppgaven seg inn i en rekke ulike forskningsfelt som tilsynelatende i stor grad står utforsket innenfor norsk historiografi. På generell basis gjaldt dette både vitenskapshistorier og dyrehistorier. Eksempelvis ble det tidlig avdekket innenfor mine studier av Einar Brun en mengde interessante aspekter innenfor NOF og norsk ornitologisk forskning. Dette kan dermed være potensielle nye områder for en dypere

forståelse av ulike kulturer innenfor vitenskaperstammen, samt folkeforskning. I den sammenheng er det også verdt å trekke frem fokuset på dyr. Jeg har nemlig tro på at et generelt søkelys på dyr innen historisk og humanistisk forskning kan være med på å avdekke svakheter i menneskelige ideer av naturen rundt oss.

Hvordan vise omsorg for søppel var, som tidligere nevnt, spørsmålet som satte tonen for oppgaven, og i den sammenheng kan det passe å avslutte med en liten vri på nettopp dette. Jeg vil nemlig påstå at å konstruere fortellinger om dyr som søppel ikke tjener oss på noen måte. Vi er tvunget til å dele denne planeten med alle dens skapninger og enkelte vil dermed komme i kontakt med oss. Til tider er dette et møte med estetisk natur, men det er ikke alltid tilfelle. Enkelte ganger vil det være arter vi oppfatter som irriterende eller ødeleggende. Å skulle gå til krig mot alt vi oppfatter som søppel vil da være en dårlig måte å håndtere møtene. Det vil ikke løse problematikken på noen måte, men heller gi grobunn for nye. Et alternativ kan derimot være å gjøre det motsatte. Vi kan anerkjenne hverandres tilstedeværelse og forsøke å samarbeide til det beste for begge parter. Kanskje vil Tromsø og krykkja bli et slående eksempel på slikt samarbeid.

Sett i sammenheng med arters rolle som søppeldyr kan det også være fruktbart å se saken fra dyrets perspektiv. Skulle vi, for eksempel, spurt krykkja om dens mening rundt stempelet hadde nemlig svaret vært klart. Kort og godt hadde det lydd: "Kittivææææk."

Personlige kilder

Frode Gustavsen, byggforvalter Tromsø kommune, intervju 21. november 2022.

Tone Kristin Reiertsen, Forsker hos NINA Tromsø, intervju foretatt via Zoom 22. februar 2023.

Bibliografi

Arkivmateriale

Avisen Tromsø

Nasjonalbiblioteket (digitalt arkiv).

Byarkivet i Tromsø

Boks 630 – 642E, 1987 – 1989, 631 Jakt.

Nordlys

Nasjonalbiblioteket (digitalt arkiv).

Statsarkivet i Tromsø

Fylkesmannen i Troms, Boks Kba 78, 461.467.3 Sjøfugl.

Digitale primærkilder

Avisen Nordlys, nordlys.no

Avisen iTromsø, itromso.no

Vitenskapelige rapporter/artikler/bøker

Anker-Nilssen, Tycho, Kjell Einar Erikstad og Svein-Håkon Lorentsen. «Aims and efforts in seabird monitoring: An Assessment Based on Norwegian Data.» *Wildlife Biology* 2, 1 (1996): 17 – 26.

Anker-Nilssen, Tycho, Jan Ove Bustnes, Kjell Einar Erikstad, Per Fauchald, Svein-Håkon Lorentsen, Torkild Tveraa, Hallvard Strøm og Robert T. Barrett. *SEAPOP: Et nasjonalt sjøfuglprogram for styrket beslutningsstøtte i marineområder*. Norsk Institutt for Naturforskning: NINA Rapport 1.

Anker-Nilssen, Tycho, Robert T. Barrett, Jan Ove Bustnes, Kjell Einar Erikstad, Per Fauchald, Svein-Håkon Lorentsen, Harald Steen, Hallvard Strøm, Geir Helge Systad, Torkild Tverkaa. *SEAPOP studies in the Lofoten and Barents Sea area in 2006*. Norsk Institutt for Naturforskning: NINA Rapport 249.

- Anker-Nilssen, Tycho, Robert T. Barrett, Svein-Håkon Lorentsen, Hallvard Strøm, Jan Ove Bustnes, Signe Christensen-Dalsgaard, Sébastien Descamps, Kjell Einar Erikstad, Per Fauchald, Sveinn Are Hanssen, Erlend Lorentzen, Børge Moe, Tone Kristin Reiertsen, Geir Helge Systad. *SEAPOPOP – De ti første årene*. Norsk institutt for Naturforskning, Norsk Polarinstitut og Tromsø Museum – Universitetsmuseet: Nøkkeldokument 2005 – 2014.
- Barrett, Rob. «Hva er en sjøfugl?» *Ottar* nr. 283 (2010): 3 – 10.
- Benjaminsen, Sigurd, Tone Kristin Reiertsen og Karl-Otto Jacobsen. *Urbane krykkjer i Tromsø: Effekter av tilrettelegging og avvissende tiltak*. Norsk Institutt for Naturforskning: NINA Rapport 2235.
- Brun, Einar. «Akerøya – En ny, norsk ornitologisk stasjon.» *Sterna* 6, 4 (1964): 169 – 184.
- Brun, Einar. «Polarlomvien, *Uria lomvia* (L.) som rugefugl i Norge.» *Sterna* 6, 5 (1965): 229 – 250.
- Brun, Einar. «Norske fuglefjellarter.» *Sterna* 6, 5 (1965): 267.
- Brun, Einar. «Hekkebestanden av lunde *Fratercula arctica* (L.) i Norge.» *Sterna* 7, 1 (1966): 1 – 17.
- Brun, Einar. «Utbredelse og hekkebestand av lomvi (*Uria aalge*) i Norge.» *Sterna* 8, 5 (1969): 209 – 224.
- Brun, Einar. «Utbredelse og hekkebestand av alke (*Alca torda*) i Norge.» *Sterna* 8, 8 (1969): 345 – 359.
- Brun, Einar. «Havsulen, *Sula bassana*, etablert som hekkefugl i Lofoten.» *Sterna* 9, 3 (1970): 141 – 147.
- Brun, Einar. «Populasjonsendringer hos noen sjøfuglarter i Sør-Norge.» *Sterna* 10, 1 (1971): 35 – 56.
- Brun, Einar. «Fuglefjell i Nord-Norge.» *Ottar* nr. 90 (1976): 8 – 13.
- Brun, Einar. «Present Status and Trends in Population of Seabirds in Norway.» I *Conservation of Marine Birds in Northern North America*, red. James C. Bartonek og David N. Nettleship, 289 – 301. United States Department of Interior Fish and Wildlife Service: Wildlife Research Report 11.
- Collett, Robert. *Fugleliv i det arctiske Norge: Et populært foredrag*. Kristiania: Albert Cammermeyers forlag, 1892.
- Collett, Robert. *Norges fugle*, bind 2, red. Ørjan Olsen. Kristiania: H. Aschehoug & Co, 1921.
- Fauchald, Per, Tycho Anker-Nilssen, Robert T. Barrett, Jan Ove Bustnes, Bård-Jørgen Bårdsen, Signe Christensen Dalsgaard, Sébastien Descamps, Sigrid Engen, Kjell Einar Erikstad, Sveinn Are Hanssen, Svein-Håkon Lorentsen, Børge Moe, Tone Kristin Reiertsen, Hallvard Strøm og Geir Helge Systad. *The status and trends of seabirds breeding in Norway and Svalbard*. Norsk Institutt for Naturforskning: NINA Rapport 1151.

- Gunnerød, Tor B. *NINA 10år – Et tilbakeblikk og dets forhistorie*. Trondheim: Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning, 1999.
- Hansen, Erik Schönnebö. «Lofoten og Vestraalens beskriffuelse.» I *Historisk topografiske skrifter om Norge og norske landsdele, forfattede i Norge i det 16de Aahundrede*, red Gustav Storm, 177 – 218. Christiania: A.W. Brøggers bogtrykkeri, 1895.
- Holgersen, Holger. «Sjøfuglundersøkelser i Rogaland 1949-50.» I *Stavanger museum årbok 1950*, red. Holger Holgersen, 61 – 76. Stavanger: Dreyer, 1951.
- Holgersen, Holger. «Stavanger museums ringmerkingsarbeid 1952.» I *Stavanger museum årbok 1952*, red. Holger Holgersen, 79 – 86. Stavanger: Dreyer, 1953.
- Lorentsen, Svein-Håkon. *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Takseringsmanual*. Norsk institutt for Naturforskning: Oppdragsmelding 16.
- Lorentsen, Svein-Håkon. *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra 1988 og 1989*. Norsk Institutt for Naturforskning: Oppdragsmelding 34.
- Lorentsen, Svein-Håkon. *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra 1991*. Norsk Institutt for Naturforskning: Oppdragsmelding 95.
- Lorentsen, Svein-Håkon. *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra 1994*. Norsk Institutt for Naturforskning: Oppdragsmelding 314.
- Lorentsen, Svein-Håkon. *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra hekkesesongen 1996*. Norsk Institutt for Naturforskning: Oppdragsmelding 450.
- Lorentsen, Svein-Håkon. *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra hekkesesongen 1999*. Norsk Institutt for Naturforskning: Oppdragsmelding 626.
- Lorentsen, Svein-Håkon. *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra hekkesesongen 2001*. Norsk Institutt for Naturforskning: Oppdragsmelding 726.
- Lorentsen, Svein-Håkon og Signe Christensen-Dalsgaard. *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater til og med hekkesesongen 2008*. Norsk Institutt for Naturforskning: NINA Rapport 439.
- Myrberget, Svein. «Lundeura på Lovunden, og lundebestander der.» *Fauna* 12, 4 (1959): 143 – 156.
- Myrberget, Svein, Per Krigsvoll og Kjell Einar Erikstad. «Et forsøk på å desimere en kråkebestand.» *Sterna* 15, 1 – 4 (1976): 127 – 132.
- Nilsson, Sven. *Skandinavisk fauna*, bind 2. Lund: C.W.K Gleerups förlag, 1858.
- Røv, Nils., red. *Sjøfuglprosjektet 1979 – 1984*. Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk: Viltrapport 35
- Sandvik, Hanno, Tone Kristin Reiertsen, Kjell Einar Erikstad, Tycho Anker-Nilssen, Robert T. Barrett, Svein-Håkon Lorentsen, Geir Helge Systad, Mari S. Myksvoll. «The decline

of Norwegian kittiwake populations: Modelling the role of ocean warming. *Climate Research* 60, 2 (2014): 91 – 102.

Schøyen, Carl. *Fugleffell*. Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1929.

Skifte, Ola og Jan Raa. «Einar Brun.» *Tromsø museums årsberetning 1976*. I *Tromura*, fellesserie nr. 12 (1989).

Strann, Karl-Birger. *Konflikt søppelfugl/fly i Tromsø*. Norsk Institutt for naturforskning: Oppdragsmelding 149.

Vader, Wim. «Einar Brun 1936 – 1976.» *Astarte: Journal of arctic biology* 9, 2 (1976): 33 – 35.

Østnes, Jan Eyvind. *Det nasjonale overvåkingsprogrammet for hekkende sjøfugl: Resultater fra 1993*. Norsk Institutt for Naturforskning: Oppdragsmelding 241.

Andre kilder.

«Artificial.» Hentet 17.10.2023 fra: [ARTIFICIAL | English meaning - Cambridge Dictionary](#).

Fjellheim, Skjalg. «Tromsø har gitt opp kampen mot fuglene som har overtatt byrommet.» Hentet 13.09.2023 fra: [Kommentar, Måse | Tromsø har gitt opp og tapt kampen mot fuglene som har overtatt byrommet \(nordnorskdebatt.no\)](#).

Haftorn, Svein. *Norges fugler* (Oslo: Universitetsforlaget 1971).

Jarto, Gro. «Jeg er ferdig med teatersjefen: Tormod Skagestad fyller 60 og ser seg ikke tilbake.» *Morgenbladet* 9. august 1980, 10.

Lütken, Carsten og Knut Rom. *Jaktloven av 14. Desember 1951 med kommentarer*. Oslo: Grøndahl og søns forlag, 1953.

Schøyen, Carl. *Fugleffell*. Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1929.

Skjønsberg, Simen. «Nordens pilot-prosjekt.» *Dagbladet* 8. januar 1983, 5.

Ukjent forfatter. «Sørfugløy i Troms blir nasjonalpark.» *Naturfredning i Norge*, årsberetning 1937 fra landsforeningen for naturfredning i Norge.

Ukjent forfatter. «Sjøfuglenes skjebnetime.» *Naturfredning i Norge*, årsberetning 1938 – 1939 fra landsforeningen for naturfredning i Norge.

Sekundær litteratur

Abrams, Lynn. *Oral History Theory*. Abingdon: Routledge, 2016.

Alagona, Peter S. *The Accidental Ecosystem: People and Wildlife in American Cities*. Oakland, CA: University of California press, 2022.

Anderson, Virginia DeJohn. *Creatures of Empire: How Domestic Animals Transformed Early America*. Oxford: Oxford University press, 2004.

- Barry, Andrew. «The Material Politics of Infrastructure.» I *TechnoScienceSociety: Technological Reconfigurations of Science and Society*, red. Sabine Maasen og Cristoph Schneider, 91 – 109. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-43965-1>.
- Bjørkdahl, Kristian og Tone Druglitrø. «Animal Housing/Housing Animals: Nodes of Politics, Practices and Human-Animal Relations.» I *Animal Housing and Human-Animal Relations: Politics, Practices and Infrastructure*, red. Kristian Bjørkdahl og Tone Druglitrø, 1 – 14. Abingdon: Routledge, 2016.
- Blechman, Andrew D. «Flying Rats.» I *Trash Animals: How we Live with Nature's Filthy, Feral, Invasive and Unwanted species*, red. Kelsi Nagy og Phillip David Johnson II, 221 – 242. Mineapolis, MN: The University of Minnesota Press, 2013.
- Brooks, Emily. «Number Narratives: Abundance, Scarcity and Sustainability in a California Water World.» *Science as Culture* 26, 1 (2017): 32 – 55.
- Cronon, William. *Nature's Metropolis: Chicago and the Great West*. New York: W. W. Norton & Company, 1991.
- Cronon, William. «A Place for Stories: Nature, History and Narrative.» *The Journal of American History* 78, 4 (1992): 1347 – 1376.
- Darwin, Charles. *On the origin of species*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Dooren, Thom van. *Flight Ways: Life and Loss at the Edge of Extinction*. New York: Columbia University Press, 2014.
- Dooren, Thom van. *The Wake of Crows: Living and Dying in Shared Worlds*. New York: Columbia University Press, 2019.
- Dunlap, Thomas R. *Saving America's Wildlife: Ecology and the American Mind, 1850 – 1990*. Princeton: Princeton University Press, 1988.
- Egan, Michael. «Survival Science: Crisis Disciplines and the Shock of the Environment in the 1970s.» *Centaurus: Journal of the European Society for the History of Science* 59, 1/2 (2017): 26 – 39.
- Fageraas, Knut. «Housing Eiders – Making Heritage: The Changing Context of the Human Eider Relationship in the Vega Archipelago, Norway.» I *Animal Housing and Human Animal Relations: Politics, Practices and Infrastructure*, red. Kristian Bjørkdahl og Tone Druglitrø, 82 – 99. Abingdon: Routledge, 2016.
- Falch, Zachary J. S. *Weeds: An Environmental History of Metropolitan America*. Pittsburgh, PA: The University of Pittsburgh Press, 2010.
- Folkestad, Alv Ottar. *Sjøfugl og oljesøl*. Trondheim: Tapir forlag, 1983.
- Haraway, Donna. *The Companion Species Manifesto: Dogs, People and Significant Otherness*. Chicago: Prickly Pear Press, 2003.
- Heise, Ursula K. *Imagining Extinctions: The Cultural Meanings of Endangered Species*. Chicago: The University of Chicago Press, 2015.

- Helle, Knut, Finn-Einar Eliassen, Jan Eivind Myhre og Ola Svein Stugu. *Norsk byhistorie: Urbanisering gjennom 1300 år*. Oslo: Pax forlag, 2006.
- Iggers, Georg G. *Historiography in the Twentieth Century: From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*. Middletown, CT: Wesleyan University press, 1997.
- Jones, Ryan Tucker, *Empire of extinction: Russians & the North Pacific's Strange Beats of the Sea, 1741 – 1867*. Oxford: Oxford university Press, 2014.
- Jørgensen, Dolly. «Extinction and the End of Futures.» *History and Theory* 61, 2 (2022): 209 – 218.
- Kingsland, Sharon E. *Modeling Nature: Episodes in the History of Population Ecology* (2. Utg.). Chicago: The University of Chicago Press, 1995
- Kohler, Robert E. *Landscapes and Labscapes: Exploring the Lab-Field Border in Biology*. Chicago: The University of Chicago Press, 2002.
- Kohler, Robert E. «Place and Practice in Field biology.» *History of Science* 40, 2 (2002): 189 – 210.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal norsk forlag, 2015.
- Larson, Brendon M. H. «Entangled Biological, Cultural, and Linguistical Origins of the War on Invasive Species.» I *Sociocultural Situatedness*, red. Roslyn M. Frank, René Dirven, Tom Ziemke og Enrique Bernárdez, 169 – 196. Berlin: Mouton de Gruyter, 2008.
- Latour, Bruno og Steven Woolgar. *Laboratory Life: The Construction of Scientific Facts* (2. Utg.). Princeton, NJ: Princeton University Press, 1986.
- Lien, Marianne. «Hjemløse laks og laksens hjem: Domestisering, fangenskap og tilhørighet langs norskekysten.» *Norsk antropologisk tidsskrift* 31, 1-2 (2020): 116 – 128.
- Lorimer, Jamie. *Wildlife in the Anthropocene: Conservation after Nature*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Martin, Laura J. *Wild by Design: The Rise of Ecological Restoration*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2022.
- Maza, Sarah. *Thinking about History*. Chicago: The University of Chicago Press, 2017.
- McNeill, John R. *Something New under the Sun: An Environmental History of the Twentieth Century*. New York, NY: W. W Norton & Company, 2000.
- McNeill, John R og Peter Engelke. *The Great Acceleration: An Environmental History of the Anthropocene Since 1945*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press, 2014.
- Melosi, Martin V. *Garbage in the Cities: Refuse, Reform and the Environment*. Pittsburgh, PA: The University of Pittsburgh Press, 2005.

- Melosi, Martin V. *Fresh Kills: A History of Consuming and Discarding in New York City*. New York: Columbia University Press, 2020.
- Nagy, Kelsi og Phillip David Johnson II, red. *Trash Animals: How we Live with Nature's Feral, Invasive and Unwanted Species*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 2013.
- Nagy, Kelsi og Phillip David Johnson II. «Introduction.» I *Trash Animals: How we Live with Nature's Feral, Invasive and Unwanted Species*, redigert Kelsi Nagy og Phillip David Johnson II, 1-27. Minneapolis, MN: The university of Minnesota Press, 2013.
- Nietzsche, Friedrich. *Moralens genealogi*. Oslo: Spartacus forlag, 2010.
- Pooley-Ebert, Andria. «Species Agency: A Comparative Study of Horse-Human Relationships in Chicago and Rural Illinois.» I *The Historical Animal*, redigert av Susan Nance, 148 – 165. New York: Syracuse University Press, 2015.
- Porter, Theodore M. *The Rise of Statistical Thinking – 1820 – 1900* (2. Utg.). Princeton, NJ: Princeton University press, 2020.
- Porter, Theodore M. *Trust in Numbers: The Pursuit of Objectivity in Science and Public Life* (2. Utg.). Princeton, NJ: Princeton University press, 2020.
- Schilthuizen, Nino. *Darwin i byen: Evolusjon i gatenes jungel*. Oslo: Font forlag, 2020.
- Soulé, Michael E. «What is Conservation Biology.» *BioScience* 35, 11 (1985): 727 – 734.
- Stamnes, Einar. «Fisk eller olje. Den norske debatten om petroleumsvirksomhet i nord.» Masteroppgave, Universitetet i Oslo, 2009.
- Thompson, Michael. *Rubbish Theory: The Creation and Destruction of Value*, (2. Utg.). London: Pluto Press, 2017
- Thorsen, Liv Emma. *Dyrenes by: Hover, klover og klør i Kristiania 1859 – 1925*. Oslo: Forlaget press, 2020.
- Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. *Vår felles fremtid*. Oslo: Tiden norsk forlag, 1987.
- Vetter, Jeremy. *Field Life: Science in the American West During the Railroad Era*. Pittsburgh, PA: The University of Pittsburgh Press, 2016.
- Worster, Donald. *Nature's Economy: A History of Ecological Ideas*, (2. utg.). Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Wilson, Helen F. «Seabirds in the City: Urban Futures and Fraught Coexistence.» *Transactions – Institute of British Geographers* 47, 2 (2022)
- Ytreberg, Nils A. *Tromsø bys historie*, bind 1. Oslo: Tell forlag, 1946.
- Ytreberg, Nils A. *Tromsø bys historie*, bind 2. Tromsø, 1962.
- Ytreberg, Nils A. *Tromsø bys historie*, bind 3. Tromsø, 1971.

Liste over illustrasjoner

Bilde 1.1: Fotografi av to krykkjer ved en ukjent lokalitet. Norges arktiske universitetsmuseums fotoarkiv.

Bilde 2.1: Fotografi av Einar Brun i felt. Norges arktiske universitetsmuseums fotoarkiv.

Bilde 2.2: Fotografi av Lomvikoloni ved Grønnbakken. Norges arktiske universitetsmuseums fotoarkiv.

Bilde 2.3: Takseringsfotografi av storskarv. Norges arktiske universitetsmuseums fotoarkiv.

Bilde 2.4: Fotografi av Lomvikoloni ved Kapp Kolthoff. Norges arktiske universitetsmuseums fotoarkiv.

Bilde 2.5: Fotografi av Krykkje- og lomvikolonier ved Avdalen. Norges arktiske universitetsmuseums fotoarkiv.

Bilde 3.1: Statistikk over bestandsendringen til lomvi ved fire kolonier. Publisert i NINA-Oppdragsmelding 374, side 15.

Bilde 3.2: Takseringsfotografi av krykkje fra ukjent lokalitet. Norges arktiske universitetsmuseums fotoarkiv.

Bilde 3.3: Statistikk av hekkebestanden til krykkje ved fire lokaliteter. Publisert i NINA-Oppdragsmelding 34, side 25.

Bilde 3.4: Tabell over trendanalyse for krykkje ved ulike kolonier langs norskekysten. Publisert i NINA-Oppdragsmelding 314, side 14.

Bilde 3.5: Modell over det grunnleggende konseptet med SEAPOP. Publisert i NINA-Rapport 1, side 10.

Bilde 4.1: Fotografi av Snorre Brandmo med måke på fanget. Publisert i *Tromsø* 26. juli 1983, 13.

Bilde 5.1: Fotografi av logoen til "Nerstranda kjøpesenter" dekket av avføring fra krykkje.

Bilde 5.2: Fotografi av kunstforeningens hus i Tromsø.

Bilde 5.3: Fotografi av Tromsø natur og ungdom som protesterer utenfor kommunehuset i byen. Publisert 20. mars 2023: [Blodig protest: – Vi er sterkt imot slik håndtering av dyr - itromso.no](#).

Bilde 5.4: Fotografi av krykkjer på en hekkeplattform tilfestet et sjøhus. Norges arktiske universitetsmuseums fotoarkiv.

Bilde 5.5: Fotografi av krykkje-hotell.

Bilde 5.6: Fotografi av to mobile krykkje-hotell utenfor kunstforeningens hus i Tromsø. Publisert 28. juli 2023: [Krykkje, Krykkjehotell | Tror krykkja kan lokke turister: – Vi har en plikt \(nordlys.no\)](#).

Vedlegg 1 – Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet "Måkenes by – en historisk analyse av måker og krykkjer i Tromsø"?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å lære mer om hvordan måker og krykkjer har blitt fremstilt i Tromsø gjennom tid. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg. Prosjektet er en masteroppgave i historie ved Universitetet i Stavanger (UiS). Prosjektet er også underlagt det større forskningsprosjektet *AtHome – Histories of animals technological infrastructure, and making more-than-human homes in the modern age* ved UiS.

Formål

Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan måker og krykkjer har blitt fremstilt i Tromsø siden 1970 frem til 2022. Inn under dette ligger er målet å samle inn erfaringer/minner rundt krykkja, samt bakgrunnen for aktuelle bestemmelser tilknyttet fuglen. Intensjonen er å skrive en masteroppgave i historie rundt materialet som samles inn. Oppgaven kan publiseres i Universitetet i Stavangers publikasjonsarkiv, *UiS Brage*.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Johannes Ellingsen er ansvarlig for prosjektet og er master-student i historie ved Universitetet i Stavanger. Prosjektet er veiledet av professor Dolly Jørgensen. Hun er også ansvarlig for det større forskningsprosjektet oppgaven er en del av (AtHome).

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker at nettopp du skal delta fordi du virker som en interessant person å samle inn førstehåndserfaring fra. Det handler om at du har hatt direkte eller indirekte erfaring med krykkja og, tilknyttet bestemmelser og/eller debatten rundt krykkjene i Tromsø by. Jeg ønsker å intervju 2 – 3 personer.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg ønsker å intervju deg om dine erfaringer med måker og krykkjer i Tromsø. Mens jeg snakker med deg ønsker jeg å ta opp lyd slik at alt blir korrekt referert og gjengitt. Litt

avhengig av hvor mye informasjon du har, vil intervjuet vare i fra 30min til 1 time. Det er åpne spørsmål som søker å finne ut av hva krykkjer og måker har å si for Tromsø, din egen erfaring, samt bakgrunnen for aktuelle bestemmelser. Intervjueren kan ta notater.

Det er frivillig å delta

Det er helt frivillig å delta i forskningsprosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg, hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – Hvordan jeg oppbevarer og bruker dine opplysninger.

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålet som er gjengitt i dette dokumentet. Jeg vil ikke benytte meg av privat informasjon som alder, bosted, sivilstatus, politisk tilhørighet osv. Alle opplysningene du kommer med behandles konfidensielt i samsvar med personregelverket. Etter at intervjuet er transkribert vil alle lydopptak slettes umiddelbart.

- Johannes Ellingsen vil samle inn, bearbeide og lagre dataene. Ingen andre ved forskningsprosjektet *AtHome* vil kunne få tilgang det.
- Ingen uvedkommende vil få tilgang til personopplysningene. Alt datamaterialet vil ligge adskilt fra øvrige data med begrenset adgang.

Hva skjer med opplysningene når forskningsprosjektet er ferdig?

Prosjektet skal etter planen avsluttes Juni 2023. Materialet vil oppbevares i et år etter dette. Når denne perioden er over vil alt oppsamlet materiale bli makulert

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- Å få rettet personopplysninger om deg
- Å få slettet personopplysninger om deg, få utlevert en kopi av dine personopplysninger (Dataportabilitet).

- Å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir meg rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler personopplysninger om deg kun basert på samtykke?

Hvor kan jeg finne ut mer?

Visst du har spørsmål om prosjektet, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter ta kontakt med.

- Johannes Ellingsen, Tlf: 93624278, E-post: johs.ironmaiden@gmail.com
- Dolly Jørgensen, Tlf: 48498930 E-post: dolly.jorgensen@uis.no
- Personvernombudet ved Universitetet i Stavanger Rolf Jegervatn, E-post: personvernombud@uis.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, Tlf: 53 31 15 00 (Tast 1).

Med vennlig hilsen

Johannes Ellingsen

Master-student ved Universitetet i Stavanger

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet måkenes by – en historisk analyse av måker og krykkjer i Tromsø, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- Å delta i intervju.
- At opplysninger jeg kommer med lagres i ett år etter prosjektslutt.
- At opplysninger jeg kommer med blir en del av oppgaven tilknytte prosjektet.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er ferdig i Juni 2023 og oppbevares i et år etter dette.

(Signatur og dato)